PROGRAMMABEGROTING 2020 - 2023

LISSE

BRUTO RAMINGEN

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave 2
Voorwoord 3
Begroting in één oogopslag 5
Leeswijzer 16
Programmaplan 17
Programma 1 Vitaliteit 18
Onderwijs 19
Gezondheid & Vitaliteit 20
Sociaal domein 21
Programma 2 Leefomgeving 30
Veiligheid 31
Mobiliteit 33
Wonen 35
Implementatie Omgevingswet 37
Gebiedsontwikkeling 38
Openbare ruimte en duurzaamheid 39
Maatschappelijk vastgoed 42
Programma 3 Bedrijvigheid 51
Regionale economie 52
Lokale economie 53
Kunst en Cultuur 54
Programma 4 Bestuur en ondersteuning 59
Regionale samenwerking 60
Dienstverlening 61
Participatie 63
Communicatie 64
Verbonden partijen 65
Algemene dekkingsmiddelen 70
Overhead 72
Vennootschapsbelasting 72
Onvoorzien 72
Paragrafen 74
Paragraaf Lokale heffingen 75
Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing 83
Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen 91
Paragraaf Financiering 100
Paragraaf Bedrijfsvoering 104
Paragraaf Verbonden partijen 105
Paragraaf Grondbeleid 113
Financiële begroting 119
Financieel beeld 2020-2023 122
Bijlage; Overzicht baten en lasten per taakveld 161

Voorwoord

Voor u ligt de programmabegroting die aansluit op de koers uit de Kadernota 2020. De begroting bevat de zogenoemde bruto ramingen. Na de Kadernota 2020 hebben we alleen autonome ontwikkelingen en technische aanpassingen aangebracht, waaronder een viertal taakuitbreidingen. Deze bruto ramingen hebben tot doel om u inzage te geven in de omvang van de bezuinigingsopgave en geven u een integraal beeld van het bestaand beleid en onze ambities. De afgelopen periode spraken wij met u niet alleen over de omvang van de opgave, maar ook over mogelijkheden en oplossingen om de begroting sluitend te maken. U vindt die in de begrotingswijziging die apart van deze programmabegroting wordt behandeld.

Koers

De koers voor Lisse is duidelijk. Ons beleid is gebaseerd op een aantrekkelijk Lisse met vitale inwoners en zet in op duurzame innovatie. We willen daar waar mogelijk het goede voorzieningenniveau behouden. We zijn trots dat we het centrum van de bollenstreek zijn. En we blijven volop aan de slag met grote opgaven zoals de energietransitie, nieuwe wettelijke taken voor de jeugdhulp en de omgevingsvisie. Op die manier stomen we Lisse op een vernieuwende manier klaar voor een gezonde toekomst. Voor een woon- en werkomgeving waar de energietransitie volop zichtbaar is. Voor een samenleving waar iedereen vitaal kan meedoen, zonder dat de kosten de pan uit rijzen.

Bezuinigingsopgave

En dat laatste is precies de uitdaging waarvoor deze programmabegroting ons stelt. Er komen allerlei nieuwe ontwikkelingen op Lisse af. In de komende jaren lopen de nadelige begrotingsresultaten daardoor op. In onze raadbrief van 2 september hebben wij u de financiële gevolgen en oorzaken toegelicht. We zitten in een nieuwe werkelijkheid met een bezuinigingsopgave. Dat komt door nieuwe wettelijke taken en landelijke regelgeving die voorschrijft dat we ons bestaande beleid structureel in de begroting moeten opnemen. Daarnaast hebben we te maken met de financiële gevolgen van onze eigen keuzes uit het verleden. Het is mede daarom belangrijk dat we meer grip krijgen op de kosten en het begrotingstekort. Dat vraagt om flinke maatregelen.

Ambitie

Aan de andere kant hebben we ook ambities. In 2020 willen wij de uitvoering daarvan versnellen. Dat kondigden wij u al aan in de Begroting 2019. Van programma's voor een gezond en vitaal leven tot samenwerkingsverbanden. Qua ambities hebben we gesteld dat we doen wat nodig is en dat willen we heel goed doen; onze gemeentelijke taken zijn al uitdagend genoeg. Op het gebied van duurzaamheid volgen we landelijke ontwikkelingen vanuit het Klimaatakkoord en stemmen ons beleid af op het gemeentelijke mandaat en de financiën die we voor deze decentralisatie krijgen. Lokaal doen we wat we kunnen met gezond en duurzaam verstand. In 2020 moeten we de RES, regionale energiestrategie, vaststellen. Deze RES moet vertaald worden in een LES: lokale energiestrategie waarin een plan van aanpak staat om het verbruik te verminderen (LESS), duurzame opwek van energie te bewerkstelligen en een transitievisie op warmte: van het gas af.

En staan actieve participatie en de ontwikkeling van netwerken hoog op onze agenda. De jeugdtop is daar een mooi voorbeeld van. We willen mensen en groepen bij elkaar brengen. Omdat dit past bij hoe we in Lisse met elkaar om willen gaan. Omdat we in Lisse het gewoon doen. We kijken naar elkaar om, en waar nodig helpen we elkaar.

Scherpe keuzes

Daar willen we verder werk van maken, nu ons 'overbruggingsjaar' van onder meer herbezinning en het zoeken van slimme verbindingen tussen activiteiten ligt achter ons. Dat we met alle ontwikkelingen ook een financiële uitdaging hebben, werd u al duidelijk in de Kadernota 2020. Daarom moeten we samen met u scherpere keuzes maken. Doen we het bijvoorbeeld een tandje minder in de groenvoorzieningen die al op hoog niveau staan? Of kijken we naar duurzaamheid, en stellen we samen vast dat het niet nodig is om altijd in de landelijke voorhoede mee te doen? In de afgelopen periode hebben wij de mogelijkheden samen met u in kaart gebracht. Daarmee volgden we de afspraak om samen tot een herstelplan van maatregelen te komen. Bij de bepaling van de noodzakelijk omvang van dit plan hebben we ook in ogenschouw genomen de taken die tijdelijke geraamd zijn

doch die vermoedelijke gecontinueerd zullen worden. De uitkomst van het herstelplan is een richting om de programmabegroting en het meerjarenperspectief sluitend te maken. Dat leidt tot een eerste begrotingswijziging die u tegelijkertijd met deze programmabegroting behandelt.

Begroting in één oogopslag

Financieel beeld 2020-2023

Inleiding

Meer nog dan in de voorgaande jaren staat in de begroting voor dit jaar een gezond en solide financieel beleid centraal. Bij het opstellen van de begroting en het realiseren van de ambities hebben we rekening moeten houden met een verslechtering van het financieel perspectief. De begrotingsresultaten in deze begroting zijn nog niet sluitend. De begroting voldoet daarmee niet aan een criterium voor repressief toezicht door de provincie. Het management heeft daarom in augustus de opdracht gekregen om oplossingsrichtingen te vinden om tot een financieel sluitend meerjarenperspectief te komen. Dit heeft geleid tot een eerste begrotingswijziging die wij u tegelijkertijd met de begroting aanbieden. Een bijstelling van de ambities lijkt daarbij onvermijdelijk. We onderzoeken vanzelfsprekend eerst de mogelijkheid om bestaande budgetten op een creatieve wijze anders in te zetten om onze ambities waar te maken.
Van de schuldpositie is al enkele jaren bekend dat die zich in het oranje gebied begeeft. Vanaf 2020 gaat die over in het rood. Dat vertaalt zich nu ook in het solvabiliteitspercentage dat onder de 20% uitkomt. De afrekening van het afval over 2017 leidt tot hogere tarieven voor de afvalstoffenheffing om de afvalinzameling en - verwerking kostendekkend te krijgen, hetgeen het uitgangspunt van een gelijkblijvende woonlastendruk ondermijnt. Een overweging om als laatste redmiddel de OZB te verhogen heeft datzelfde effect. Zoals we vorig jaar al stelden, lijkt dat dit jaar echter onvermijdelijk.

De begroting die voor u ligt, is een financiële vertaling van de koers die is uitgezet bij de Kadernota 2020. Zij bevat slechts enkele nieuwe (wettelijke) taken, die wij al in de raadsbrief van september meldden. De wijzigingen ten opzichte van de kadernota hebben enkel betrekking op autonome ontwikkelingen, bijvoorbeeld als gevolg van de Meicirculaire van het Rijk en de financiële vertaling van beleid dat is vastgelegd in begrotingen van gemeenschappelijke regelingen, en op technische aanpassingen.
Het financieel meerjarenperspectief ziet er als volgt uit:

Financieel beeld op hoofdlijnen	Begroting			
Omschrijving	2020	2021	2022	2023
Saldo Kadernota	-1.641	-616	-523	-746
Autonome aanpassingen (mutaties na Kadernota)	-439	-456	-611	-505
Afrondingen		1		
Saldo na aanpassingen cf. raadsbrief 2 september	-2.080	-1.071	-1.134	-1.251
Taakuitbreidingen ook cf. raadsbrief	-298	-213	-133	-133
Afrondingen		1		
Saldo Begroting 2020-2023	**-2.378**	**-1.283**	**-1.267**	**-1.384**

Deze cijfers sluiten aan met de cijfers voor de bruto ramingen die wij vermeldden in de raadsbrief van september. In diezelfde raadsbrief hebben wij u geïnformeerd over nieuwe (veelal) wettelijke taken. De financiële gevolgen van die nieuwe taken zijn in de bruto ramingen nu als autonome ontwikkeling meegenomen.
Incidenteel geraamde semi-structurele uitgaven zijn niet meegenomen in deze begroting. Het is wel zaak om bij de oplossingsrichtingen deze continu in gedachten te houden. Dit betreft voor de jaren 2021-2023, respectievelijk € 444.000, € 950.000 en € 950.000.
Een en ander blijkt uit het overzicht op de volgende pagina.

In grote lijnen volgt nu een toelichting op de cijfers. Voor nadere informatie verwijzen wij naar de betreffende programma's en de financiële begroting.

Toelichting en dekking begrotingsresultaten

De begroting laat nu alle jaren negatieve resultaten zien. Bij de eerste begrotingswijziging, die u gelijk met deze begroting behandelt, moeten de begrotingsresultaten in de laatste twee jaar in ieder geval sluitend zijn. Dat is de beleidslijn die de toezichthouder, de provincie, hanteert. Onze voorkeur gaat echter uit naar positieve begrotingsresultaten voor alle jaren. De problematiek rond het solvabiliteitspercentage leidt ertoe dat eenmalige dekking van negatieve begrotingsresultaten in de eerste jaren (nagenoeg) geen optie is, waarbij de ontwikkelingen in het huidige begrotingsjaar 2019 ook nog van invloed zijn. Een negatieve Algemene reserve is toegestaan, mits de gemeente aantoont dat dit in de begrotingsperiode van vier jaar wordt hersteld. Daarnaast wordt het solvabiliteitspercentage beïnvloed door autonome ontwikkelingen uit de dekkingsreserves.

Toelichting beleidsmatige ontwikkelingen en technische aanpassingen sinds de kadernota

Deze begroting bevat slechts autonome ontwikkelingen. Als er bij het vinden van oplossingsrichtingen om de begroting sluitend te krijgen, blijkt dat er ruimte is voor nieuw beleid, maakt de invulling daarvan onderdeel uit van de 1e begrotingswijziging.
Na de vaststelling van de kadernota is de meicirculaire beschikbaar gekomen. Daaruit blijkt dat de ontwikkelingen binnen het BTW-compensatiefonds (BCF) een negatief effect van iets meer dan € 0,5 miljoen hebben op de begrotingsresultaten. De deeluitkering Jeugd heeft een voordelig effect van bijna € 0,3 miljoen, waarbij geldt dat dit voor de laatste 2 jaren nog onzeker is.
De leges opbrengsten voor de omgevingsvergunningen zijn gedaald met circa € 0,6 miljoen.
De ontwikkelingen binnen het afval zouden bij 100% kostendekking geen effect moeten hebben op de begrotingsresultaten, maar mogen niet onvermeld blijven. Zij leiden tot hogere woonlasten, als we het principe van kostendekkendheid onverkort toepassen.
Na het vaststellen van de kadernota zijn enkele andere technische aanpassingen doorgevoerd zoals hogere bijdragen aan gemeenschappelijke regelingen. Voor de kapitaallasten geldt dat de rente nu voor 100% voor alle 4 de jaren is toegerekend aan de taakvelden.
De begroting toont aan dat Lisse de wegvallende opbrengsten precariobelasting nog steeds niet volledig compenseert door een OZB-stijging. Het verschil daartussen is nog altijd een bedrag van ruim € 0,8 miljoen.
Tenslotte is het werkbudget binnen het sociaal domein voor ongeveer een bedrag van € 0,48 miljoen hoger dan het rijksbudget.

Door de aanpassingen wijzigt het financieel beeld als volgt:

Financieel beeld op hoofdlijnen	Begroting			
Omschrijving	2020	2021	2022	2023
Saldo Kadernota	-1.641	-616	-523	-746
Autonome aanpassingen (mutaties na Kadernota)	-439	-456	-611	-505
Afrondingen		1		
Saldo na aanpassingen cf. raadsbrief 2 september	-2.080	-1.071	-1.134	-1.251
Taakuitbreidingen ook cf. raadsbrief	-298	-213	-133	-133
Afrondingen		1		
Saldo Begroting 2020-2023	**-2.378**	**-1.283**	**-1.267**	**-1.384**

De aanpassingen kunnen we als volgt specificeren:

Bedragen x € 1.000

Mutaties na Kadernota	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**
	2020	2021	2022	2023
Algemene uitkering Meicirculaire *)	580	215	-30	-9
Rijksbijdrage VVE/OAB	77	116	154	154
Dividend Alliander	-148	-148	-148	-148
Gemeenschappelijke regelingen **)	-147	-124	-105	-72
Afval	-532	-546	-551	-552
Riolering	48	46	36	26
Accommodaties	-11	-122	-121	-119
Integraal huisvestingsplan onderwijs	-4	-309	179	175
Mutaties reserves IHP/Accommodatiebeleid	-80	175	-312	-308
Kapitaallasten	34	168	177	187
Rente kort geld	-94	76	150	209
Wethouders pensioenen	-60	-60	-60	-60
BUIG	10	10	10	10
Storting voorziening MOP accommodaties	92	92	92	92
Stelpost sportpark investeringen	8	94	123	123
Opbrengst leges	-36	-36	-36	-36
Strategisch vastgoed (bv. energie)	-64	-64	-64	-64
Gemeentehuis (verzekering en contractonderhoud)	-81	-81	-81	-81
Subsidies (bibliotheek, gemeente Leiden, Marente)	-87	-87	-87	-87
Stelpost indexering subsidies	50	50	50	50
Huuropbrengsten bibliotheek	41	41	41	41
Sociaal plan Meerlanden	0	75	0	0
Overige kleine mutaties	-37	-38	-29	-36
Totaal	**-439**	**-456**	**-611**	**-505**

Bedragen x € 1.000

Taakuitbreidingen	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
Omschrijving	2020	2021	2022	2023
Coördinator BRO	-23	-23	-23	-23
Implementatie Omgevingswet	-75			
Omgevingsvisie	-200	-80		
Datagedreven werken		-110	-110	-110
Totaal	**-298**	**-213**	**-133**	**-133**

Bedragen x € 1.000

*) Specificatie Algemene uitkering	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2020	2021	2022	2023
Algemene uitkering Meicirculaire	291	-76	-321	-300
Deeluitkering sociaal domein (Jeugd) #)	289	291	291	291
Totaal Algemene uitkering	**580**	**215**	**-30**	**-9**

 # Laatste 2 jaar nog onzeker

Bedragen x € 1.000

**) Specificatie Gemeenschappelijke regelingen	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2020	2021	2022	2023
HLT	31	38	-2	-2
Holland Rijnland	13	13	13	13
ISD	-214	-214	-214	-214
KDB (Maregroep)	-217	-195	-122	-82
Omgevingsdienst	-50	-50	-50	-50
RDOG	-131	-131	-131	-131
Servicepunt Werk	-42	-47	-62	-69
Veiligheidsregio	-89	-89	-89	-89
Holland Rijnland Jeugdzorg	112	112	112	112
Stelpost opgenomen in Kadernota	439	439	439	439
Totaal Gemeenschappelijke regelingen	**-147**	**-124**	**-105**	**-72**

De conclusie is dat het meerjarenperspectief vanaf 2020 na de kadernota is verslechterd.

Ambities coalitieakkoord

Op basis van het coalitieakkoord 'samen duurzaam denken, samen vernieuwend doen' hebben we onze ambities vertaald in activiteiten en deze waar mogelijk afgezet tegen bestaand beleid en huidige werkzaamheden.
We hebben onze ambities uit het coalitieakkoord moeten afwegen tegen het dekken van de begrotingsresultaten en bestaande verplichtingen. Dit heeft ertoe geleid dat de voorliggende begroting - behalve voor enkele autonome ontwikkelingen - geen nieuwe voorstellen bevat, zoals de Omgevingswet en de Omgevingsvisie.
Het is tijd voor een herbezinning op een aantal terreinen en om fundamentele en weloverwogen keuzes te maken. De eerste begrotingswijziging moet de resultaten daarvan zichtbaar maken.
We volstaan hier met een samenvatting van de nieuwe voorstellen die al waren opgenomen in de kadernota:

Bedragen x € 1.000

Voorstellen Kadernota 2020	Begroting			
Programma	2020	2021	2022	2023
Vitaliteit	-172	-137	-137	-137
Leefomgeving	-214	-171	-161	-161
Bedrijvigheid	-99	-90	-40	-40
Bestuur en ondersteuning	-90	-	-	-
Totaal	**-575**	**-398**	**-338**	**-338**

De voorstellen zijn financieel als volgt per programma per saldo verdeeld:

Bedragen x € 1.000

Voorstellen Kadernota 2020	Begroting			
Vitaliteit	2020	2021	2022	2023
Pilots preventie jeugd	-25			
Integrale nota Armoedebeleid	-50	-50	-50	-50
Sporten, bewegen en spelen bevorderen	-35	-35	-35	-35
Lisse spelen	-62	-62	-62	-62
Preventieakkoord voor gezonde leefstijl	-10			
Beheer, onderhoud en exploitatie Ter Specke	10	10	10	10
Totaal	**-172**	**-137**	**-137**	**-137**

Bedragen x € 1.000

Voorstellen Kadernota 2020	Begroting			
Leefomgeving	2020	2021	2022	2023
Uitbreiding BOA's (2 fte)	-120	-120	-120	-120
Juridische handhaving	-26	-26	-26	-26
Beheer openbare ruimte		-		
Uitvoeringsplan huiselijk geweld en kindermishandeling	-15	-15	-15	-15
Groenbeheerplan	-20			
Verblijfsrecreatie	-10			
Verkeersadvies	-13			
Exploitatie Milieustraat 3.0	-10	-10		
Totaal	**-214**	**-171**	**-161**	**-161**

Bedragen x € 1.000

Voorstellen Kadernota 2020	Begroting			
Bedrijvigheid	2020	2021	2022	2023
Streekomroep behouden	-30	-30	-30	-30
Revitalisering Dorpshart	-50	-50		
Voortzetten cultuurbeleid	-9			
Onderzoek en advies Erfgoed	-10	-10	-10	-10
Totaal	**-99**	**-90**	**-40**	**-40**

Bedragen x € 1.000

Voorstellen Kadernota 2020	Begroting			
Bestuur en ondersteuning	2020	2021	2022	2023
Meerjarenonderhoudsplannen (MOP's)	-15			
Sociaal plan Meerlanden	-75			
Totaal	**-90**	**-**	**-**	**-**

Een toelichting op deze voorstellen is opgenomen in de kadernota.

Oplossingsrichtingen

Om de ambities binnen het kader van een gezond en solide financieel beleid waar te kunnen maken en tot een sluitende begroting te komen, doen wij bij de eerste begrotingswijziging een aantal dekkingsvoorstellen. Volgens het toezichtskader van de provincie moet de begroting zowel een *structureel* evenwicht (het evenwicht binnen het meerjarenperspectief) als *reëel in* evenwicht zijn. Dat betekent dat de bezuinigingen realistisch en onderbouwd zijn. Deze bezuinigingen moeten concreet op programmaniveau zijn ingevuld en duidelijkheid geven over de uitvoering hiervan.

Financiële positie

Kengetallen

De begroting bevat enkele kengetallen om de financiële positie uit te drukken. Deze staan in onderstaande tabel.

	balans per 1 januari					
Kengetallen bij begroting	**Rekening 2018**	**Begroting 2019**	**Begroting 2020**	**Begroting 2021**	**Begroting 2022**	**Begroting 2023**
Netto schuldquote	140,5%	145,3%	149,5%	172,2%	175,9%	174,0%
Netto schuldpositie gecorrigeerd voor verstrekte leningen	121,2%	125,3%	130,7%	153,7%	157,4%	155,6%
Solvabiliteit	23,4%	23,4%	19,8%	16,7%	16,5%	15,2%
Grondexploitatie	-	-	-	-	-	-
Structurele exploitatieruimte	2,7%	0,3%	1,7%	3,0%	0,9%	0,4%

Bij het zoeken naar oplossingen om de begroting sluitend te krijgen, moet er ook aandacht uitgaan naar de wijze waarop we deze kengetallen positief kunnen beïnvloeden.

Solvabiliteit en Algemene reserve

De Algemene reserve is onder andere bedoeld om negatieve begrotingsresultaten incidenteel te kunnen afdekken. De reserve kan de resultaten zoals ze er nu voor 2019 en komende jaren uitzien niet aan. Sowieso heeft een forse onttrekking een negatief effect op de solvabiliteit. Het solvabiliteitspercentage duikt in 2020 onder de 20%.

Schuldpositie

De netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen komt - als we geen maatregelen nemen - in 2020 boven de grens van 130%, de grens voor het sein op rood. Een manier om dat te voorkomen, is het uitstellen van investeringen.

Weerstandsratio

De weerstandsratio komt uit op 1,9. Deze voldoet ruim aan het minimumniveau B (1,4). De reserve weerstandsvermogen is met 87% niet afdoende (€ 3,1 miljoen is nodig en het saldo van de reserve is € 2,7 miljoen) om de risico’s af te dekken. Een aanvulling vanuit de Algemene reserve is mogelijk.

Woonlastendruk

Het is bestaand beleid om het wegvallen van de precariobelasting via een gefaseerde stijging van de OZB op te vangen. Tot nu toe is er niet voor gekozen de woonlasten als dekkingsmiddel in te zetten voor de verslechterde financiële situatie. De woonlastendruk blijven we echter monitoren en afzetten tegen de (toekomstige) financiële ruimte. Lisse is mooi om in te wonen en heeft een hoog voorzieningenniveau. Maar daar staan ook de nodige lasten tegenover. De kosten van het sociaal domein zijn veel hoger dan de bijdrage uit de algemene uitkering, de precariobelasting valt weg én we willen samen onze ambities realiseren. Dat maakt het lastig om het voorzieningenniveau in stand te houden.

Stond 2019 in het teken van planontwikkeling, vanaf nu ligt het accent op de uitvoering van de plannen. De resultaten lijken daar weinig ruimte voor te bieden. Het financieel beeld geeft bij de voorliggende begroting aanleiding om een extra OZB-verhoging te overwegen.

Naast dat de OZB voor het inflatiepercentage stijgt, is in deze begroting het tarief voor de afvalstoffenheffing kostendekkend gemaakt.

Het volgende overzicht geeft inzicht in de woonlastendruk in Lisse vergeleken met gemeenten in de regio:

Woonlasten

Gemeente	OZB-woningen	OZB niet-woningen	Afvalstoffen-heffing	Riool-heffing	Woonlasten huurder	Woonlasten eigenaar
Bloemendaal	0,1185%	0,3331%	369	249	618	1.446
Haarlemmermeer	0,0952%	0,2938%	320	231	551	836
Heemstede	0,0811%	0,2139%	269	208	476	877
Hillegom	0,1022%	0,2172%	279	230	509	774
Katwijk	0,0931%	0,3287%	294	144	438	709
Lisse	0,0942%	0,2069%	278	255	533	771
Noordwijk	0,1030%	0,1579%	300	182	483	833
Teylingen	0,0784%	0,1608%	301	136	436	664
Verwachte woonlasten 2020 Lisse *			366	255	621	841

* incl. variabele kosten afvalstoffenheffing. OZB bij woning van € 283.283, excl. stijging boven inflatie. Bron: Coelo

Een vergelijking met de woonlasten van omliggende gemeenten en met enkele grotere steden in de regio geeft het volgende beeld over de laatste 5 jaar:

Ontwikkeling woonlastendruk meerpersoonshuishouden, gebaseerd op COELO

Gemeente	2015	2016	2017	2018	2019
Hillegom					
- OZB	211	228	238	249	265
- Afval	285	285	263	273	279
- Riolering	281	288	223	228	230
- Totaal	777	801	723	749	774
Katwijk					
- OZB	227	231	235	239	271
- Afval	309	298	288	288	294
- Riolering	146	152	152	144	144
- Totaal	682	681	674	670	709
Lisse					
- OZB	224	232	234	238	249
- OZB compensatie					-26
- Afval vast	294	294	235	241	246
- Afval variabel (ca. 16 tikken)			25	30	32
- Riolering	191	255	255	255	255
- Totaal	709	781	748	764	756
Noordwijk					
- OZB	385	400	401	408	350
- Afval	330	272	275	283	300
- Riolering	145	149	154	158	182
- Totaal	859	821	830	850	833
Teylingen					
- OZB	220	224	224	227	228
- Afval	339	324	321	301	301
- Riolering	137	127	130	133	136
- Totaal	696	674	675	660	664
Leiden					
- OZB	363	353	355	352	366
- Afval	274	276	280	286	313
- Riolering	122	123	125	127	141
- Totaal	759	752	760	765	820
Haarlem					
- OZB	270	268	279	283	289
- Afval	354	337	322	324	383
- Riolering	157	156	142	149	157
- Totaal	781	761	743	756	829
Haarlemmermeer					
- OZB	267	265	272	278	285
- Afval	323	325	322	312	320
- Riolering	120	122	125	127	231
- Totaal	710	712	719	717	836

Voor wat betreft de riolering gaat de vergelijking niet altijd op, want veel gemeenten hanteren naast het vaste tarief een opslag over het waterverbruik.

Bij de 1e begrotingswijziging kan de woonlastendruk wijzigingen ondergaan. Tariefaanpassingen van de afvalstoffenheffing, de rioolheffing en de OZB kunnen onderdeel uitmaken van het herstelplan om de begroting sluitend te krijgen. De 1e begrotingswijziging zal op deze wijzigingen verder ingaan.

Lasten en baten 2020

Inzicht in de bestedingen en de herkomst van middelen kan als volgt worden uitgedrukt:

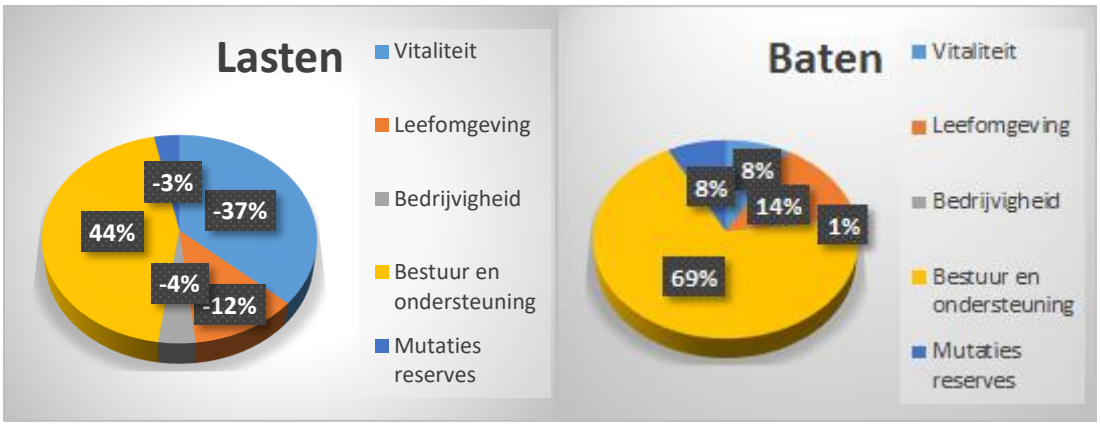

In cijfers uitgedrukt, ziet dit er als volgt uit:

Bedragen x € 1.000

Bedragen x € 1.000

Programma	Baten	Lasten	Saldo
Vitaliteit	4.492	-26.333	-21.841
Leefomgeving	7.634	-14.594	-6.960
Bedrijvigheid	392	-2.803	-2.411
Bestuur en ondersteuning	37.399	-10.835	26.564
	49.917	-54.565	-4.648
Mutaties reserves	4.181	-1.912	2.269
Afronding			1
Totaal	**54.098**	**-56.477**	**-2.378**

Structurele begrotingsresultaten

In alle jaren is er sprake van een negatief begrotingsresultaat. Het is van belang te beoordelen of de begroting de laatste jaren structureel en reëel in evenwicht is. Dat staat ook in de kaders van het financieel toezicht door de provincie is. Dat betekent dat het saldo van lasten en baten gecorrigeerd worden voor de incidentele lasten en baten. Recentelijk heeft de provincie aangegeven hoe dit evenwicht gepresenteerd kan worden. Dit leidt tot het volgende structureel resultaat:

Bedragen x € 1.000

Programma	Saldo Begroting			
	2020	2021	2022	2023
Vitaliteit	-21.841	-21.843	-21.486	-21.405
Leefomgeving	-6.960	-6.810	-6.194	-6.512
Bedrijvigheid	-2.411	-2.167	-1.868	-1.871
Bestuur en ondersteuning	-1.719	-1.503	-1.444	-1.398
Totaal lasten en baten	-32.931	-32.323	-30.992	-31.186
Algemene dekkingsmiddelen	36.931	37.133	36.238	36.500
Overhead	-8.448	-8.504	-8.497	-8.494
VPB				
Onvoorzien	-200	-200	-200	-200
Subtotaal	-4.648	-3.894	-3.451	-3.380
Mutaties reserves	2.269	2.611	2.183	1.997
Afronding	1	-1	2	-1
Totaal lasten en baten incl. mutaties reserves	-2.378	-1.284	-1.266	-1.384
Correctie incidentele baten en lasten	1.580	648	-24	-
Structureel resultaat begroting	**-798**	**-636**	**-1.290**	**-1.384**

Uit het overzicht blijkt dat er in alle jaren sprake is van een negatief begrotingsresultaat. Bij de 1e begrotingswijziging leggen wij u oplossingsrichtingen voor.

Leeswijzer

Inleiding

Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) schrijft de inrichting van de programmabegroting voor. Die bestaat uit de beleidsbegroting en de financiële begroting. De beleidsbegroting bestaat uit het programmaplan en de paragrafen. De financiële begroting bevat onder meer een totaaloverzicht van de lasten en baten en inzicht in de financiële positie van de gemeenten.

Beleidsbegroting

Vanaf 2019 kent het **programmaplan** een indeling die de raad heeft vastgesteld:

1. Vitaliteit
2. Leefomgeving
3. Bedrijvigheid
4. Bestuur en ondersteuning

Gevolgd door het onderdeel Algemene dekkingsmiddelen.

Met deze indeling van de programma's en de daarbinnen opgenomen thema's, ontstaat een logische clustering van beleid. Dit versterkt de integraliteit en programmasturing. Daarnaast ontstaat er meer aansluiting tussen het coalitieakkoord en de programmabegroting. Elk thema bevat een bundeling van de landelijk voorgeschreven taakvelden.

Elk programma geeft per thema inzicht in de te bereiken doelstellingen ("wat willen we bereiken"). Vervolgens beschrijven de activiteiten ("wat gaan we daarvoor doen") op welke wijze we deze doelstellingen willen bereiken. Deze activiteiten hebben in 2019 onze speciale aandacht. Reguliere, jaarlijks terugkerende taken zonder verdere bijzonderheden zijn - evenals vorig jaar - niet meer in de toelichting van de begroting opgenomen. Reguliere taken die het komende jaar onze specifieke aandacht vragen zijn zo mogelijk benoemd.

Elk thema wordt afgesloten met de verplichte beleidsindicatoren en waar van toepassing, de prestatie-indicatoren. De beleidsindicatoren zijn voorgeschreven gegevens die een trend kunnen signaleren. Deze gegevens zijn voornamelijk afkomstig uit externe bronnen. Deze informatie is ook beschikbaar op www.waarstaatjegemeente.nl.

Elk programma sluit af met het financiële overzicht "Wat mag het kosten?" In dit overzicht staan per taakveld de lasten en baten vermeld. Dit geldt ook voor de mutaties op de reserves. Alle lasten zijn negatief opgenomen en alle baten positief. In de tabellen waar de bedragen afgerond zijn op € 1.000 treft u mogelijk afrondingsverschillen in totaaltellingen aan. Na de vier programma's wordt inzicht gegeven in de algemene dekkingsmiddelen, de overhead, de post onvoorzien en de vennootschapsbelasting.
De 2e Tussentijdse rapportage over 2019 was ten tijde van de samenstelling van deze Begroting op basis van bruto ramingen nog niet gereed. De cijfers in de kolom 2019 en de analyse verschillen 2020-2019 zijn gebaseerd op die van de 1e Tussentijdse rapportage en op het moment van samenstelling bekende informatie.

Naast het programmaplan geven **de paragrafen** een totaaloverzicht van de elementen die in diverse programma's opgenomen zijn. Zoals de paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen of Verbonden partijen. Wij gebruiken in de opzet de standaardindeling van het BBV.

Financiële begroting

In dit hoofdstuk zijn de grondslagen opgenomen. Daarnaast bevat het een totaaloverzicht van de lasten en baten per programma en op taakveldniveau. Ook wordt inzicht gegeven in de financiële positie en de toelichting. Voorbeelden zijn het overzicht van de incidentele lasten en baten, de investeringen en een geprognosticeerde balans.

Programmaplan

Programma 1 Vitaliteit

Trends en ontwikkelingen

Positieve leefstijl
Gezondheid is een integraal onderdeel van beleid en loopt als een rode draad door alle ontwikkelingen. Inzet is het bereiken van gezondheidswinst via het promoten van een positieve leefstijl en het stimuleren van sporten en bewegen.
Gezondheid wordt niet gezien als de af- of aanwezigheid van ziekte, maar als het vermogen van mensen om met de fysieke, emotionele en sociale levensuitdagingen om te gaan en zoveel mogelijk eigen regie te voeren.
Sport en bewegen bevordert de gezondheid, sociale integratie en participatie. Regelmatig bewegen werkt dus preventief en is een van de goedkoopste en beste remedies om een betere gezondheid te krijgen en te houden. Hoe vaker, langer en intensiever, hoe beter.

Sociaal domein
De implementatie en doorontwikkeling van de decentralisatie in het sociale domein is een langdurig proces. De gemeenten hebben de nieuwe taken goed overgenomen (transitie), maar de transformatie is niet af. Juist in het vraagstuk van de decentralisaties is innovatie en creativiteit noodzakelijk om binnen een aanvaardbaar budget goede kwaliteit hulp te verlenen. Regiogemeenten in de Bollenstreek en in Holland Rijnland werken hierbij intensief samen.
De kosten voor jeugdhulp stijgen. In de meicirculaire 2019 is een loonprijscompensatie aangekondigd en een extra rijksbijdrage voor jeugdhulp de komende jaren.
Met de invoering van het abonnementstarief stijgen de uitgaven op de Wmo maatwerkvoorzieningen zoals voorzien.
Landelijk is het programma "Een tegen Eenzaamheid" opgestart en is een fonds ingesteld voor projecten in het kader van eenzaamheidsbestrijding.

Maatschappelijke zorg
De vierde decentralisatie die snel nadert is die van de maatschappelijke zorg. We hebben hierbij te maken met de meest kwetsbare inwoners. Er ligt een forse uitdaging om voor deze kwetsbare inwoners te zorgen voor goede oplossingen voor primaire levensbehoeften. Opvang, (beschermd) wonen, zorg, preventie, welzijn en participatie zijn hierbij onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Zorg en veiligheid
Het is noodzakelijk dat nauwe samenwerking bestaat tussen het sociaal domein, het zorgdomein en het veiligheidsdomein. De ontschotting tussen veiligheid en het sociaal domein zorgt ervoor dat we via een gezamenlijke aanpak vaker in kunnen zetten op preventie.

Onderwijs

Om te komen tot een inclusieve samenleving, willen we dat alle inwoners mee kunnen blijven doen. Op het gebied van onderwijs doen we dat door een 'leven lang leren' mogelijk te maken.
Voor de jongeren vragen we onderwijsinstellingen om leerlingen uit te rusten met digitale vaardigheden zodat zij een goede voorbereiding krijgen op de arbeidsmarkt. Bij de andere doelgroepen is er aandacht voor laaggeletterdheid, de vergaande digitalisering in de maatschappij en de problemen die dit mogelijk oplevert.

Met het onderwijsachterstanden beleid streven wij gelijke kansen voor ieder kind in het onderwijs na. Het is belangrijk dat elk kind zo goed mogelijk wordt voorbereid op het volwassen leven in de maatschappij. Dit begint al bij de jongste kinderen vanaf 2 jaar. Voor de kinderen in de leeftijdsgroep 2 tot 4 jaar voeren we een beleid op voorschoolse educatie (VE). Hierbij zorgen we voor een sterke samenwerking tussen kinderopvangorganisaties, scholen en jeugdgezondheidszorg.

Om te voorkomen dat leerlingen vastlopen in hun ontwikkeling, willen we dat we meer leerlingen op tijd op een passende onderwijsplek krijgen. Daarvoor is intensieve samenwerking tussen het onderwijs en door gemeente verstrekte jeugdhulp noodzakelijk. Het onderwijs ontvangt namelijk de middelen voor passend onderwijs en de gemeenten de middelen voor de jeugdhulp. Op basis van gezamenlijke afspraken tussen onderwijs en gemeenten geven we hier een goede vorm aan met pilots als startpunt (o.a. gefinancierd vanuit het Transformatiefonds Jeugdhulp).

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C
Een leven lang leren stimuleren.	Onderwijs is optimaal in staat om leerlingen uit te rusten met digitale vaardigheden voor de aansluiting op de arbeidsmarkt.	Meer leerlingen tijdig (binnen 3 maanden) op een passende onderwijsplek met jeugdhulp waar passend en nodig, met de nadruk op normaliseren.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B	ACTIVITEITEN DOEL C
> Uitvoeren van de businesscase Onderwijs en Arbeidsmarkt. > Opstellen van een regionaal beleidsplan volwasseneneducatie met lokale uitvoering . > Interventies uitvoeren voor het terugbrengen van (digitale) laaggeletterdheid, onder andere door Taalhuis en samenwerking met de Maregroep.	> Interventies uitvoeren voor het terugbrengen van (digitale) laaggeletterdheid (onder andere via de bibliotheek)	> In samenwerking met onderwijs en de jeugdhulppartners inzetten op de juiste zorg op het juiste moment en de juiste plek. > Onderwijs betrekken bij de inkoop jeugdhulp voor de periode 2021 en daarna. > Uitvoeren ontwikkelagenda Regionale Educatieve Agenda 2018-2020 (REA). > Uitvoeren van het vastgestelde VVE-beleid.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Regionaal Bureau Leerplicht Holland Rijnland Maregroep	Schoolbesturen Kinderopvangorganisaties Ondernemers, onderwijs- en onderzoeksinstellingen Bibliotheek

Gezondheid & Vitaliteit

Mensen die meer bewegen en sporten zijn niet alleen lichamelijk en mentaal fitter, ze hebben ook minder kans op depressie, hart- en vaatziekten en andere gezondheidsklachten. Meer sporten en bewegen verbetert de kwaliteit van het leven. We zetten in op preventie. Wanneer de balans op orde is, is er minder kans op gezondheids- en/of andere problemen en houden we onze zorg betaalbaar. Het verbeteren van de positieve gezondheid vraagt een integrale visie en aanpak en gaat daarom verder dan de focus binnen maatschappelijke ontwikkeling.

Kansen liggen in het verbinden van de openbare buitenruimte en ruimtelijke ontwikkeling in relatie tot fysieke en mentale gezondheid en participatie. Bijvoorbeeld door een 'leven lang bewegen' waarbij mensen zo jong mogelijk beginnen en zo lang mogelijk (kunnen) blijven sporten en bewegen. De openbare buitenruimte is tegenwoordig een belangrijke beweegruimte. Meer dan de helft van de bevolking gebruikt de openbare ruimte, zoals de openbare weg, het park of bos voor beweging. Deze publieke buitenruimte is daarmee een belangrijke beweegvoorziening die ook in de nota Sporten, bewegen en spelen 2019-2022 een steeds prominentere rol in neemt.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B
Voorkomen is beter dan genezen. Inwoners van Lisse worden gezonder en vitaler.	Meer inwoners kunnen een leven lang sporten en bewegen.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B
>In lijn met 6 pijlers van positieve gezondheid (lichaamsfuncties, mentaal welbevinden, zingeving, kwaliteit van leven, meedoen, dagelijks functioneren) versterken wij de samenwerking tussen de eerste lijn gezondheidszorg, welzijn, sport en cultuur. Onder andere het gebruik van 'Lekker in lijf' en 'welzijn op recept' wordt verder gestimuleerd. > Uitvoering Preventieakkoord voor gezonde leeftijdstijl. In 2018 is het Nationaal Preventieakkoord vastgesteld en dit verplicht ons om eigen beleid te maken op het terrein van roken, alcohol en overgewicht. Dit draagt bij aan de ambitie van Lisse voor het bevorderen van gezonde leefstijl. Onder andere op basis van gesprekken in 2019 met de eerste lijn, Zorg & Zekerheid en Welzijn, stellen we beleid en een uitvoeringsnota voor 2020 - 2024 op. > Actualisering van alcohol- en drugsbeleid, in samenwerking met de partners in veiligheid en organisaties zoals Brijder en HALT.	> Uitvoeren van de nieuwe nota 'Sporten, bewegen en spelen 2019-2022'. Samen naar een sportief akkoord. > De sportformateur stelt een uitvoeringsplan op en brengt verschillende sport- en beweeginitiatieven met lokale samenwerkingspartners tot uitvoering. >De JOGG (jongeren op gezond gewicht) regisseur gaat uitvoering geven aan het programma jongeren op gezond gewicht. Maakt onderdeel uit van de ambities en doelstellingen vanuit het Meerjarenprogramma 'Sporten, bewegen en spelen 2019-2022' > Aansluiten bij het opstellen van de omgevingsvisie voor sport, gezondheid en sociale duurzaamheid. > Beweeg- en kindvriendelijke locaties realiseren om ongeorganiseerd spelen te stimuleren. > Een deel van het onderhoud, beheer en exploitatie van Ter Specke neerleggen bij de sportverenigingen.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
RDOG Hollands Midden (GGD)	Speeltuinverenigingen Uitvoeringsorganisaties maatschappelijk vastgoed Sportaanbieders Zorgaanbieders Onderwijs

Sociaal domein

Een inclusieve samenleving met gezonde en vitale inwoners, dat staat voor ons voorop. Iedereen die dat kan, doet mee en wie het niet kan, wordt geholpen om dat wel weer te kunnen. We nemen dit mee in de ontwikkelingen binnen onderwijs, ons beleid op het gebied van gezondheid en vitaliteit en het sociaal domein. De komende jaren zetten we in op het veranderen van de koers. In 2019 is een inventarisatie gemaakt op het gebied van preventie jeugd, eenzaamheid en armoede. Op basis hiervan wordt bekeken of er bijgestuurd moet worden. Daarnaast gaan we op zoek naar creatieve en innovatieve oplossingen en zien we kansen om verschillende doelgroepen met elkaar te verbinden door het combineren van diensten waarvan zij gebruik maken. Met deze kanteling bereiken we dat onze zorg betaalbaar blijft, dat we het complete aanbod van voorzieningen in Lisse kunnen behouden en dat iedere inwoner de zorg die hij of zij nodig heeft kan blijven ontvangen.

De transitie van de drie decentralisaties is nagenoeg afgerond. Daarmee is de transformatie echter nog niet klaar. De focus op preventie, en op normalisering, om te komen tot duurzame zorg, is voor de komende periode van groot belang. Daarbij verliezen we niet uit het oog dat een inclusieve samenleving waarbij iedereen kan meedoen ons uitgangspunt is. De term zelfredzaam vinden we te beperkt. Zelf kun je best veel, maar samen nog veel meer. 'Samenredzaam' is een van onze uitgangspunten.

In 2019 hebben de evaluaties van de Transformatieagenda 'Wmo en haar omgeving' en het beleidsplan 'Hart voor de jeugd' plaatsgevonden. Het vervolg is dat we een integrale visie op sociaal domein ontwikkelen. Integraal werken draagt bij aan duurzame zorg. We realiseren een integrale toegang voor onze inwoners. Het toewerken naar één adviesraad voor het sociaal domein hangt hier ook mee samen en doen we uiteraard met de huidige adviesraden.

Daarnaast is een inventarisatie gedaan op het gebied van preventie jeugd, eenzaamheid en armoede. Daarbij vindt daar waar mogelijk verschuiving plaats van maatwerkvoorzieningen naar algemene voorzieningen. Als laatste is vastgesteld dat de inkoop van jeugdhulp met een andere verdeelsleutel plaatsvindt dan in het HollandRijnland-samenwerkingsverband.

In Holland Rijnland-verband is besloten dat we voor jeugdhulp overschakelen van een solidariteit- naar profijtbeginsel. Dit betekent dat we de kosten onderling niet meer evenredig verdelen, maar per gemeente de daadwerkelijk gemaakte kosten financieren op basis van een driejaarlijks gemiddelde.
Een eerste verkenning toonde aan dat Lisse een voordeelgemeente zou zijn bij de herverdeling. De jaarlijkse bijdrage van Lisse in 2019 afgenomen, maar blijft variabel.

De vierde decentralisatie die snel nadert is die van de maatschappelijke zorg. We hebben hierbij te maken met de meeste kwetsbare inwoners. Opvang, (beschermd) wonen, zorg, preventie, welzijn en participatie zijn hierbij onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Met de Participatiewet wil de overheid meer mensen met een arbeidsbeperking aan het werk krijgen. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de re-integratie van mensen die nog kunnen werken, maar daarbij wel ondersteuning nodig hebben. De inzet en doorontwikkeling van het Servicepunt Werk is belangrijk. Naast het monitoren van de doorontwikkeling bekijken we ook mogelijkheden voor nieuwe instrumenten in het aanbod om de dienstverlening te verbeteren.

Meten van het effect van onze inspanningen

Meten is weten. Het programma datagedreven sturing draagt bij aan het inzichtelijk maken van ontwikkelingen en beleid op basis van data. Onderdeel van het programma is de ontwikkeling van 1 monitor sociaal domein. Focus van de monitor is doelen, effectiviteit, online beschikbaarheid.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C
Voorkomen is beter dan genezen. Mogelijk maken van de inclusieve samenleving in Lisse.	Hulp en ondersteuning voor wie het nodig heeft, zodat zij weer 'samenredzaam' zijn.	Iedereen doet mee en werkt samen, voor het grotere doel 'Iedereen kan meedoen'.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B	ACTIVITEITEN DOEL C
> Inventariseren van het beschikbare aanbod. > Gebruiken van de monitor sociaal domein (en andere data) om meer zicht op maatschappelijke outcome/effecten te krijgen. > Onderzoeken van mogelijkheden naar meer algemene voorzieningen gericht op WMO- dagbesteding (bijv. licht dementerende ouderen) en Participatiewet (bijv. schoolverlaters werkfit maken). > Doorontwikkeling van Servicepunt Werk om meer mensen naar werk te begeleiden. > Onderzoeken van interventies om de bijstandsinstroom te beperken. > Pilot zorg en veiligheid jeugd, d.m.v. een lokale zorg- en veiligheidstafel voor een periode van twee jaar, tot 2021. > Uitvoeren pilot 'respijtzorg met verblijf' en met behulp van een analyse van het huidig aanbod komen tot een visie op het faciliteren van de mantelzorger >Pilots voor gezinnen uitvoeren op het gebied van preventie en vroegsignalering, waar mogelijk in samenwerking met het onderwijs. > Gebruik 'Welzijn op Recept' stimuleren bij huisartsen en inwoners	> Inkopen van Jeugdhulp volgens de met aanbieders en onderwijs geformuleerde, subregionale opdracht voor 2021 en verder. > Uitvoeringsprogramma Maatschappelijke Zorg "Omzien naar Elkaar" > Uitvoeren Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg. > Realiseren van een integrale toegang. > Doorontwikkelen van het Lokaal Loket/ sociaal team en jeugd- en gezinsteam naar een integrale toegang. > Voortzetten pilot Vroeg Eropaf en de uitbreiding met het aantal schuldeisers ter preventie en vroeg signalering schulden, inzet op de papierwinkel, communicatie, stress sensitieve dienstverlening en training en voorlichting. > Uitvoeren van de integrale aanpak armoede. >Vaststellen/ uitvoeren visie sociaal domein	> Het ontschottingsprogramma loopt tot en met 2019. Verkend wordt of we het kunnen afsluiten en op andere manieren blijven werken aan goede ondersteuning > Stimuleren en belonen van burgercreativiteit en burgerinitiatieven voor de buurtcohesie, onder andere door lokaal fonds. > Uitvoeren motie Ouderenbeleid > Het onderzoek naar 'De nieuwe oudere' (Wat is het verschil tussen de huidige senioren en de 'nieuwe' groep senioren op het gebied van mobiliteit, vitaliteit, leef- en woonwensen en welke impact heeft dit verschil op de toekomst?) > Uitvoeren beleid doorlopende lijnen van 18- naar 18+ >Met de regio maken we een uitvoeringsplan huiselijk geweld en kindermishandeling, inclusief Regiolab 'Scheiden zonder schade'.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
ISD Bollenstreek GR KDB (MareGroep en Servicepunt Werk) Holland Rijnland RDOG Hollands Midden (GGD)	Uitvoeringsorganisatie gemeentelijke (binnen)sportaccommodaties Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) MEE Kwadraad Welzijnsstichtingen

Verbonden partijen

De vernieuwde BBV-voorschriften schrijven voor dat informatie over een verbonden partij wordt opgenomen bij het desbetreffende programma. Voor algemene informatie over verbonden partijen en een samenvatting wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Gemeenschappelijke regeling	**Intergemeentelijke Sociale Dienst (ISD) Bollenstreek**
Doelstelling/Publiek belang	De verwachte stijging van de uitgaven voor de Wmo, vooral bij de post Begeleiding. De invoering van het abonnementtarief voor de eigen bijdrage. De verwachte stijging van Participatiewet uitgaven, vooral door de loonkostensubsidies. Voor 2020 wordt gewerkt met een kadernota.
Ontwikkelingen	Een risico voor de gemeenten is enerzijds de bijdrage van de gemeenten in de exploitatielasten van de ISD, en anderzijds de uitvoering van een open einde regelingen door de ISD waar de gemeenten de financiële lasten van dragen. Anderzijds is er een overschot op de middelen BUIG als gevolg van de fusie van Noordwijk en Noordwijkerhout tot de gemeente Noordwijk.
Beleidsrisico's	Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.
Overige informatie	Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Gemeenschappelijke regeling	**Werkvoorzieningenschap Kust, Duin- en Bollenstreek / De Maregroep**
Doelstelling/Publiek belang	MareGroep: het op bedrijfsmatige wijze uitvoeren van taken van en voor de deelnemende gemeenten op het terrein van gesubsidieerde arbeid (Wet Sociale Werkvoorziening en Beschut Werken). Servicepunt Werk: het bevorderen van uitstroom uit de uitkering door het begeleiden naar werk.
Ontwikkelingen	De realisatie van de toekomstvisie MareGroep 2.0 en het doorontwikkelen van het Servicepunt Werk.
Beleidsrisico's	Een risico voor de gemeente is de dalende rijksbijdrage voor de uitvoering van de wet sociale werkvoorziening, waardoor de gemeentelijke bijdragen stijgen. Anderzijds is er een overschot op de middelen BUIG als gevolg van de fusie van Noordwijk en Noordwijkerhout tot de gemeente Noordwijk.
Overige informatie	Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Gemeenschappelijke regeling	Regionale dienst openbare gezondheidszorg (RDOG) Hollands Midden
Doelstelling/Publiek belang	De Regionale Dienst Openbare Gezondheidszorg (RDOG) Hollands Midden, met als uitvoerende eenheden de Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD) Hollands Midden, bureau GHOR Hollands Midden en de Regionale Ambulancevoorziening (RAV) Hollands Midden, heeft ten doel de belangen te behartigen van de aan de gemeenschappelijke regeling deelnemende gemeenten op het terrein van de openbare gezondheidszorg, de volksgezondheid en de ambulancezorg. De RDOG Hollands Midden bewaakt, beschermt en bevordert de gezondheid en het welbevinden van de burgers in de regio Hollands Midden in zowel reguliere als crisisomstandigheden.
Ontwikkelingen	Het proces om de rollen van opdrachtgever en opdrachtnemer uit te splitsen, het vastleggen van een helder (en haalbaar) takenpakket en het introduceren van een solide financieringssystematiek wordt in 2020 afgerond. De belangrijkste thema's voor 2020 zijn: Preventie, waarbij vooral aandacht is voor roken, overmatig alcoholgebruik, (ernstig) overgewicht, depressie en diabetes. Daarnaast gezondheidsbescherming (infectiezieken bestrijding, antibiotica resistentie) en het stabiliseren van het terugbrengen van gezondheidsverschillen tussen laag- en hoogopgeleiden. De veranderende rol van de centrumgemeente met taken op het gebied van de Maatschappelijke Zorg, de Wvggz en daaraan gerelateerd de ontwikkeling van een Zorg en Veiligheidshuis, heeft consequenties voor taken binnen de organisatie van de RDOG HM. Tot slot neemt de Jeugd Gezondheidszorg (JGZ) een belangrijke plaats in, met name wat betreft de doorontwikkeling van Veilig Thuis.
Beleidsrisico's	In 2019 werd het onderzoek naar VT gestart dat duidelijkheid moet geven over de benodigde middelen in de situatie waarin de gehele keten (waaronder sociale teams, jeugd- en gezinsteams) optimaal is ingericht. De resultaten van het onderzoek kunnen voor het PPG en het Algemeen Bestuur reden zijn om te besluiten tot een begrotingswijziging, die vervolgens aan gemeenten zal worden voorgelegd. Het is mogelijk dat door de stijging van de pensioenpremie en het loonbod van de VNG in de cao onderhandelingen de loonkosten in 2019 harder stijgen dan de gehanteerde index in de begroting van 2019. Eventuele aanpassingen worden zoveel mogelijk binnen de begroting gerealiseerd.
Overige informatie	Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Gemeenschappelijke regeling	Holland Rijnland
Doelstelling/Publiek belang	Holland Rijnland is een samenwerking van en voor dertien gemeenten in het hart van de Randstad. Deze gemeenten werken vanuit een gezamenlijke strategische visie op de verdere ontwikkeling van de regio om de kwaliteit van wonen, werken, ondernemen en recreëren van burgers, bedrijven en instellingen in het gebied te bevorderen.
Ontwikkelingen	Vanaf 2020 werkt Holland Rijnland met een nieuwe Regionale agenda 2019-2023. Hierin staan gezamenlijk gedragen ambities op de beleidsterreinen Ruimte (o.a. wonen, mobiliteit, biodiversiteit), Regionale Energie Strategie, het Sociaal Domein en de strategische positionering van de regio.
Beleidsrisico's	Holland Rijnland beschikt niet over vrije reserves. De deelnemende gemeenten zijn op grond van de gemeenschappelijke regeling gezamenlijk verantwoordelijk voor de financiële situatie bij het samenwerkingsorgaan en voor mogelijke tekorten of financiële tegenvallers. Dat betekent dat Holland Rijnland geen weerstandsvermogen en weerstandscapaciteit nodig heeft. Binnen Holland Rijnland liggen de risico's voornamelijk binnen de reguliere

	bedrijfsvoering: debiteurenbeheer, subsidiestromen derden, personeelskosten, ziektekosten en automatisering. Er zijn processen ingericht om deze risico's zoveel als mogelijk te beperken. De maximale omvang van eventuele risico's wordt geraamd op € 100.000 (afgerond), zijnde 1% van de totale begrote lasten.
Overige informatie	Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Beleidsindicatoren

Naam indicator	Eenheid	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Nederland	Bron
Banen	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15 – 64 jaar	623	636,6	625	*******	774	LISA
Netto arbeidsparticipatie	% van de werkzame beroepsbevolkingen t.o.v. de beroepsbevolking	69,8%	70,7%	70%	******	67,8%	CBS
Personen met een bijstandsuitkering	Aantal per 10.000 inwoners	186 1e hj 186 2e hj	181 1e hj 170 2e hj	184	******	2018: 401 1e hj 390 2e hj	CBS
Lopende re-integratievoorzieningen	Aantal per 10.000 inwoners van 15 - 64 jaar	77 1e hj 147 2e hj	142 1e hj	45	******	2018: 305 1e hj	CBS
Cliënten met een maatwerkarrange-ment WMO	Aantal per 10.000 inwoners	470 1e hj 490 2e hj	500 1e hj 510 2e hj	590	******	2018: 590 1e hj 600 2e hj	GMSD
Kinderen in uitkeringsgezin	% kinderen tot 18 jaar	*	*	2,41%	*	2015: 6,58	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel
Werkloze jongeren	% 16 t/m 22 jarigen	*	*	1,13%	*	2015: 1,52	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel
Jongeren met jeugdhulp**	% van alle jongeren tot 18 jaar	10,4% 1e hj 10,3% 2e hj	10,9% 1e hj 11,2% 2e hj	******	******	2018: 9,7% 1e hj 10,4% 2e hj	CBS
Jongeren met jeugdbescherming***	% van alle jongeren tot 18 jaar	0,6% 1e hj 0,4% 2e hj	0,4% 1e hj 0,8% 2e hj	******	******	2018: 1% 1e hj 1,1% 2e hj	CBS
Jongeren met jeugdreclassering****	% van alle jongeren van 12 tot 23 jaar	0,3% 1e hj	******	******	******	2017: 0,4% 1e hj	CBS
Jongeren met een delict voor de rechter*****	% 12 t/m 21 jarigen	*	*	*	*	2015: 1,45%	Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel

*: Realisatiecijfers zijn sinds 2015 niet meer beschikbaar gesteld.
** Wij hebben geen invloed op het aantal jongeren met jeugdhulp; er is sprake van een open einde regeling.
*** Wij hebben geen invloed op het aantal jongeren met jeugdbescherming; dit zijn maatregelen die door de rechter worden opgelegd.
**** Wij hebben geen invloed op het aantal jongeren met jeugdreclassering; dit zijn maatregelen die door de rechter worden opgelegd.
***** Wij hebben geen invloed op het aantal jongeren dat met een delict voor de rechter komt. Dit is o.a. afhankelijk van het OM.
****** Gegevens van 2018, 2019 en/of 2020 zijn op moment van schrijven nog niet bekend. Indien de gegevens na het schrijven bekend worden kunt u deze vinden op: https://www.waarstaatjegemeente.nl/dashboard/Besluit-Begroting-en-Verantwoording/

Naam indicator	Eenheid	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Nederland	Bron
Absoluut verzuim	Aantal leerplichtigen per 1.000 dat niet staat ingeschreven op een school.	1,19	1,4	*	*	2017:1,82 %	DUO
Relatief verzuim	Aantal leerplichtigen per 1.000 dat ongeoorloofd afwezig is.	11,27	14	*	*	2017: 26,58	DUO
Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	% deelnemers aan het VO en MBO onderwijs	1,2%	nb	*	*	2017: 1,9%	DUO

* Wij hebben geen invloed op het aantal verzuimende leerplichtigen. De prognose is altijd 0 want je wilt niet dat leerlingen verzuimen, maar dat is meestal niet realistisch.
Vanuit het Rijk hebben we een opdracht om landelijk niet meer dan een bepaald aantal vsv'ers te hebben in 2020, maar dat streefgetal hebben wij al bereikt.

nb: gegevens van 2018 zijn op moment van schrijven nog niet bekend. Indien de gegevens na het schrijven bekend worden kunt u deze vinden op: https://www.waarstaatjegemeente.nl/dashboard/Besluit-Begroting-en-Verantwoording/

Naam indicator	Eenheid	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Nederland	Bron
Niet-sporters	Percentage niet-sporters van het totaal aantal inwoners.	*	*	45%	44%	2016: 48,7%	Gezondheids-enquête (CBS, RIVM)

* Onderzoek 1 keer per 4 jaar

Kaderstellende stukken

- Kadernota WMO Bollen 5 2015-2018
- Transformatieagenda WMO en haar omgeving (2017-2018)
- Regionaal beleidsplan transitie Jeugdzorg Holland Rijnland Hart voor de Jeugd
- Programma Voortijdig schoolverlaten Holland Rijnland 2017-2020
- Ontwikkelagenda passend onderwijs en jeugdhulp Duin en Bollenstreek 2018-2020
- Fantastische lijnen onderwijs en arbeidsmarkt (dagbesteding) Holland Rijnland 2017-2020

- Ontwikkelagenda Regionale Educatieve Agenda D&B 2018-2020
- Sturingsplan Jeugdhulp Holland Rijnland 2018-2019
- Contourennota Servicepunt Werk Duin- en Bollenstreek
- Integraal Huisvestingsplan Onderwijs 2016-2019
- Meerjarenprogramma 'Sporten, bewegen en spelen 2019-2022'
- Doelenboom mantelzorg
- Verordening Maatschappelijke Ondersteuning
- Verordening Jeugdhulp 2015
- Verordeningen Participatiewet
- Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs
- Beleidsregels handhaving Wet kinderopvang 2018
- Subsidieregeling en Beleidsregels maatschappelijke activiteiten 2018
- Verordening Leerlingenvervoer
- Gemeenschappelijke Regeling ISD Bollenstreek
- Gemeenschappelijke Regeling Kust-, Duin- en Bollenstreek (MareGroep)
- Gemeenschappelijke Regeling Regionale Dienst Openbare Gezondheid Hollands Midden (GGD)
- Gemeenschappelijke regeling Holland Rijnland

Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000

Lasten	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Thema Onderwijs						
Onderwijshuisvesting	-2.253	-2.546	-2.464	-2.676	-2.382	-2.361
Openbaar basisonderwijs	0	-141	-141	-141	-141	-141
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	-651	-818	-776	-737	-734	-734
Subtotaal Onderwijs	-2.904	-3.505	-3.381	-3.554	-3.257	-3.236
Thema Sociaal domein						
Samenkracht en burgerparticipatie	-4.056	-2.133	-1.645	-1.588	-1.588	-1.588
Wijkteams	-608	-1.208	-1.284	-1.239	-1.239	-1.239
Inkomensregelingen	-4.880	-4.642	-4.301	-4.205	-4.205	-4.205
Arbeidsparticipatie	0	-199	-218	-223	-228	-235
Begeleide participatie	-2.070	-1.623	-1.738	-1.663	-1.590	-1.550
Maatwerkdienstverlening 18+	-2.322	-3.984	-4.500	-4.500	-4.500	-4.500
Maatwerkdienstverlening 18-	-2.684	-3.644	-3.656	-3.276	-3.276	-3.276
Maatwerkvoorzieningen (WMO)		-818	-865	-865	-865	-865
Geëscaleerde zorg 18+		-25	-25	-25	-25	-25
Geëscaleerde zorg 18-	-336	-261	-401	-401	-401	-401
Subtotaal Sociaal domein	-16.956	-18.537	-18.633	-17.985	-17.917	-17.884
Thema Sport & Gezondheid						
Sport	-71	-965	-1.029	-1.029	-1.029	-1.029
Sportaccommodaties	-2.723	-2.176	-2.114	-2.604	-2.615	-2.593
Volksgezondheid	-859	-1.035	-1.175	-1.165	-1.165	-1.165
Subtotaal Sport & Gezondheid	-3.653	-4.176	-4.318	-4.798	-4.809	-4.787
Totale lasten programma Vitaliteit	**-23.513**	**-26.218**	**-26.332**	**-26.337**	**-25.983**	**-25.907**

Baten	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Thema Onderwijs						
Onderwijshuisvesting	196	318	319	320	322	324
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	0	108	108	108	108	108
Subtotaal Onderwijs	196	426	427	428	430	432
Thema Sociaal domein						
Samenkracht en burgerparticipatie	0	0	0	0	0	0
Wijkteams	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	3.613	3.550	3.670	3.670	3.670	3.670
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0
Begeleide participatie	0	0	0	0	0	0
Maatwerkdienstverlening 18+	0	0	0	0	0	0
Maatwerkdienstverlening 18-	113	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0
Geëscaleerde zorg 18-	0	0	0	0	0	0
Subtotaal Sociaal domein	3.726	3.550	3.670	3.670	3.670	3.670
Thema Sport & Gezondheid						
Sport	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	444	394	395	396	397	398
Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0
Subtotaal Sport & Gezondheid	444	394	395	396	397	398
Totale baten programma Vitaliteit	**4.366**	**4.370**	**4.492**	**4.494**	**4.497**	**4.500**

Reserves	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Stortingen in reserves	-1.987	-1.696	-1.912	-2.000	-2.108	-2.221
Onttrekkingen aan reserves	3.716	4.362	3.551	4.161	3.841	3.808
Totale reserves	**1.729**	**2.666**	**1.639**	**2.161**	**1.733**	**1.587**
Afronding		-1	-1			2
Saldo programma Vitaliteit	**-17.418**	**-19.183**	**-20.202**	**-19.682**	**-19.753**	**-19.818**

Programma 2 Leefomgeving

Trends en ontwikkelingen

Schaarse ruimte
Het zoeken naar balans tussen wonen, werken, recreëren en verblijven geeft een continue spanning. En daarbij maakt de energie- en warmtetransitie ook aanspraak op de schaarse ruimte. Het is een uitdaging om de concurrerende ruimtevragen integraal af te wegen en waar mogelijk multifunctioneel gebruik te maken van ruimte. De volgende ontwikkelingen leiden tot extra ruimtevraag:

> Op de woningmarkt is sprake van krapte, met name in het (sociale) huursegment en in het middensegment. Ook de koopmarkt is overspannen. Daarnaast ontstaan er steeds meer één- en tweepersoonshuishoudens die een andere woonvraag hebben dan de traditionele gezinnen. De uitstroom uit de maatschappelijke opvang en beschermd wonen dragen bij aan deze ontwikkeling. Er is een toenemende vraag naar flexibele en tijdelijke woonruimte onder andere voor spoedzoekers. Ook de aanwezigheid van arbeidsintensieve bollenteelt leidt tot een toestroom van arbeidsmigranten met een vraag naar (kwalitatieve) huisvesting.

> Met de toenemende verstedelijking neemt de behoefte aan recreatie en groen toe. Inwoners hebben behoefte aan voldoende gebieden van goede kwaliteit voor bewegen, recreëren, natuur en rust. Ook de vraag naar accommodaties en voorzieningen stijgt.

> De toenemende verstedelijking leidt tot zwaardere belasting van de bestaande infrastructuren en vervoersvormen. Dat betekent knelpunten in de capaciteit, veiligheid en leefbaarheid. Sterke en duurzamere vormen van ontsluiting en mobiliteit vragen om extra ruimte.

> De komende jaren zet de krimp in het aantal bedrijven in de bollensector door. Dat resulteert in verdergaande schaalvergroting en specialisatie binnen de sector, met aandacht voor duurzaam bodembeheer.

> Voor de omschakeling van fossiele naar duurzame energiebronnen is veel ruimte nodig zowel boven de grond (o.a. zonneweides en windturbines) als ondergronds (warmtesystemen). Ook voor het klimaatbestendig inrichten is extra ruimte nodig (o.a. waterberging, meer groen in woonwijken).

Klimaat
Veranderingen in het klimaat worden meer en meer zichtbaar en voelbaar. De zeespiegel stijgt en het bodempeil daalt verder. De extreme situaties ten aanzien van zowel neerslag als droogte zullen toenemen. Beschermen tegen hoog water, verzilting en zorgen voor voldoende zoetwater zijn de centrale opgaven. Onze regio moet klimaatbestendig worden.
Daarnaast is het een opgave om verdere klimaatverandering af te remmen of te stoppen door middel van het mondiaal terugdringen van CO2-emmissies. In het Interbestuurlijk Programma (IBP) zijn het Rijk en de decentrale overheden overeengekomen om gezamenlijk te streven naar het realiseren van de doelstelling tot het behalen van een CO2-reductie van 49 % in 2030. Het in juni 2019 verschenen ontwerp voor het Klimaatakkoord bevat concrete maatregelen om deze doelstelling te halen. De komende jaren betekent dit dat we allerlei duurzame veranderingen moeten inpassen in de leefomgeving. Denk hierbij aan het verduurzamen van de gebouwde omgeving en de omschakeling naar duurzame energie. Deze ontwikkelingen vergen actieve betrokkenheid van vele organisaties, bedrijven en inwoners.

Meer integraal werken
De komst van de Omgevingswet betekent voor de overheid een verandering in het denken over een veilige en gezonde (fysieke) leefomgeving. Een belangrijk verschil tussen de Omgevingswet en de 'oude manier van werken' is dat niet langer allerlei sectoraal beleid op elkaar wordt gestapeld (zoals parkeernormen, structuurvisies, detailhandelsbeleid en woonbeleid) maar dat wordt uitgegaan van integrale gebiedsontwikkeling. In deze gebiedsontwikkelingen worden zaken zoals klimaatadaptatie, erfgoed, mobiliteit, biodiversiteit en veiligheid ook betrokken bij een integrale afweging.

De provincie Zuid-Holland anticipeert op de Omgevingswet en is het afgelopen jaar gestart met gebiedsgericht werken. Op deze manier probeert zij de regio's vraaggestuurd en integraal te bedienen.

Veiligheid

Veiligheidsbeleid

Eind 2019 is het Integraal Veiligheidsbeleid 2020-2023 Lisse (IVB) is vastgesteld. Het IVB is een strategisch veiligheidsplan dat de regierol van de gemeente versterkt. Het bevat de kaders, strategische uitgangspunten, prioriteiten en de hoofdlijnen van de aanpak. Het IVB is in nauwe samenwerking met de interne en externe partners tot stand gekomen. Intensieve samenwerking is de sleutel om de huidige en nieuwe vormen van onveiligheid tegen te gaan en de veiligheid voor de inwoners van Lisse te behouden en te verbeteren.

Dit doen we inmiddels binnen de integrale aanpak van georganiseerde, ondermijnende criminaliteit. Het geldt ook voor nieuwe ontwikkelingen zoals mensenhandel en de relatie tussen ondermijning en zorg. Wanneer we de zorg en veiligheidsketen met elkaar verbinden, kunnen we deze problematiek effectief aanpakken en inzetten op preventie. De verdere ontwikkeling van het regionaal Zorg- en Veiligheidshuis sluit hierbij aan.

Op 1 januari 2020 wordt de Wet verplichte GGZ ingevoerd. De nieuwe wet biedt handvatten om meer ambulant en preventief hulp te bieden aan mensen met psychiatrische problemen die niet vrijwillig in zorg gaan. In samenwerking met het sociaal domein zorgen we voor een goed ingericht proces.

Aanpak van (georganiseerde) ondermijnende criminaliteit

Ondermijning is de afgelopen jaren een belangrijke ontwikkeling geworden die de openbare orde en veiligheid en daarmee ook de kwaliteit van onze leefomgeving bedreigt. Bij ondermijning maakt de georganiseerde criminaliteit (onderwereld) gebruik van diensten uit de bovenwereld. De ondermijnende criminaliteit is op het eerste gezicht vaak niet zichtbaar, zoals: drugslaboratoria, wietkwekerijen, mensenhandel, witwaspraktijken en vastgoed- en zorgfraude. Ook in de gemeente Lisse blijkt sprake te zijn van criminele, ondermijnende activiteiten en misstanden waarop we moeilijk zicht krijgen. We werken daarom samen met onze partners aan het signaleren, voorkomen en aanpakken van deze criminaliteit die onze samenleving ondermijnt. Dit doen we door 1) meer en beter zicht te creëren op deze vorm van criminaliteit, 2) criminele kansen tot een minimum te beperken, 3) deze vorm van criminaliteit consequent aan te pakken. Omdat de impact van ondermijning groot is, werkt de gemeente Lisse op dit vlak nauw samen met de gemeenten Hillegom en Teylingen.

Toezicht & handhaving

Met toezicht en handhaving op het gebied van bouwen en wonen gaan we verrommeling van het landschap tegen en stimuleren we ruimtelijke duurzaamheid. Panden en gronden moeten overeenkomstig de bestemming gebruikt worden en worden gebouwd conform de vergunning. De kwaliteit van deze werkzaamheden is vastgelegd in de VTH-verordening (vergunningverlening, toezicht en handhaving).

Voor de periode 2019-2022 doen wij mee aan het project Handhaving Buitengebied (ISG). Om het bollengebied te behouden is extra inzet nodig voor handhaving in het buitengebied (regionaal afgesproken). Hiervoor zijn, in HLT-verband, tijdelijk extra handhavers ingehuurd.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C	DOEL D
Een veilige woon- en leefomgeving voor onze inwoners.	Duurzame oplossingen door veiligheid en zorg combineren.	Doelgerichte en integrale actie op het aanpakken van ondermijnende criminaliteit.	Veilig en legaal bouwen en voorkomen van strijdig gebruik.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B
- Operationeel maken van nieuw Integraal Veiligheidsbeleid 2020-2023 in het jaarlijks Veiligheidsjaarplan (2020). Prioriteiten zijn: ondermijning, cybercrime, jeugd en overlast/ maatschappelijke onrust. - Ontwikkelen KVO Meer en Duin (Keurmerk Veilig Ondernemen) in samenwerking met de ondernemers. - (jaarlijks) actualiseren van de Algemene Plaatselijke Verordening.	- Voorzetten pilot Zorg en veiligheid jeugd, d.m.v. een lokale zorg- en veiligheidstafel voor een periode van twee jaar. Eind 2020 zal deze pilot geëvalueerd worden. - Ontschotten op casusniveau (veiligheid, zorg, huisvesting, etc., problematiek integraal aanpakken) - Implementeren werkproces voor de Wet verplichte GGZ die per 1 januari 2020 van kracht wordt.

ACTIVITEITEN DOEL C	ACTIVITEITEN DOEL D
- Voortzetten pilot Ondermijning (2019 - 2020) d.m.v. een ondermijningstafel: 1. Versterken van *awareness* en meldingsbereidheid 2. Oprichten gemeentelijk meldpunt 3. Uitvoeren integriteitsbeoordelingen door toepassen Bibob-beleid 4. Aanpak hennepteelt en drugshandel 5. Inzetten Integrale onderzoeken & acties, inzetten bestuurlijke maatregelen 6. Evalueren effectiviteit van onze aanpak (3e kwartaal 2020) - Onderzoeken of het coffeeshopbeleid herzien/geactualiseerd moet worden. - Verder werken aan kwalitatieve huisvesting van Arbeidsmigranten met aandacht voor informatiepositie, controles veiligheid (in samenwerking met brandweer) en eventueel handhaving strijdig gebruik.	- Uitvoering Handhavingsbeleid 2019 – 2022 o.b.v. Handhavingsprogramma's (o.a. prioriteiten APV en BWT toezicht en handhaving). - Voorbereiden veranderingen VTH-taken als gevolg van wet Kwaliteitsborging voor het bouwen en invoering Omgevingswet (van kracht in 2021). - Uitvoering Project Handhaving Buitengebied 2019-2022 (ruimtelijke duurzaamheid). Intensief oppakken van toezicht en handhaving illegale bouw en gebruik in het buitengebied ten behoeve van behoud Bollengebied. - Uitbreiding onderdeel juridische handhaving met 0,25fte (voor de taakonderdelen APV, BWT en OOV).

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Veiligheidsregio Hollands Midden Omgevingsdienst West Holland	Politie, GHOR, CJG/JGT, Veiligheidshuis Hollands Midden, Brijder, Halt Welzijnskwartier, Reclassering, OM, RIEC, Belastingdienst, onderwijs, woningcorporatie, Jeugdbescherming West, ondernemers

Mobiliteit

Goede bereikbaarheid is essentieel voor een gemeente. De behoefte aan mobiliteit en daarmee het aantal verkeersbewegingen blijft groeien. Dit heeft effect op de leefomgeving, klimaat en veiligheid. Het is van belang om samenhangend beleid op te stellen. Dit doen wij door het mobiliteitsvraagstuk te integreren in de omgevingsvisie zodat een integrale afweging mogelijk wordt. In het op te stellen uitvoeringsprogramma nemen we maatregelen op waarmee we de bereikbaarheid, leefbaarheid en veiligheid verbeteren.
We betrekken hierbij alle vormen van mobiliteit: traditionele vervoersmiddelen zoals fiets, OV en auto maar ook nieuwe vormen zoals de deelauto en de elektrische fiets. We volgen de ontwikkelingen rond autonoom vervoer.
Om bereikbaarheid, leefbaarheid en veiligheid te verbeteren is het van belang om voortdurend te beschikken over actuele data rond gebruik van infrastructuur en parkeercapaciteit. We willen het aantal verkeersslachtoffers terugbrengen onder meer via campagnes zoals 'School op Seef' en 'Ik maak van de nul een punt'.

Voor het verbeteren van de bereikbaarheid hebben we onze partners hard nodig, zowel voor het treffen van samenhangende maatregelen als voor een effectieve lobby voor investeringen in onze regio door onder andere provincies, vervoerbedrijven en het Rijk. Gelet op de huidige stand van zaken Duinpolderweg/Zuidelijke Randweg en de bereikbaarheid van de Keukenhof is het extra van belang voldoende aandacht te vragen voor betere ontsluiting van de Duin- en Bollenstreek en dit verder op te pakken.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C	DOEL D
Betere auto-, fiets- en OV-bereikbaarheid.	Blijvende aandacht voor verkeersveiligheid.	Duurzamere mobiliteit.	Betere ontsluiting van de Duin- en Bollenstreek.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B
- Opstellen uitvoeringsprogramma mobiliteit en parkeren. Dit zal onderdeel zijn van de omgevingsvisie 2021. - Uitvoeren verkeerstellingen die worden gebruikt om het regionaal verkeersmodel te verbeteren. Deze tellingen worden tweejaarlijks uitgevoerd. - Afronden en opvolgen onderzoek naar de verkeersveiligheid en inpasbaarheid van de HOV-route op de Sportlaan. - Actief meewerken aan de regionale mobiliteitsvisie en de OV-visie voor doelgroepenvervoer, trein en OV over water.	- Bij het opstellen van het uitvoeringsprogramma mobiliteit en parkeren hebben we nadrukkelijk aandacht voor verkeersonveilige situaties en nemen we maatregelen op in het uitvoeringsprogramma om deze onveilige situaties op te lossen. - Voortzetten van de lopende verkeerseducatie-acties met VVN, alle scholen en Holland Rijnland voor jongeren. We faciliteren bij de landelijke acties en stimuleren en faciliteren de verkeersbrigadiers bij lagere scholen. Regionaal en/of landelijk worden nieuwe educatieve – en/of voorlichtingscampagnes ontwikkeld.

ACTIVITEITEN DOEL C	ACTIVITEITEN DOEL D
- Versnellen van de plaatsingsprocedure voor laadpalen. - bij het opstellen van het uitvoeringsprogramma mobiliteit en parkeren hebben we nadrukkelijk aandacht voor vormen van duurzame mobiliteit.	- Bij verschillende partijen er blijvend op aandringen dat de Duinpolderweg / Zuidelijke Randweg spoedig gerealiseerd moet worden. - Indien er een maatregelpakket van de provincies is deze onderdeel laten zijn van de nog op te stellen omgevingsvisie (met de bijbehorende participatie) en de impact op het wegennet van Lisse te onderzoeken. - Vervolg geven aan het onderzoek van de provincie

	naar de verbetering van de doorstroming op de N207/N208. - Vervolg geven aan gevoerde gesprekken met verschillende partijen om de bereikbaarheid van de Keukenhof te verbeteren.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Holland Rijnland	Regiogemeenten/ gemeente Haarlemmermeer Burgers, bedrijfsleven en belanghebbenden Provincies Noord- en Zuid-Holland VVN/ Fietsersbond/ Politie Vervoerregio Amsterdam Openbaarvervoerbedrijven Keukenhof

Wonen

De woningmarkt staat onder grote druk. Veel inwoners zoeken momenteel een passende woning. Tegelijkertijd is het aanbod van woningen en de ruimte voor nieuwbouw beperkt. De komende periode wordt gewerkt aan de realisatie van nieuwe woningen, transformatie, verduurzaming, doorstroming en diversiteit in het woningaanbod.

In het meerjarig woonprogramma, vast te stellen in 2020, zetten we de nieuwe koers - gebaseerd op onder andere het woningmarktonderzoek – uit en zal extra aandacht uitgaan naar senioren, starters, spoedzoekers en arbeidsmigranten. Het woningmarktonderzoek laat zien dat een sterke stijging van huishoudens wordt verwacht tot 2030. In de koopsector is deze behoefte het grootst en in de sociale huursector is de vraag naar (senioren)appartementen het grootst. Deze nieuwe koers op het gebied van wonen hangt onlosmakelijk samen met het sociaal domein en de ruimtelijk ordening. Door samen op te trekken stellen we nieuw integraal, innovatief beleid op, samen met partners (zoals woningcorporatie Stek) en inwoners. De focus voor de komende periode ligt op doorstroming, actualisatie en flexibilisering. De gemeente ziet voor zichzelf een regisserende rol: betrokken partners met elkaar verbinden en hen inspireren.

Bovenstaande sluit aan bij de fysieke elementen van het Interbestuurlijke Programma "Toekomstbestendig wonen" (IBP programma 4).

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C	DOEL D
Voorzien in de lokale en (boven)regionale woningbehoefte (kwantitatief en kwalitatief)	Actueel woonbeleid gedragen door betrokken partners.	Een meer passend woningaanbod voor alle doelgroepen.	Stimuleren van een innovatieve en duurzame woningmarkt in Lisse.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A

> Jaarlijks - Uitvoeren en monitoren van het meerjarig woningbouwprogramma Lisse, zodat tijdig bijgestuurd kan worden.

> Jaarlijks - Regionaal afstemmen van de programmering en fasering van de woningbouwproductie, zodat in de regio het gewenste woningbouwprogramma wordt gerealiseerd.

> Jaarlijks - Monitoren van demografische ontwikkelingen en overige ontwikkelingen op de woningmarkt. Waar nodig kan er bijgestuurd worden.

ACTIVITEITEN DOEL B

> 2019-2020 - Actualiseren Woonvisie Lisse 2015 - 2019 'Goed wonen op Lis' naar een Woonprogramma anticiperend op de Omgevingsvisie dat inzicht geeft in de ambities, doelstellingen en prioriteiten.

> Jaarlijks - Sluiten, uitvoeren en monitoren prestatieafspraken met Stek en Huurdersbelangen-vereniging Bollenstreek. Zodat er afspraken zijn over betaalbaarheid, voldoende woningen voor diverse doelgroepen, duurzame woningen, wonen met zorg en de huisvesting van bijzondere doelgroepen.

> Jaarlijks - Uitvoeren Regionale Woonagenda Holland Rijnland 2017 (RWA).

ACTIVITEITEN DOEL C

> Jaarlijks - Inzetten op divers aanbod van betaalbare woningen voor senioren en starters/jongeren, zodat er een passend woningaanbod ontstaat.

> 2020-2021 - Opstellen nieuwe regionale huisvestingsverordening Holland Rijnland, zodat er een transparant verdeelsysteem is dat inspeelt op de

ACTIVITEITEN DOEL D

> Jaarlijks - Onderzoeken innovatieve woonconcepten voor tijdelijke en/of flexibele huisvesting, zodat allerlei doelgroepen waaronder spoedzoekers passende huisvesting beschikbaar wordt.

> 2020 - Verkennen met woningcorporatie Stek, als onderdeel van de prestatieafspraken, hoe we de

huidige woningmarkt. > Jaarlijks - Bevorderen van initiatieven en faciliteren van de woonopgave als gevolg van transitie en transformatie maatschappelijke opvang en beschermd wonen. Zodat er geanticipeerd wordt op de toekomstige woonvraag. > Jaarlijks - Verstrekken van startersleningen, zodat starters hun eerste stap op de koopmarkt kunnen zetten.	voorraad zo snel mogelijk naar label A kunnen brengen. Zonder daarmee de balans met overige volkshuisvestelijke doelen te verliezen.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Holland Rijnland	Woningcorporatie Stek Huurdersbelangenvereniging Bollenstreek Zorgaanbieders

Implementatie Omgevingswet

De nieuwe Omgevingswet biedt kansen. De wet gaat uit van meer decentraal, waardoor er ruimte ontstaat voor lokale afwegingen. Voor ons betekent de wet een integrale afweging en open houding ten opzichte van initiatiefnemers en participatie. We zullen hiervoor duidelijke kaders opstellen en pilots organiseren die ons voorbereiden op de nieuwe wet en de nieuwe manier van werken.

De ontwikkelingen onder het programma Implementatie Omgevingswet dienen om aan de minimale wettelijke vereisten te kunnen voldoen die voortvloeien uit de Omgevingswet (zoals het versnelde traject vergunningverlening vanaf 1 januari 2021).

Het programma Implementatie Omgevingswet staat niet op zichzelf. Het heeft een integraal karakter en draagt bij aan de implementatie van het dienstverleningsconcept, participatie en digitalisering. Voor 2020 is geld beschikbaar in de begroting. In de loop van 2020 zal meer zicht ontstaan op de benodigde projecten om de invoering van de Omgevingswet in overeenstemming met de ambities te borgen in de organisatie. En dat geldt ook voor de daarmee samenhangende benodigde investeringen en eventuele structurele kosten van beheer (bemensing, middelen, informatie architectuur, applicaties). Hiervoor doen wij bij het opstellen van de kadernota 2021 een voorstel.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C
Via de instrumenten van de Omgevingswet werken we samen met alle relevante partijen aan een veiligere en gezondere leefomgeving, waarbij innovatie, participatie en creativiteit voorop staan.	Optimale dienstverlening. Daar waar nodige een traject van cultuurverandering bij bestuurders en ambtenaren.	Een digitale ontsluiting van gegevens en infrastructuur, die aansluit op het landelijke Digitale Stelsel Omgevingswet (DSO) passend bij de invoering van de Omgevingswet.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B	ACTIVITEITEN DOEL C
> Opstellen van een omgevingsvisie en bijbehorende uitvoeringsprogramma's in lijn met de Toekomstvisie 2030. > Vervolgens vormgeven integrale beleidscyclus. > Opstellen overgangsplan conform wettelijke vereisten.	> Organiseren van bijeenkomsten en proeftuinen voor ambtenaren, bestuurders, samenwerkingspartners en initiatiefnemers om de nieuwe manier van werken te introduceren. > Werken met Serviceformules uitgaande van één-loket-gedachte (zie programma 4 Dienstverlening). > Kaders ontwikkelen hoe we (overheids)participatie onder de Omgevingswet gaan vormgeven. (zie programma 4 Participatie). > Uitvoeren van het strategisch communicatieplan. > Aanpassen competentieprofielen medewerkers.	> Kennisuitwisseling en samenwerking met partners. > Pilots met aansluiting op landelijke digitale stelsel Omgevingswet. > Noodzakelijke IT-architectuur (applicaties en gegevens) realiseren om nieuwe processen te ondersteunen.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Omgevingsdienst West-Holland RDOG Hollands Midden (GGD Hollands Midden) Veiligheidsregio Hollands Midden	Provincie Zuid-Holland Hoogheemraadschap van Rijnland Omliggende gemeenten Inwoners en initiatiefnemers

Gebiedsontwikkeling

Met de fikse ruimteclaim in de streek geloven we dat innovatie, creativiteit en samenwerking in de regio bij het realiseren van nieuwe woningen noodzakelijk zijn. Dit betekent: samen met de partners zoeken naar ruimte voor verandering.

Het zoeken naar balans tussen wonen, werken, recreëren en verblijven geeft een continue spanning. Ook de energie- en warmtetransitie vraagt ruimte. De op te stellen omgevingsvisie zien we als een mooi integraal afwegingskader voor deze ruimteclaims en de balans die we met elkaar moeten vinden. We zijn vol aan de slag met onze omgeving om een gedragen omgevingsvisie op te stellen.

Zo mogelijk versnellen we ruimtelijke ontwikkelingsprojecten waarin de gemeente een grondpositie heeft.

Greenport Ontwikkelingsmaatschappij (GOM) gaat verrommeling van de streek tegen en stimuleert herstructurering. De GOM-businesscase 'Versnelling' staat opgenomen in de Economische Agenda Duin- en Bollenstreek.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A

Duurzame gebiedsontwikkeling en realiseren van nieuwe woningen voor doelgroepen.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A

> In het kader van de omgevingsvisie een integrale ruimtelijke vertaalslag maken van de woningbouwopgave tot 2030, in relatie tot andere ruimtevragers.

> Optimaal faciliteren van initiatiefnemers die nieuwe woningen willen realiseren bij nieuwe initiatieven en lopende projecten zoals de projecten van derden uit het projectenboek en de *quick wins*.

> Zo mogelijk versnellen van processen waarbij de gemeente een actieve rol heeft, zoals bij Dever Zuid/Geestwater, Waterkanten en bouwkavels Achterweg.

> Inzetten kader duurzame gebiedsontwikkeling bij gesprekken en onderhandelingen met initiatiefnemers, projectontwikkelaars en bedrijven, waarbij energietransitie, klimaatadaptatie en circulaire economie centraal staan.

> Versnellen van de Greenport Ontwikkelingsmaatschappij (GOM) voor aanpak verrommeling ten behoeve van economische structuurversterking en ruimtelijke kwaliteitsversterking.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Greenport Ontwikkelingsmaatschappij B.V. Holland Rijnland	Woningbouwcorporaties Projectontwikkelaars Bedrijven Particuliere initiatiefnemers

Openbare ruimte en duurzaamheid

Openbare ruimte

We willen de (leef)omgeving voor bewoners en bedrijven aangenaam en bruikbaar maken en houden. Een prettige, groene leefomgeving heeft een positieve invloed op ons welbevinden en nodigt uit tot bewegen, sporten en ontmoeten.
De gemeente heeft, vanuit de wet Milieubeheer, de verplichting om de inzameling van afval te verzorgen. We stimuleren op dit gebied de circulaire economie. Op basis van de evaluatie van het afvalbeleidsplan optimaliseren we de afvalinzameling en -verwerking. Daarnaast gaan we samen met een eigen servicedienst van HLTsamen het dagelijks beheer en onderhoud van de openbare ruimte uitvoeren.

Verder bereiden we Lisse voor op klimaatveranderingen en ontwikkelen we een toekomstbestendig actieplan. De inrichting van de buitenruimte speelt hierbij een cruciale rol.

Duurzaamheid

Lisse wil duurzamer worden en niet langer bijdragen aan de opwarming van de aarde: we maken verantwoord gebruik van beschikbare hulpbronnen, we koesteren onze natuur en het milieu en we zorgen voor een maatschappij voor iedereen. Wij gaan dus uit van duurzaamheid in brede zin: sociale, fysieke en economische duurzaamheid moeten op harmonieuze wijze gecombineerd worden. Het gaat om de combinatie van de drie P's: *people, planet* en *profit*. De gedachte is dat als deze drie vormen van duurzaamheid in evenwicht zijn, er sprake is van een echt duurzame ontwikkeling. Uitgangspunt hierbij is dat we in de behoeften van de huidige generatie voorzien zonder de behoeften van toekomstige generaties in gevaar te brengen.

Duurzaamheid is een maatschappelijke missie van en voor iedereen. Duurzame ontwikkeling moet dan ook maatschappelijk gedragen worden; betrokkenheid van inwoners, bedrijven en instellingen is erg belangrijk. De gemeente heeft beperkte invloed en middelen ter beschikking om veranderingen te bewerkstelligen. De gemeente zet de eigen mogelijkheden met inspiratie, effectief en efficiënt in om Lisse duurzaam te helpen maken. Dit doen wij aan de hand van de volgende strategie:

- De gemeente stimuleert en faciliteert bewoners, bedrijven, bezoekers, maatschappelijke partners, buurtgemeenten, regionale samenwerkingen, om actief te werken aan een duurzame samenleving. Met kennis, met netwerken, met geld waar dat effectief bijdraagt aan onze duurzame doelstellingen.
- De gemeente benut haar verbindingen en relaties waar mogelijk om duurzaamheid bij alle partnerpartijen te bevorderen.
- De gemeentelijke organisatie geeft zelf het goede voorbeeld. De organisatie werkt zelf duurzaam en richt zich bij de uitvoering van reguliere gemeentelijke taken en diensten op duurzaamheid waar dat maar mogelijk is.

Doelstellingen en activiteiten
In Lisse is het thema duurzaamheid verankerd in het Energieakkoord Holland Rijnland (2017) en het Richtinggevend plan duurzaamheid Lisse 2040.

Lisse heeft het Energieakkoord Holland Rijnland in 2017 ondertekend met daarin de gezamenlijke ambitie in 2050 energieneutraal te zijn. Dat definiëren we als volgt: het energieverbruik binnen de regio wordt volledig gedekt door energie uit duurzame energiebronnen of restbronnen, waarvan minstens 80% uit onze eigen regio komt. De resterende 20% wordt ingevuld door onder andere restwarmte of geothermie uit de nabijheid van onze regio. Er zijn tussendoelen gesteld voor 2025. Jaarlijks worden uitvoeringsprogramma's per uitvoeringslijn vastgesteld. Er zijn in totaal vijf uitvoeringslijnen: Energiebesparing, Ruimte & Energie, Warmte, Zon op daken en Duurzame Mobiliteit.

Lisse heeft de volgende concrete doelstellingen opgenomen in het Richtinggevend Plan:

1. Lisse is energieneutraal in 2040;
2. In 2025 is al het maatschappelijk vastgoed energiezuinig (Label A+) en zijn tenminste drie objecten (waaronder in ieder geval het gemeentehuis) energieneutraal (NoM);

3. In 2030 zijn de mobiliteit gerelateerde CO^2-emissies 25% lager dan in 1990;
4. Lisse heeft in 2040 een circulaire economie.

Vanuit het Richtinggevend Plan voeren wij verschillende projecten uit, zoals:
- Deelname aan de Nationale Huizenroute
- De duurzaamheidslening voor particulieren
- Het opstellen en in gebruik nemen van een kader Duurzame Gebiedsontwikkeling
- Themabijeenkomsten i.s.m. Lisse Duurzaam
- Stratenprojecten i.s.m. Stichting Bollenstreek Duurzaam
- Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI)

Ook voeren wij projecten uit die niet benoemd staan in het Richtinggevend Plan, zoals:
- Monitoring van de doelstellingen met het programma Telos
- Verduurzaming van het financieel instrumentarium
- Verduurzaming van de werkorganisatie HLTsamen
- Het initiëren van een zonnepark op de oude vuilstort Loosterweg-Zuid
- Aangaan van samenwerking met lokale spelers om de doelstelling te halen, de samenwerking met de Keukenhof is hier een voorbeeld van.

Jaarlijks stellen we een rapportage op over de bereikte resultaten van het Richtinggevend Plan. Op basis daarvan kunnen we de plannen waar nodig bijstellen, want ontwikkelingen rondom duurzaamheid gaan snel.

Nieuwe taken
Het Klimaatakkoord heeft een grote invloed op het gemeentelijke duurzaamheidsbeleid. Met de komst van het Klimaatakkoord komen er nieuwe verantwoordelijkheden op de gemeente af, zoals de regie over het aardgasvrij maken van de bestaande gebouwde omgeving. Hiervoor moeten wij uiterlijk in 2021 een transitievisie warmte vaststellen. Deze stellen wij in de komende twee jaar op, in overleg met verschillende stakeholders.

Daarnaast moet de gemeente in regioverband een Regionale Energie Strategie (RES) opstellen. In de RES is het regionale aanbod voor de periode tot 2030 uitgewerkt ten aanzien van elektriciteit, gas en warmte, met daarbij de concrete zoekgebieden die geschikt zijn voor de opwek van zon, wind, (duurzame) warmte en duurzame gassen. De regio moet 1 maart 2021 een RES opleveren.

Budgettering
Met de vaststelling van het Richtinggevend Plan heeft de raad tot en met 2021 extra capaciteit beschikbaar gesteld voor de uitvoering ervan. Tevens is voor 2018 tot en met 2021 een werkbudget beschikbaar voor het uitvoeren van projecten die beschreven staan in het Richtinggevend Plan. Eventuele investeringsmaatregelen die hieruit voortvloeien worden separaat aan de raad voorgelegd. Onvoorziene projecten worden separaat in de kadernota en begroting opgevoerd.

Op het moment van schrijven is nog onduidelijk welke (additionele) financiële middelen de gemeente krijgt om de nieuwe taken uit het Klimaatakkoord uit te voeren.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C	DOEL D
Een aantrekkelijke gemeente met specifieke aandacht voor groen, milieu, biodiversiteit en beweging.	Lisse circulair in 2040.	Energieneutrale gemeente in 2040 en op termijn klimaatneutraal.	Openbare ruimte is klimaatbestendig.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A

2020 – Opstellen beheerplan Spelen: op basis van in 2019 vastgesteld Speelbeleid stellen we een beheerplan Spelen die concrete maatregelen bevat afgestemd op de doelstellingen voor beweegvriendelijke openbare ruimte en kindvriendelijke buurten.

2020 – Opstellen beheerplan Groen: op basis van het Groenbeleidsplan en het Gebiedsprogramma Duin- en Bollenstreek "Bloeiende bermen" stellen we een Groen beheerplan op dat concrete maatregelen bevat afgestemd op de doelstellingen voor het versterken van de biodiversiteit en het planten van bloembollen en zomergroen met langere bloei.

2020 - Realiseren gedeeltelijke overdracht van taken van Meerlanden naar HLTsamen in de uitvoering van het beheer van de openbare ruimte op basis van de in 2019 gemaakte uitvoeringskeuzes.

2020 - Neerleggen van een deel van het onderhoud, beheer en exploitatie van Ter Specke bij de sportverenigingen.

ACTIVITEITEN DOEL B

Jaarlijks – Uitvoeren afval communicatie en voorlichting: op basis van het Afvalbeleidsplan geven we voorlichting om bewustzijn te creëren over een duurzame omgang met afval ter bevordering van afvalscheiding en hergebruik.

2020 – Uitvoeren optimalisaties in de inzameling en afvalscheiding, met name in de hoogbouw: op basis van de evaluatie van het Afvalbeleidsplan en een in 2019 uitgevoerd onderzoek omtrent afval-bijplaatsingen bij locaties ondergrondse restafvalcontainers voeren we gerichte optimalisaties uit ter bevordering van afvalscheiding.

2020 – Bijstellen afvalbeleid en tarifering (diftar): op basis van
de evaluatie van het Afvalbeleidsplan voeren we gerichte optimalisaties en eventuele beleidswijzigingen door ter bevordering van afvalscheiding.

2020-2021 - Onderzoek milieustraat 3.0 met oog op nuttig hergebruik van afvalstoffen.

ACTIVITEITEN DOEL C

2017 tot en met 2025- Bijdragen aan uitvoering Energieakkoord Holland Rijnland.

2019 tot en met 2021- Opstellen Regionale Energie Strategie.

2020 tot en met 2050- Opstellen en uitvoeren lokale energiestrategie en op basis daarvan inpassen duurzame energiebronnen.

2020 tot en met 2021- Opstellen en vaststellen transitievisie warmte bestaande bouw.

2020- Inrichten meldpunt knelpunten duurzame ontwikkelingen. Zodat we inzichtelijk krijgen waar inwoners en bedrijven tegen aanlopen.

2018 tot en met 2025- Uitvoering van Richtinggevend Plan Duurzaamheid: Op basis van het door de raad vastgestelde plan. In 2020 actualiseren op basis van de tussentijdse resultaten het werkplan.

ACTIVITEITEN DOEL D

Vanaf 2020 e.v. - Uitvoeren uitvoeringsmaatregelen klimaatstresstest: op basis van uitgevoerde klimaatstresstests voeren we gerichte maatregelen uit afgestemd op de doelstellingen van klimaatadaptatie.

Jaarlijks - Uitvoeren bewustwordingscampagne Operatie Steenbreek: op basis van de landelijke campagne Operatie Steenbreek voeren we jaarlijks bewustwordingscampagnes uit gericht op het vergroenen van tuinen.

2020 - Opstellen Leidraad duurzame (her)inrichting van de openbare ruimte
op basis van Kader Duurzame Gebiedsontwikkeling. Het onderwerp biodiversiteit wordt ook als onderdeel meegenomen in deze Leidraad.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Holland Rijnland Omgevingsdienst West-Holland Meerlanden N.V. Vuilafvoerbedrijf Duin- en Bollenstreek Veiligheidsregio Hollands Midden Greenport Ontwikkelingsmaatschappij B.V. Werkvoorziening Kust, Duin- en Bollenstreek - MareGroep	Hoogheemraadschap Rijnland Provincie Zuid-Holland Inwoners Bedrijven

Maatschappelijk vastgoed

Het doel is het optimaal inzetten van de gemeentelijke vastgoedportefeuille voor het uitvoeren van het gemeentelijk beleid. Hierbij gaat het mede om de inzet van accommodaties van maatschappelijke organisaties en verenigingen. We streven naar een goede balans in de samenstelling van de vastgoedportefeuille in omvang, samenstelling en spreiding om goed aan te kunnen sluiten op de maatschappelijke vraag en ruimtelijke ontwikkelingen.

Het maatschappelijk vastgoed legt beslag op de ruimte en ruimtelijke ontwikkeling van bepaalde locaties. Tegelijkertijd behoort verduurzaming van het maatschappelijk vastgoed - bestaande en nieuwe vastgoedobjecten - tot onze opgaven. Door de maatschappelijke, ruimtelijke en duurzame opgaven met elkaar te verbinden en te bundelen, maken we per vastgoedobject een weloverwogen en integrale afweging. De kaders die zijn vastgesteld bij de herziening van het accommodatiebeleid (2016), het grondbeleid en onze duurzaamheidsambitie vormen hierbij de basis.

We moeten structureel bezuinigen op het accommodatiebeleid. Tegelijkertijd wil de gemeente investeren in haar inwoners en hun leef- en werkomgeving door een goed voorzieningenniveau in stand te houden. Het is een uitdaging om in dit spanningsveld een goede balans te vinden.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C	DOEL D
Het efficiënt en effectief inzetten van het gemeentelijk maatschappelijk vastgoed en de accommodaties van derden.	Herontwikkeling van vrijkomend maatschappelijk vastgoed.	Verduurzamen van het maatschappelijk vastgoed.	Uitvoering geven aan de nieuwbouw van de Ter Specke-hal en accommodatie FC Lisse.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B
> Terugdringen van m^2 aan accommodaties en/of afstoten van accommodaties en die voorleggen ter besluitvorming. Waarbij rekening gehouden wordt met de huisvestingsvraag van de verschillende maatschappelijke activiteiten die bijdragen aan de gemeentelijke beleidsdoelstellingen. > Faciliteren en stimuleren van het bij elkaar brengen/clusteren van functies en activiteiten. > Investeren in de samenwerking tussen	> Locaties van vrijkomend vastgoed herbestemmen en herontwikkelen.

instellingen/organisaties en verenigingen om elkaar te versterken in efficiënt gebruik van locaties en voorzieningen. > Pilot starten t.a.v. beheer en exploitatie van het gemeentelijk maatschappelijk vastgoed om bezettingsgraad te verbeteren en/of beheer en exploitatie te professionaliseren.	

ACTIVITEITEN DOEL C	**ACTIVITEITEN DOEL D**
> Onderzoeken en prioriteren verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed; o.a. gemeentehuis, sportaccommodaties en sociaal culturele accommodaties. Op basis van de uitkomstenvervolgstappen en acties voorleggen ter besluitvorming.	> Uitwerken van de nieuwbouw van de Ter Specke-hal in samenspraak en afstemming met voetbalvereniging FC Lisse. > Betrekken belanghebbenden bij het ontwerp en de uitvoering van de Ter Specke-hal en accommodatie FC Lisse.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
	Huurders / gebruikers Verenigingen Woningbouwcorporatie Sportfondsen Bescal FC Lisse Omwonenden Particuliere initiatiefnemers

Verbonden partijen

De vernieuwde BBV-voorschriften schrijven voor dat informatie over een verbonden partij wordt opgenomen bij het desbetreffende programma. Voor algemene informatie over verbonden partijen en een samenvatting verwijzen wij naar de paragraaf Verbonden partijen.

Gemeenschappelijke regeling	Veiligheidsregio Hollands Midden (VRHM)
Doelstelling/Publiek belang	In de Veiligheidsregio Hollands Midden werken hulpverleningsdiensten en gemeenten samen aan de veiligheid. Ze bereiden zich voor op rampen en ernstige ongelukken. Daarnaast nemen ze maatregelen om toenemende risico's beter te beheersen.
Ontwikkelingen	Eind 2019 wordt het nieuwe beleidsplan vastgesteld door het bestuur van de veiligheidsregio. Dit strategisch beleidsplan geeft richting aan de inspanningen door de veiligheidsregio en beschrijft de te behalen prestaties. Het beleidsplan is mede gebaseerd op het risicoprofiel dat het bestuur van de veiligheidsregio heeft vastgesteld. Dat profiel geeft inzicht in de waarschijnlijkheid en impact van risico’s, de rol in het bijbehorende netwerk, en (risico- en crisis) beheersmaatregelen. Het risicoprofiel vormt de basis voor het beleidsplan en dient ter input voor het op te stellen crisisplan (crisisbeheersingsorganisatie). Hierin zijn de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de hulpverleningsdiensten vastgelegd voor de bestrijding van rampen en crisis.
Beleidsrisico's	Vrijwilligersmanagement: de betrokkenheid van de vrijwilligers is van belang en er moet zorg blijven voor de binding met vrijwilligers.
Overige informatie	Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Gemeenschappelijke regeling	Regeling omgevingsdienst West-Holland (ODWH)
Doelstelling/Publiek belang	Uitvoering van de VTH-A taken (Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving en Advies) volgens de Wet milieubeheer en de Wet bodembescherming en Besluit Bodemkwaliteit.
Ontwikkelingen	In 2021 bij de inwerkingtreding van de Omgevingswet wordt de gemeente bevoegd gezag bodem. Deze bevoegdheid ligt nu bij de provincie. De ODWH voert bodemtaken uit namens de provincie. In 2020 gaan gemeente en provincie toewerken naar de overdracht van de bodemtaken en wordt ook onderzocht (in overleg met de ODWH) welke taken en rollen er bij de ODWH worden neergelegd.
Beleidsrisico's	De gemeente bepaalt zelf de afname van het aantal uren. Er zijn maatregelen getroffen om de financiële robuustheid van de omgevingsdienst te herstellen. Deelnemende gemeenten zijn nauw betrokken bij het plan van aanpak.
Overige informatie	Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Gemeenschappelijke regeling	Vuilafvoerbedrijf Duin- en Bollenstreek (VAB)
Doelstelling/Publiek belang	De VAB verzorgt voor de Bollen5-gemeenten de overslag en afvoer van verbrandbaar en composteerbaar/ vergistbaar afval.
Ontwikkelingen	Het contract voor het beheer van het overlaadstation is in 2019, via een Europese aanbesteding gegund aan de Meerlanden N.V. Het nieuwe contract loop tot en met 2023.

Beleidsrisico's	De installatie is verouderd en de huurovereenkomst van het terrein loopt tot eind 2023. Investeringen zijn noodzakelijk om de continuïteit en de bedrijfszekerheid van de overslag te garanderen tot minimaal de einddatum van de huidige contracten voor de overslag, transport en de verwerking van gft- en restafval. Die zijn afhankelijk van de uitkomsten van het onderzoek.
Overige informatie	Het VAB onderzoekt mogelijke toekomstscenario's. Hier is een extern bureau ingehuurd.

Vennootschappen en coöperaties	**Greenport Ontwikkelingsmaatschappij B.V. (GOM)**
Doelstelling/Publiek belang	GOM is een uitvoeringsorganisatie zonder publiekrechtelijke taken. Bij GOM zijn vijf Duin- en Bollenstreekgemeenten betrokken als aandeelhouder. De regio Holland Rijnland en in het bijzonder het gebied van de Duin- en Bollenstreek heeft een sterke internationale concurrentiepositie in de tuinbouwsector wat betreft bloemen, planten, bollen, knollen en vaste planten. Partijen willen deze internationale concurrentiepositie behouden, uitbouwen en versterken door een integrale gebiedsontwikkeling die vorm en inhoud geeft aan een ruimtelijke herstructurering van het gebied van de Duin- en Bollenstreek. De herstructurering van de Greenport vraagt om een integrale en bovenlokale aanpak.
Ontwikkelingen	In 2019 wordt het Meerjarenprogramma 2019-2023 uitgevoerd.
Beleidsrisico's	Met in achtneming van de kapitaalinbreng van de gemeenten (€ 325.000), de € 10 miljoen bijdrage van Holland Rijnland uit het regionale investeringsfonds (RIF) voor de Greenport en een nader te bepalen deel van de € 20 miljoen uit het RIF voor de regionale groenstructuur, de toegekende FES-gelden, eventuele provinciale- en rijksbijdragen, eventuele andere subsidies en de opbrengst uit de verkoop van gronden en woningbouwtitels, is het uitgangspunt van GOM een budgettair neutraal eindresultaat. De gemeenten Hillegom, Lisse en Teylingen hebben zich - ieder afzonderlijk evenals de andere deelnemende gemeenten - garant gesteld voor een bedrag van € 7 miljoen.
Overige informatie	Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Vennootschappen en coöperaties	**De Meerlanden N.V.**
Doelstelling/Publiek belang	De Meerlanden werkt samen met een aantal gemeenten aan een schone en duurzame leef- en werkomgeving. Dit doen zij door de gemeenten schoon, heel en veilig te houden en door afval op een duurzame wijze in te zamelen en te verwerken.
Ontwikkelingen	Meerlanden, als gezamenlijk overheidsbedrijf, verzorgt zijn diensten steeds meer op basis van uniforme tarieven. Dit betekent dat de aangesloten gemeenten evenredig belast worden met de kosten. Daarnaast investeert Meerlanden (in beleid en uitvoering) in een verdere ontwikkeling naar een circulaire economie.
Beleidsrisico's	De (uniforme) tarieven zijn gebaseerd op (werkelijke) kostenallocatie. Dat betekent dat meer-/minderkosten doorberekend worden naar de aangesloten gemeenten.
Overige informatie	Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Gemeenschappelijke regeling	Werkvoorzieningenschap Kust, Duin- en Bollenstreek / De Maregroep
Doelstelling/Publiek belang	MareGroep: het op bedrijfsmatige wijze uitvoeren van taken van en voor de deelnemende gemeenten op het terrein van gesubsidieerde arbeid (Wet Sociale Werkvoorziening en Beschut Werken). Servicepunt Werk: het bevorderen van uitstroom uit de uitkering door het begeleiden naar werk.
Ontwikkelingen	De realisatie van de toekomstvisie MareGroep 2.0 en het verder ontwikkelen van het Servicepunt Werk.
Beleidsrisico's	Een risico voor de gemeente is de dalende rijksbijdrage voor de uitvoering van de wet sociale werkvoorziening, waardoor de gemeentelijke bijdragen stijgen. Anderzijds is er een overschot op de middelen BUIG als gevolg van de fusie van Noordwijk en Noordwijkerhout tot de gemeente Noordwijk.
Overige informatie	Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Gemeenschappelijke regeling	Holland Rijnland
Doelstelling/Publiek belang	Holland Rijnland is een samenwerking van en voor dertien gemeenten in het hart van de Randstad. Deze gemeenten werken vanuit een gezamenlijke strategische visie op de verdere ontwikkeling van de regio. Doel is de kwaliteit van wonen, werken, ondernemen en recreëren van burgers, bedrijven en instellingen in het gebied te bevorderen.
Ontwikkelingen	Vanaf 2020 werkt Holland Rijnland met een nieuwe Regionale agenda 2019-2023. Hierin staan gezamenlijk gedragen ambities op de beleidsterreinen ruimte (o.a. wonen, mobiliteit, biodiversiteit), Regionale Energie Strategie, het sociaal domein en de strategische positionering van de regio.
Beleidsrisico's	Holland Rijnland beschikt niet over vrije reserves. De deelnemende gemeenten zijn op grond van de gemeenschappelijke regeling gezamenlijk verantwoordelijk voor de financiële situatie bij het samenwerkingsorgaan en voor mogelijke tekorten of financiële tegenvallers. Dat betekent dat Holland Rijnland geen weerstandsvermogen en weerstandscapaciteit nodig heeft. Binnen Holland Rijnland liggen de risico’s voornamelijk binnen de reguliere bedrijfsvoering: debiteurenbeheer, subsidiestromen derden, personeelskosten, ziektekosten en automatisering. Er zijn processen ingericht om deze risico’s zoveel als mogelijk te beperken. De maximale omvang van eventuele risico’s wordt geraamd op € 100.000 (afgerond), zijnde 1% van de totale begrote lasten.
Overige informatie	Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Beleids- en prestatie-indicatoren

Naam indicator	Eenheid	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Nederland	Bron
Gemiddelde WOZ-waarde	Per duizend euro	€ 247	€ 258	€ 258	€ 220	2018: € 230	CBS
Nieuwgebouwde woningen	Aantal per 1.000 woningen	3,6	15,22	7,6	7,9	2016: 7,2	Basisregistratie adressen en gebouwen
Demografische druk	De som van het aantal personen van 0 tot 20 jaar en 65 jaar of ouder in verhouding tot de personen van 20 tot 65 jaar (%)	76,6%	78%	78%	78%	2018: 69,6%	CBS
Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden	Gemiddeld totaalbedrag in euro's	€ 691	€ 688	€ 698	€ 757	2018: € 649	COELO
Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	Gemiddeld totaalbedrag in euro's	€ 805	€ 764	€ 774	€ 841	2018: € 721	COELO

De volgende twee beleidsindicatoren zijn bij de actualisatie van de Regeling beleidsindicatoren gemeenten vervallen omdat na wijzigingen in het beleid van de bronhouder niet langer voldoende updates beschikbaar kunnen worden gesteld voor deze indicatoren:
- Ziekenhuisopname na verkeersongeval met een motorvoertuig
- Overige vervoersongevallen met een gewonde fietser

Indicator	Eenheid	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Nederland	Bron
Omvang huishoudelijk restafval	Hoeveelheid restafval per inwoner in kilo's	51	46	65	46	2017: 174	CBS
Hernieuwbare elektriciteit*	% elektriciteit opgewekt uit wind, waterkracht, zon of biomassa	2,8%	**	1,9%	3,4%	2017: 16,9%	RWS

* Percentages hernieuwbaar opgewekte elektriciteit in de gemeente ten opzichte van het totale elektriciteitsgebruik in de gemeente door optelling van alle bronnen. De verwachting is een verdere toename van het aandeel hernieuwbare elektriciteit binnen de gemeente, mede door activiteiten die plaatsvinden vanuit het uitvoeringsprogramma duurzaamheid Hillegom en deelname van Hillegom aan het Energieakkoord Holland Rijnland.

** Gegevens van 2018 zijn op moment van schrijven van deze programmabegroting nog niet bekend. Indien de gegevens bekend zijn, kunt u deze vinden op https://www.waarstaatjegemeente.nl/dashboard/Besluit-Begroting-en-Verantwoording/

Indicator	Eenheid	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Nederland	Bron
Verwijzingen Halt	Aantal per 10.000 jongeren (in de leeftijd 12 - 17 jaar)	249	95	255	240	2018: 119	Bureau Halt
Winkeldiefstallen	Aantal per 1.000 inwoners	0,9	1,8	0,8	1	2018: 2,2	CBS
Geweldsmisdrijven	Aantal per 1.000 inwoners	3,1	2,6	3	2,8	2018: 4,8	CBS
Diefstallen uit woning	Aantal per 1.000 inwoners	1,8	1,3	1,7	1,5	2018: 2,5	CBS
Vernielingen en beschadigingen (in de openbare ruimte)	Aantal per 1.000 inwoners	4,4	4,4	3	3	2018: 5,4	CBS

Prestatie-indicatoren

Indicator	Eenheid	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Bron
RIEC-casussen	Aantal casussen	*	10	10	**
Overlast door personen	Aantal meldingen	86	100	90	**
Meldingen huiselijk geweld	Aantal meldingen	17	24	20	**
Toepassing huisverbod	Aantal toepassingen	3	4	4	**
Sluiting panden Opiumwet	Aantal sluitingen	*	4	2	**
Bibob-formulieren	Aantal formulieren	*	6	6	**

* Nog niet bekend. Betreft een nieuw, niet wettelijk verplichte indicator.

** Eigen gegevens.

Kaderstellende stukken

- Intergemeentelijke Structuurvisie Greenport 2016
- Gebiedsuitwerking Haarlemmermeer - Bollenstreek, Provincies Noord- en Zuid-Holland, 2006
- Regionale Structuurvisie, 2020 Holland Rijnland
- Actieplan Duurzaam veilig 2014-2018
- Woonvisie Lisse 2015-2020 - Goed wonen op de Lis (2016)
- Prestatieafspraken Lisse 2017-2020
- Herziening accommodatiebeleid 2016
- Richtinggevend plan Duurzaamheid Lisse 2040
- Verordening Erfgoedcommissie Lisse 2019
- Regionale Woonagenda Holland Rijnland 2017
- Visie Ruimte en Mobiliteit provincie Zuid-Holland
- Algemene Plaatselijke Verordening Lisse
- Integraal Veiligheidsbeleid Lisse 2020-2023
- Veiligheidsjaarplan 2020
- Wet veiligheidsregio's
- Regionaal Beleidsplan
- Regionaal Crisisplan
- Groenprogramma Holland Rijnland, gebiedsprogramma 2016-2020
- Energieakkoord Holland Rijnland 2017-2025
- Nota grondbeleid Lisse 2016-2020
- Integraal Afvalwaterketenplan 2017-2021
- Bomenbeleidsplan 2014-2030

Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000

Lasten	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Thema Veiligheid						
Crisisbeheersing en brandweer	-1.347	-1.476	-1.579	-1.579	-1.579	-1.579
Openbare orde en veiligheid	-292	-650	-826	-787	-693	-632
Subtotaal Veiligheid	-1.639	-2.126	-2.405	-2.366	-2.272	-2.211
Thema Mobiliteit						
Verkeer en vervoer	-2.328	-2.280	-2.393	-2.561	-2.626	-2.675
Parkeren	-67	-94	-110	-117	-117	-116
Subtotaal Mobiliteit	-2.395	-2.374	-2.503	-2.678	-2.743	-2.791
Thema Wonen						
Ruimtelijke Ordening	-389	-503	-743	-508	-428	-428
Wonen en bouwen	-916	-857	-818	-817	-806	-806
Subtotaal Wonen	-1.305	-1.360	-1.561	-1.325	-1.234	-1.234
Thema Openbare ruimte en duurzamheid						
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-1.835	-2.625	-2.178	-2.098	-2.098	-2.105
Riolering	-1.857	-1.963	-1.994	-1.994	-1.994	-1.994
Afval	-3.230	-3.047	-2.999	-2.979	-2.978	-2.977
Begraafplaatsen en crematoria		-3	-3	-3	-3	-3
Milieubeheer	-853	-877	-951	-950	-749	-709
Subtotaal Openbare ruimte en duurzaamheid	-7.775	-8.515	-8.125	-8.024	-7.822	-7.788
Totale lasten Programma Leefomgeving	**-13.114**	**-14.375**	**-14.594**	**-14.393**	**-14.071**	**-14.024**

Bedragen x € 1.000

Baten	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Thema Veiligheid						
Crisisbeheersing en brandweer	106	110	110	110	110	110
Openbare orde en veiligheid	0	36	40	40	40	40
Subtotaal Veiligheid	106	146	150	150	150	150
Thema Mobiliteit						
Verkeer en vervoer	215	162	158	158	158	158
Parkeren	5	4	4	4	4	4
Subtotaal Mobiliteit	220	166	162	162	162	162
Thema Wonen						
Ruimtelijke Ordening	-2	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	1.491	487	487	447	737	372
Subtotaal Wonen	1.489	487	487	447	737	372
Thema Openbare ruimte en duurzamheid						
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	221	53	53	53	53	53
Riolering	2.751	2.790	2.790	2.790	2.790	2.790
Afval	3.427	3.198	3.992	3.979	3.984	3.983
Begraafplaatsen en crematoria		0	0	0	0	0
Milieubeheer	3	0	0	0	0	0
Subtotaal Openbare ruimte en duurzaamheid	6.402	6.041	6.835	6.822	6.827	6.826
Totale baten Programma Leefomgeving	**8.217**	**6.840**	**7.634**	**7.581**	**7.876**	**7.510**

Reserves	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Stortingen in reserves	0	-8	0	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	825	1.020	410	410	410	410
Totale reserves	**825**	**1.012**	**410**	**410**	**410**	**410**
Afronding	-2			2	1	2
Saldo programma Leefomgeving	**-4.074**	**-6.523**	**-6.550**	**-6.400**	**-5.784**	**-6.102**

Programma 3 Bedrijvigheid

Trends en ontwikkelingen

Economie
In het Interbestuurlijk Programma (IBP) wordt gesproken over regionale economie als versneller. Hiermee wordt de ambitie 'werken aan regionale economische structuurversterking' uitgesproken. De economische agenda Duin- en Bollenstreek heeft een vergelijkbare doelstelling: het versterken van de regionale economie zonder dat het ten koste gaat van de woonaantrekkelijkheid. In 2018 is de Economic Board Duin- en Bollenstreek geïnstalleerd om genoemde doelstellingen te realiseren.

Bollensector
De komende jaren zet de schaalvergroting in combinatie met de krimp van het aantal bedrijven in de bollensector door. Veel bedrijven gaan steeds meer specialiseren. Daarnaast zet de focus op duurzaam bodembeheer de komende jaren door. Door meer rotatie van gewassen ontstaat meer vraag naar areaal dat geschikt is voor bloembollen. Deze ontwikkelingen leggen een (nog) grotere druk op het ruimtegebruik in de streek. Met de oprichting van Greenport Ontwikkelingsmaatschappij (GOM) is in 2009 gestart met het optimaal inrichten van de beschikbare ruimte in de streek. Desondanks zien we de afgelopen jaren een dat telers meer en meer hectares in andere gebieden opzoeken voor hun teelt. De sector ziet de Bollenstreek nog altijd als haar bakermat vanwege de aanwezigheid van kennispartners (KAVB, BKD, Hobaho e.a.), toeleveranciers, de band met Keukenhof en de nabijheid van kennisinstituten (Leiden, Delft, Amsterdam) en onderwijsinstellingen (Wellant, Hogeschool Leiden, Hogeschool Inholland).

Arbeidsmigranten
De arbeidsintensieve agrarische bedrijfstak (bollenteelt) leidt tot een toestroom van arbeidsmigranten. Dit leidt tot verschillende knelpunten zoals het stimuleren van deelname aan onze lokale samenleving en illegale of slechte huisvestingssituaties. Dit vraagt om een integrale afweging die leidt tot oplossingen voor integratie en huisvesting waarbij het evenwicht ten opzichte van de andere doelgroepen in stand moet blijven. Bestaande beleidsterreinen werken samen aan een aanpak.

Detailhandel en bedrijventerreinen
De lokale economie in het algemeen en de detailhandel in het bijzonder, zijn gedurende de crisis onder enorme druk komen te staan. Ook structurele ontwikkelingen, zoals de opkomst van online winkelen en verdere internationalisering van productieprocessen, hebben gevolgen voor de lokale economie. We zien dat terug in een vermindering van het aantal winkels, en leegstaande panden op bedrijventerreinen. Ondanks de aantrekkende economie heeft de detailhandel het moeilijk. Ten aanzien van de bedrijventerreinen zien weer meer vraag ontstaan, waarbij de kwaliteit van de bedrijventerreinen punt van aandacht is.

Regionale economie

Onze ambitie is de regionale economische structuur versterken. De Economische Agenda Duin- en Bollenstreek sluit hier naadloos op aan. Samenwerkende gemeenten hebben de Economic Board Duin- en Bollenstreek opgericht en 2020 is het eerste volledige jaar dat de Stichting Greenport Duin- en Bollenstreek operationeel is. Beide organisaties hebben een eigen uitvoeringsprogramma. Als (mede-) financier zijn we als gemeente wel kaderstellend. Een van die kaders is duurzaamheid/circulaire economie. De Board of de stichting bepaalt welke projecten ondersteuning krijgen. De gemeenten denken mee (via het bestuurlijk overleg Economie) en dragen met personele inzet bij aan de projecten.

De komende periode wordt verder onderzocht hoe de unieke ligging tussen de metropoolregio Amsterdam en Den Haag/Rotterdam beter kan worden benut.

De bloembollenteelt en -handel hebben onze regio gemaakt tot wat we zijn: de Bollenstreek. Wereldwijd beroemd en bekend door de bollenvelden en Keukenhof. Economie en toerisme binnen de Greenport Duin- en Bollenstreek zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Met diverse inspanningen proberen we onze streek nog mooier en leefbaarder te maken. Ook onderzoeken we samen met de HLT-gemeenten de mogelijkheden en randvoorwaarden op het gebied van verblijfsrecreatie.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B
Een sterke regionale economische hoofdstructuur.	Een inventarisatie van hoe onze gemeente aan de kwantitatieve en kwalitatieve vraag rond de vormen van bedrijvigheid die we ambiëren, kan voldoen.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B
> Ondersteunen van de activiteiten van de Economic Board Duin- en Bollenstreek. > Ondersteunen van de activiteiten van de stichting Greenport Duin- en Bollenstreek. > Waar mogelijk lokale initiatieven aanhaken bij de regionale samenwerking om zo de effecten voor Lisse te maximaliseren (en andersom). > Maken van visie/beleid voor verblijfsrecreatie voor de HLT-gemeenten. > Verkennen van strategische samenwerking met omliggende gemeenten (ook buiten de Duin- en Bollenstreek). In de Duin- en Bollenstreek verkennen we of en hoe de verschillende kernen elkaar kunnen versterken, en maken hier waar mogelijk uitvoeringsafspraken over.	> Vertalen van de bevindingen van de bedrijventerreinenanalyse naar onze gemeente, en komen tot een plan van aanpak waarin ook de opgaven voortkomend uit de klimaatstresstest en op het gebied van verduurzaming worden meegenomen.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Holland Rijnland	Economic Board Duin- en Bollenstreek Omliggende gemeenten Stichting Greenport Duin- en Bollenstreek

	Provincie Zuid-Holland Provincie Noord-Holland Metropoolregio Amsterdam

Lokale economie

Lisse is en blijft een groene woongemeente met een economisch vitaal en aantrekkelijk dorpshart waar de inwoners van Lisse en bezoekers uit de regio graag komen winkelen. We blijven hieraan werken in goede samenwerking met ondernemers, bewoners en eigenaren. We voeren de activiteiten en projecten van de uitvoeringsagenda Economie en Toerisme uit.

Om Lisse als kennis- en expertisecentrum van de bloembollensector te behouden en versterken, leggen we de verbinding tussen economie, Greenport en onderwijs.

De Keukenhof en Lisse zijn belangrijke strategische partners. Voor beiden geldt dat ze elkaar kunnen versterken. Daarbij geven we prioriteit aan de thema's economie, duurzaamheid en mobiliteit. De samenwerking is begin 2019 vastgelegd in een convenant dat we jaarlijks verder uitwerken in concrete plannen.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C	DOEL D
Een economisch vitaal dorpshart, als ontvangstplek voor de lokale en regionale consument, met een hoog *shopping comfort* en *convenience* karakter.	Een aantrekkelijk Lisse voor bewoners, bezoekers en bedrijven.	Behoud van Lisse als centrum van de bloembollensector op het gebied van kennis, expertise én toerisme.	Integrale en afgewogen aanpak in het kader van huisvesting van arbeidsmigranten in samenspraak met relevante partijen ten behoeve van het lokale bedrijfsleven.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B
> Prioriteit geven aan de verdere uitvoering van de detailhandelsvisie 2016-2020 Lisse. > Stimuleren van de ontwikkeling van locaties benoemd in de detailhandelsvisie, en in beeld brengen hoe de gemeente deze ontwikkelingen kan bespoedigen. > Verbinding zoeken met provinciale detailhandelsprogramma's waar dit bijdraagt aan de versterking van ons dorpshart. > Opstellen van een Uitvoeringsprogramma Centrum op behorende bij de Omgevingsvisie. > Samenwerken met Keukenhof, op basis van het convenant, op zo'n manier dat heel Lisse en waar mogelijk de Bollenstreek hier profijt van heeft.	> Samenwerken met Stichting Lisse Marketing (SLM) op basis van een nieuw convenant. > Uitvoeren projecten uit de uitvoeringsagenda Economie en Toerisme.

ACTIVITEITEN DOEL C	ACTIVITEITEN DOEL D
> Versterken van de Greenport via de rol als aandeelhouder in GOM en via o.a. de business case	> In kaart brengen van de totale omvang en aard en aansluitend daarop een integraal beleids- en

Flower Attraction van de Economische Agenda Duin- en Bollenstreek. > Aankopen van het huidige pand van museum De Zwarte Tulp aan en oppakken ruimtelijke procedure voor de nieuwe locatie van het museum.	actieplan opstellen.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Greenport Ontwikkelingsmaatschappij B.V. (GOM) Holland Rijnland	Keukenhof Stichting Lisse Marketing Economic Board DBS Stichting Greenport DBS Provincie Zuid-Holland Huisvesters arbeidsmigranten Informatiepunten voor arbeidsmigranten (andere regio's) Dorpshart Lisse Alverha Ondernemers(fonds) Museum Zwarte Tulp

Kunst en Cultuur

Er liggen kansen op het gebied van samenwerking tussen de culturele instellingen, het onderwijs en de partners in het maatschappelijk veld. Daarom liggen de accenten op het leggen van dwarsverbanden en het stimuleren van samenwerking. Samenwerking op basis van eigen initiatief, kracht en kwaliteit. Hiermee delen we kennis en stemmen we activiteiten meer op elkaar af, waardoor de diversiteit van het culturele aanbod wordt vergroot. Wij willen zo veel mogelijk inwoners bereiken die kunnen deelnemen aan culturele activiteiten, zowel actief als passief. We blijven ons richten op de thema's: verbinden, samenwerken en cultuureducatie en zetten lopende projecten uit de huidige nota Aandacht voor cultuur! voort. Dat doen we samen met het culturele veld aan de hand van het evalueren en, waar nodig, aanscherpen van lopende projecten.
Het cultureel erfgoed als toeristische trekker wordt behouden en versterkt.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C
Verbinden: door krachten te bundelen en dwarsverbanden te leggen kunnen zo veel mogelijk inwoners meedoen aan cultuur.	**Samenwerken**: bevorderen van samenwerking tussen verschillende culturele instellingen onderling én met het onderwijs en andere organisaties in het maatschappelijk veld. Vergroten van diversiteit van het culturele aanbod en de kwaliteit hiervan.	**Cultuureducatie**: bevorderen van de persoonlijke ontwikkeling van kinderen en jongeren. Vergroten van kennis van cultuur én de belangstelling hiervoor.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B	ACTIVITEITEN DOEL C
> Voortzetten Cultureel Café Lisse. > Continueren Beleidsregel 'Muziek, zang podiumkunsten'	> Voortzetten netwerkoverleg VO en culturele instellingen. > Aansluiting zoeken bij landelijk initiatief 'Ik Toon' amateurkunst.	> Voortzetten deelname aan deelregeling 'Cultuureducatie met Kwaliteit'. > Voorzetten

> Benutten Bibliotheek Bollenstreek als facilitator van culturele activiteiten. > Opstellen projectschets 'De historie van Lisse beschreven'	> Aansluiting zoeken bij de Nationale Kunstweek. > Invullen cultuurpagina Lisse.	samenwerkingsprojecten VO-scholen en culturele instellingen. > Uitrollen pilot 'Cultuur om de hoek'.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Holland Rijnland	Commissie Culturele Zaken Kunstcommissie Cultuurverenigingen- en organisaties Bibliotheek Bollenstreek Vereniging Oud Lisse Cultuureducatiegroep Museum de Zwarte Tulp 't Huys Dever Keukenhof Fioretti Basisscholen Lisse VVV Bollenstreek/Kleurrijk Lisse Stichting Lisse Marketing

Verbonden partijen

In de vernieuwde BBV-voorschriften staat dat informatie over een verbonden partij moet worden opgenomen bij het desbetreffende programma. Voor algemene informatie over verbonden partijen en een samenvatting verwijzen wij naar de paragraaf Verbonden partijen.

Vennootschappen en coöperaties	Greenport Ontwikkelingsmaatschappij B.V. (GOM)
Doelstelling/Publiek belang	GOM is een uitvoeringsorganisatie zonder publiekrechtelijke taken. Bij GOM zijn vijf Duin- en Bollenstreekgemeenten betrokken als aandeelhouder. De regio Holland Rijnland en in het bijzonder het gebied van de Duin- en Bollenstreek heeft een sterke internationale concurrentiepositie in de tuinbouwsector wat betreft bloemen, planten, bollen, knollen en vaste planten. Partijen willen deze internationale concurrentiepositie behouden, uitbouwen en versterken door een integrale gebiedsontwikkeling die vorm en inhoud geeft aan een ruimtelijke herstructurering van het gebied van de Duin- en Bollenstreek. De herstructurering van de Greenport vraagt om een integrale en bovenlokale aanpak.
Ontwikkelingen	In 2019 wordt het Meerjarenprogramma 2019-2023 uitgevoerd.
Beleidsrisico's	Met in achtneming van de kapitaalinbreng van de gemeenten (€ 325.000), de € 10 miljoen bijdrage van Holland Rijnland uit het regionale investeringsfonds (RIF) voor de Greenport en een nader te bepalen deel van de € 20 miljoen uit het RIF voor de regionale groenstructuur, de toegekende FES-gelden, eventuele provinciale- en rijksbijdragen, eventuele andere subsidies en de opbrengst uit de verkoop van gronden en woningbouwtitels, is het uitgangspunt van GOM een budgettair neutraal eindresultaat. De gemeenten Hillegom, Lisse en Teylingen hebben zich - ieder afzonderlijk evenals de andere deelnemende gemeenten - garant gesteld voor een bedrag van € 7 miljoen.
Overige informatie	Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Gemeenschappelijke regeling	Holland Rijnland
Doelstelling/Publiek belang	Holland Rijnland is een samenwerking van en voor dertien gemeenten in het hart van de Randstad. Deze gemeenten werken vanuit een gezamenlijke strategische visie op de verdere ontwikkeling van de regio. Doel is de kwaliteit van wonen, werken, ondernemen en recreëren van burgers, bedrijven en instellingen in het gebied te bevorderen.
Ontwikkelingen	Vanaf 2020 werkt Holland Rijnland met een nieuwe Regionale agenda 2019-2023. Hierin staan gezamenlijk gedragen ambities op de beleidsterreinen ruimte (o.a. wonen, mobiliteit, biodiversiteit), Regionale Energie Strategie, het sociaal domein en de strategische positionering van de regio.
Beleidsrisico's	Holland Rijnland beschikt niet over vrije reserves. De deelnemende gemeenten zijn op grond van de gemeenschappelijke regeling gezamenlijk verantwoordelijk voor de financiële situatie bij het samenwerkingsorgaan en voor mogelijke tekorten of financiële tegenvallers. Dat betekent dat Holland Rijnland geen weerstandsvermogen en weerstandscapaciteit nodig heeft. Binnen Holland Rijnland liggen de risico's voornamelijk binnen de reguliere bedrijfsvoering: debiteurenbeheer, subsidiestromen derden, personeelskosten, ziektekosten en automatisering. Er zijn processen ingericht om deze risico's zoveel als mogelijk te beperken. De maximale omvang van eventuele risico's wordt geraamd op € 100.000 (afgerond), zijnde 1% van de totale begrote lasten.
Overige informatie	Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Beleidsindicatoren

Naam indicator	Eenheid	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Nederland 2018	Bron
Vestigingen	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15 t/m 64 jaar	132,7	143,7	125	143,7	145,9	LISA
Functiemenging	Index dat verhoudingswaarde aangeeft tussen banen en woningen	46,6%	47,2	46,6	47,2	52,8%	LISA

Kaderstellende stukken

- Economische agenda Duin- en Bollenstreek, visie 2030 en uitvoeringsprogramma 2016
- Uitvoeringsagenda Economie en Toerisme 2019
- Detailhandelsvisie 2016-2020
- Meerjarenprogramma Greenport Duin- en Bollenstreek 2017-2020
- Aandacht voor Cultuur! 2016-2019
- Intergemeentelijke structuurvisie Greenport Duin- en Bollenstreek 2016
- Groenprogramma Holland Rijnland, gebiedsprogramma 2016-2020
- Fantastische lijnen onderwijs en arbeidsmarkt (dagbesteding) Holland Rijnland 2017-2020
- Convenant huisvesting arbeidsmigranten Holland Rijnland 2014 – 2018
- Bedrijventerreinenstrategie Holland Rijnland

Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000

Lasten	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Thema Lokale economie						
Economische havens en waterwegen	-5	0	0	0	0	0
Thema Regionale economie						
Economische ontwikkeling	-1.098	-1.092	-1.119	-1.057	-763	-763
Economische promotie		-151	-151	-151	-151	-151
Fysieke bedrijfsinfrastructuur		-15	0	0	0	0
Bedrijfsloket en -regelingen	-23	-76	-76	-76	-76	-76
Subtotaal Regionale economie	-1.121	-1.334	-1.346	-1.284	-990	-990
Thema Kunst & Cultuur						
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	-738	-918	-663	-482	-479	-482
Cultureel erfgoed		-24	-21	-20	-20	-20
Musea	-103	-87	-77	-77	-77	-77
Media	-665	-669	-697	-697	-697	-697
Subtotaal Kunst & Cultuur	-1.506	-1.698	-1.458	-1.276	-1.273	-1.276
Totale lasten programma Bedrijvigheid	**-2.632**	**-3.032**	**-2.804**	**-2.560**	**-2.263**	**-2.266**

Baten	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Thema Lokale economie						
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0
Thema Regionale economie						
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0
Economische promotie	0	122	123	124	125	125
Fysieke bedrijfsinfrastructuur	0	0	0	0	0	0
Bedrijfsloket en -regelingen	8	13	13	13	13	13
Subtotaal Regionale economie	8	135	136	137	138	138
Thema Kunst & Cultuur						
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	0	23	23	23	23	23
Musea	0	0	0	0	0	0
Media	191	233	233	233	233	233
Subtotaal Kunst & Cultuur	191	256	256	256	256	256
Totale Baten programma Bedrijvigheid	**199**	**391**	**392**	**393**	**394**	**394**

Reserves	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Stortingen in reserves	0	0	0	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	53	90	0	0	0	0
Totale reserves	**53**	**90**	**0**	**0**	**0**	**0**
Afronding	1		1		1	1
Saldo programma Bedrijvigheid	**-2.379**	**-2.551**	**-2.411**	**-2.167**	**-1.868**	**-1.871**

Programma 4 Bestuur en ondersteuning

Trends en ontwikkelingen

Onze moderne samenleving kent een grote dynamiek met als constante factoren verandering en ontwikkeling. Deze ontwikkeling dwingt de gemeentelijke organisatie mee te bewegen en zich voortdurend af te vragen welke eisen dit stelt aan de gemeente en het bestuur. Voor Lisse is deze dynamische samenleving waarin iedereen ertoe doet en mee kan doen belangrijk. De gemeente, inwoners, bedrijven en organisaties zetten zich hiervoor gezamenlijk in.

Participatie en communicatie

Als bestuur zien we diverse veranderingen op ons afkomen die we willen aangrijpen ten behoeve van onze inwoners; zij hebben steeds meer wensen en stellen ook eisen aan de overheid. Ze verwachten kwaliteit van beleid, willen betrokkenheid bij de totstandkoming ervan en nemen soms zelf het initiatief. Deze ontwikkelingen vragen de gemeente steeds meer 'van buiten naar binnen' te werken en gezamenlijk op te trekken. Dienstverlening, communicatie en participatie raken hierdoor steeds meer met elkaar vervlochten.

Het bovenstaande vraagt om proactieve communicatie in twee richtingen en het effectief inzetten van communicatiekanalen. De dialoog met onze partners (burgers, bedrijven, verenigingen en instellingen) draagt bij aan een gelijkwaardige samenwerking tussen de gemeente en de samenleving. Deze samenwerking betekent dat de rol van de gemeente verandert. Meer ruimte voor burgerinitiatief gaat gepaard met een terughoudende opstelling van de gemeente en daarmee een nieuwe verhouding tussen gemeente en inwoners.

Smart city

Digitalisering - altijd en overal met alles online zijn - opent een nieuwe wereld. Denk aan smart city, of slimme stad, waarbij we met behulp van informatietechnologie en het internet der dingen, de stad kunnen beheren en te besturen. De komende jaren krijgen we steeds meer te maken met slimme applicaties en apparaten in onze samenleving en in de buitenruimte. Zoals bijvoorbeeld parkeersystemen die de nog vrije parkeerplekken weergeven, prullenbakken die de gemeente melden wanneer ze vol zijn of lantaarnpalen die meer of minder licht geven afhankelijk van de verkeersstromen.

Datagedreven sturen en monitoren

Met deze nieuwe digitale mogelijkheden verzamelen we steeds meer en steeds gemakkelijker allerlei data. Dit leidt tot nieuwe kansen. Via het gebruik van data willen we nog beter aansluiten bij wat inwoners en ondernemers van ons willen. Behalve voor slimme toepassingen in de buitenruimte willen we 'datagedreven werken' ook in andere beleidsvelden inzetten, bijvoorbeeld voor de koersverandering binnen het sociaal domein. Met behulp van data willen we nog beter inzicht krijgen in wat wel en niet werkt zodat we ons beleid daar beter op kunnen afstemmen.

Het programma Datagedreven sturing maakt met op basis van data ontwikkelingen en beleid inzichtelijk. We willen via concrete cijfers antwoord kunnen geven op maatschappelijke vragen. Zo willen we met de monitor sociaal domein laten zien of de gemeente inwoners met een hulpvraag de juiste zorg biedt. We willen de pilots van het afgelopen jaar, waaronder de monitor sociaal domein, omzetten in een sterke onderzoeksvoorziening. Op deze manier willen we een platform creëren dat aan verschillende informatiebehoeften kan voldoen.

De behoefte aan monitoring neemt verder toe, individuele opdrachten vormen dan in de praktijk de meest gekozen oplossing. Deze losse oplossingen kunnen we samenbrengen in een stevig onderzoeksplatform waarop gebruikers op een centrale plek antwoorden vinden. Deze bundeling van krachten bespaart tijd en middelen. Op dit moment werkt HLTsamen aan het vormgeven van het programma Datagedreven sturing.

Regionale samenwerking

Samenwerking vormt het uitgangspunt bij het opstellen van beleid en de uitvoering daarvan. Op een aantal beleidsterreinen, zoals bijvoorbeeld verkeer en vervoer, is een samenwerkingsverband als Holland Rijnland noodzakelijk om een gesprekspartner te kunnen zijn bij projecten van de provincie en het Rijk. Het verbeteren van deze positie en invloed is onze doelstelling voor de komende periode.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C
Verstevigen van de positie van Lisse als samenwerkingspartner binnen en buiten de regio.	Versterken belangenbehartiging en versterken van invloed van Lisse binnen Holland Rijnland op een aantal beleidsterreinen zoals bij verkeer en vervoer.	Benutten van onze 'scharnierfunctie' tussen de grote stedelijke gebieden.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B	ACTIVITEITEN DOEL C
> Het onderhouden, uitbouwen van en investeren in een stevige (bestuurlijke) samenwerkingsrelatie met: • De regiogemeenten • Haarlemmermeer • Metropool regio's Amsterdam en Rotterdam Den Haag • Externe stakeholders onder wie Schiphol > Innemen van strategische (bestuurlijke) posities voor het versterken van de invloed en positie van Lisse. > Samen met de provincie en (regio)gemeenten verder ontwikkelen van het gebiedsgericht werken.	> In beeld brengen van de belangrijke overlegtafels voor Lisse. > Opstellen lobby-agenda voor Lisse.	> Het ambtelijk en bestuurlijk brede netwerk opbouwen en verder ontwikkelen om zo kansen en mogelijkheden van onze scharnierfunctie nader te onderzoeken.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Samenwerkingsorgaan Holland Rijnland	Haarlemmermeer Schiphol Provincie Zuid-Holland Metropoolregio Amsterdam Metropoolregio Rotterdam Den Haag

Dienstverlening

We geloven in de kracht van de samenleving. We staan graag dicht bij onze inwoners, maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven, ook digitaal. Persoonlijk contact staat voorop en we benutten de mogelijkheden van digitale dienstverlening aan inwoners. We zijn toegankelijk (fysiek en digitaal) en denken mee met initiatieven en wensen uit de samenleving. Bovendien helpen we die te realiseren.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C
We werken daadkrachtig en snel, en staan dichtbij onze inwoners en ondernemers. We streven naar zo mogelijk één relatie met de klant en geven via elk dienstverleningskanaal hetzelfde antwoord. Onze klanten ondervinden geen hinder van onze interne structuur. Wij leveren service op maat; in een keer goed.	We ondersteunen initiatieven van (groepen van) inwoners en/of ondernemers, vanuit een positieve grondhouding (Ja, mits...) en onderzoeken hoe we initiatieven mogelijk kunnen maken.	We willen de grenzen bereiken van een maximale digitalisering.

DOEL D	DOEL E
De klant waardeert de dienstverlening van de gemeente en er vindt gerichte sturing plaats aan de hand van data en slimme technologieën.	We richten ons op het bestrijden van adres- en identiteitsfraude. <u>Basisregistratie Personen (BRP)</u> *Arbeidsmigranten*: We willen beter inzicht krijgen waar arbeidsmigranten gehuisvest zijn door deze groep mensen op te nemen in de Basisregistratie Personen (BRP) als zij hier langer dan 4 maanden verblijven. Het is bekend dat een groot aantal arbeidsmigranten niet staat ingeschreven bij de gemeente. *Landelijke aanpak adreskwaliteit* (LAA): Het verhogen van de kwaliteit van de adresgegevens in de Basisregistratie Personen (BRP) en het bestrijden van adresgerelateerde fraude.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B	ACTIVITEITEN DOEL C
We duiden en geven invulling aan de een-loket-gedachte en gaan werken met serviceformules. In het programma 'Regie op Kanalen' werken we verder aan kanaalsynchronisatie, kanaaltransitie (meten en sturen) en kanaalinteractie (*newsroom*). De newsroom wordt in 2020 geëvalueerd. We communiceren proactief en in begrijpelijke taal. We helpen onze klanten en versterken hierbij de een-loket-gedachte. We verleiden de klant naar het optimale dienstverleningskanaal.	We zetten contactfunctionarissen in voor wijken, verenigingen en ondernemers (wegwijsformule) en bij overheids- en buurtparticipatie (participatieformule).	We gaan zo veel mogelijk producten en diensten digitaliseren en automatiseren, waarbij klanten die niet mee kunnen in de digitale wereld op maatwerk kunnen rekenen.

ACTIVITEITEN DOEL D	ACTIVITEITEN DOEL E
We meten de klanttevredenheid en de	We intensiveren o.a. de adresonderzoeken en zoeken in het kader

prestatie van onze dienstverlening. We relateren de scores aan onze servicenormen. Mede aan de hand van deze uitkomsten sturen we bij en verbeteren wij onze dienstverlening.	van fraudebestrijding verbinding met handhaving, veiligheid en andere thema's in het sociaal domein. <u>Arbeidsmigranten</u> Inzichtelijk maken wie op welk adres verblijft. We maken afspraken met uitzendbureaus waar de arbeidsmigranten voor werken. We ontwikkelen een E-formulier dat door de uitzendbureaus moet worden ingevuld. Aan de hand van deze informatie organiseren we inschrijfavonden waarbij de arbeidsmigranten zich moeten melden en indien van toepassing, worden opgenomen in de BRP. <u>Landelijke aanpak adreskwaliteit (LAA)</u> Maandelijks krijgt de gemeenteadressen van het ministerie van Binnenlandse Zaken waarvoor nader moet worden onderzocht of de inschrijvingen juist zijn. Los van ondermijning wordt door het team Burgerzaken onderzocht hoe de inschrijvingen tot stand zijn gekomen en of deze juist zijn.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
	Inwoners, ondernemers en (maatschappelijke) instellingen

Participatie

Achtergrond

De gemeente wil verbonden zijn met haar inwoners, bedrijven en instellingen (hierna: aangeduid met samenleving). We willen meer betrokkenheid van alle doelgroepen en in het bijzonder van jongeren. De gemeente is de brug - heen en terug - tussen de centrale overheid en de lokale samenleving. Het meedoen van de samenleving en het gezamenlijk delen van verantwoordelijkheden zijn ontwikkelingen waarop de gemeente, in een samenspel met raad en college, wil aansluiten. Niet in de laatste plaats vanwege de komst van de Omgevingswet waarin initiatieven vanuit de samenleving een cruciale rol spelen. Daarom bieden we mogelijkheden en steun bij het uitvoeren van ideeën en initiatieven. We vragen hierbij om verantwoordelijkheid van de betrokken partijen.

Dit betekent dat de gemeente:

- (Pro)actief afstemming zoekt en ondersteunt wanneer ideeën en initiatieven uit de samenleving zich aandienen;
- In samenspraak beleid ontwikkelt en uitvoert;
- Belanghebbenden daadwerkelijk een rol geeft in het uitwerken van gemeentelijke plannen en voornemens.

Niet iedere kwestie of project kent eenzelfde werkwijze. Het is van belang steeds een vorm te kiezen die past bij het specifieke vraagstuk. We maken daarbij een onderscheid in de verschillende vormen van participatie: samen denken, samen leren, samen besluiten en/of samen doen.

Via de raadswerkgroep Participatie loopt een aantal initiatieven. We leggen nadrukkelijk verbinding tussen de activiteiten van deze werkgroep en de professionaliseringsslag binnen de organisatie op het gebied van participatie.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C	DOEL D
De raad positioneren.	Versterken van de bijdrage van inwoners (jongeren) aan vraagstukken in de Lissese samenleving.	(Pro-) actief ondersteunen van initiatieven van bewoners.	De organisatie is toegerust om te werken met (ideeën en wensen van) inwoners, ondernemers en maatschappelijke instellingen.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B	ACTIVITEITEN DOEL C	ACTIVITEITEN DOEL D
> Afstemmen van rollen en verantwoordelijkheden in het kader van (overheids-)participatie en hierbij specifiek aandacht schenken aan verwachtingsmanagement.	> Communicatie op maat verzorgen bij het opzetten en uitvoeren van projecten en thema's (inzet sociale media, directe benadering via scholen, inzet 'Denktank Jeugd' etc.)	> We geven duiding en invulling aan overheidsparticipatie (het ondersteunen van initiatieven inwoners). > Gezamenlijk afstemmen van de verantwoordelijkheid bij het uitvoeren van initiatieven en ideeën.	> We beschrijven de verschillende rollen die de betrokkenen in het proces van zowel burger als overheidsparticipatie in kunnen nemen. > We stellen een handelingsperspectief inclusief toolbox op voor medewerkers en bestuurders voor burger- en overheidsparticipatie.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
	Inwoners, ondernemers en (maatschappelijke) instellingen

Communicatie

Communicatie gebeurt in samenspraak en in samenhang met raad, inwoners, ondernemers en maatschappelijke instellingen. Doordachte online en offline communicatie is onderdeel van ons handelen waarbij oog is voor ieders rol. We investeren in het verstevigen van de positionering van de gemeente Lisse rond de thema's; aantrekkelijk Lisse, vitale inwoners en duurzame innovatie. En we werken met kernboodschappen afgestemd op de doelgroep en de directe omgeving. Dit vraagt om maatwerk. Een samenhangend strategisch communicatieprogramma versterkt het beeld van de gemeente Lisse en ondersteunt de dialoog met de samenleving. De afdeling Communicatie faciliteert de communicatie tussen raad, college, ambtelijke organisatie en de samenleving.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B	DOEL C	DOEL D
Verder versterken van de positionering van de gemeente Lisse.	Communicatie faciliteert overheidsparticipatie.	Communicatieve vaardigheden van de medewerkers verder verbeteren.	Verder versterken verbinding met de samenleving door doordacht online en offline te communiceren.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B	ACTIVITEITEN DOEL C	ACTIVITEITEN DOEL D
> Uitvoeren activiteiten uit het (strategisch) communicatie-programma om daarmee de positie van de gemeente Lisse te versterken.	> Pilot (raad) en overheidsparticipatie.	> Activiteiten gericht op stimuleren van maatschappelijke sensitiviteit en omgevingsbewustzijn van de organisatie.	> opstellen online contentstrategie en programma (online ontwikkeling o.a. Instagram). > implementeren en inzetten digipanel (NAAM).

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen *	Overige samenwerkingspartners
Werkorganisatie HLTsamen Samenwerkingsorgaan Holland Rijnland Samenwerking Belastingen Bollenstreek Bank Nederlandse Gemeenten (BNG) Duin- en waterbedrijf Zuid-Holland (Dunea) Alliander N.V. Stichting Regionaal Inkoopbureau IJmond en Kennemerland (RIJK)	

* De overige verbonden partijen zijn opgenomen bij het van toepassing zijnde programma.

Verbonden partijen

Aan de hand van het beleidskader dat in de nota Verbonden partijen is vastgelegd, richt de gemeenteraad de governance in op verbonden partijen. Zo krijgt de gemeenteraad meer grip op die verbonden partijen.
De nadere invulling en uitwerking van het Governance regime verbonden partijen heeft plaatsgevonden in samenwerking met de raad (expertteams).

2019 draaide voor de werkorganisatie HLTsamen om het verbeteren van de kwaliteit van de werkorganisatie. 2020 wordt het vierde jaar waarin het verbeteren van de strategische positie centraal staat. Ook worden de aanbevelingen van de tussenevaluatie van HLTsamen uitgevoerd.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

DOEL A	DOEL B
Een goede regie voeren op de verbonden partijen waarbij de standpunten van Lisse (tijdig) helder naar voren komen.	Meer grip op de verbonden partijen om samen uiteindelijk een betere kwaliteit te bereiken.

WAT GAAN WIJ DAARVOOR DOEN?

ACTIVITEITEN DOEL A	ACTIVITEITEN DOEL B
> Het onderhouden van en investeren in ons bestuurlijk netwerk waarbij van Holland Rijnland als 'basis' (in ieder geval voor Verkeer en vervoer) gebruik wordt gemaakt. > Om (lokale en regionale) doelen te realiseren benoemen we thema's waarvoor we gericht lobbyen.	> De nota Verbonden partijen en het beleidskader Governance regime Verbonden partijen 2018 gezamenlijk met de raad, de expertteams en griffie verder uitwerken waardoor de bestuurlijke inbreng verstevigt. > De gemeenteraad heeft -gelet op het belang en de impact – vier verbonden partijen gekozen waarop het governance regime goed wordt door de inzet van de expertteams: • ISD • KDB (Maregroep) en • HLTsamen > De zienswijzeprocedure op de ontwerpbegrotingen zorgvuldig en kritisch voorbereiden.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen *	Overige samenwerkingspartners
Werkorganisatie HLTsamen Samenwerkingsorgaan Holland Rijnland Samenwerking Belastingen Bollenstreek Bank Nederlandse Gemeenten (BNG) Duin- en waterbedrijf Zuid-Holland (Dunea) Alliander N.V. Stichting Regionaal Inkoopbureau IJmond en Kennemerland (RIJK)	

* De overige verbonden partijen zijn opgenomen bij het van toepassing zijnde programma.

Verbonden partijen

De vernieuwde BBV-voorschriften schrijven voor dat informatie over een verbonden partij wordt opgenomen bij het desbetreffende programma. Voor algemene informatie over verbonden partijen en een samenvatting verwijzen wij naar de paragraaf Verbonden partijen.

Gemeenschappelijke regeling	HLTsamen
Doelstelling/Publiek belang	Daarmee biedt de werkorganisatie een kwalitatief, hoogwaardige, efficiënte en innovatieve dienstverlening aan de 'klanten' van de gemeenten Hillegom, Lisse en Teylingen.
Ontwikkelingen	Het bedrijfsplan uitvoeren dat is vastgesteld in de raden van de aangesloten gemeenten. Focus ligt op het gebied van Kwaliteit, Kostenreductie, Kwetsbaarheid en de verbeterde Strategische positie.
Beleidsrisico's	Het niet halen van de gestelde financiële doelstellingen in het bedrijfsplan.
Overige informatie	Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Gemeenschappelijke regeling	Holland Rijnland
Doelstelling/Publiek belang	Holland Rijnland is een samenwerking van en voor dertien gemeenten in het hart van de Randstad. Deze gemeenten werken samen vanuit een gezamenlijke strategische visie op de verdere ontwikkeling van de regio. Doel is de kwaliteit van wonen, werken, ondernemen en recreëren van burgers, bedrijven en instellingen in het gebied te bevorderen.
Ontwikkelingen	Vanaf 2020 werkt Holland Rijnland met een nieuwe Regionale agenda 2019-2023. Hierin staan gezamenlijke ambities op de beleidsterreinen Ruimte (o.a. wonen, mobiliteit, biodiversiteit), Regionale Energie Strategie, het Sociaal Domein en de strategische positionering van de regio.
Beleidsrisico's	Holland Rijnland beschikt niet over vrije reserves. De deelnemende gemeenten zijn op grond van de gemeenschappelijke regeling gezamenlijk verantwoordelijk voor de financiële situatie bij het samenwerkingsorgaan en voor mogelijke tekorten of financiële tegenvallers. Dat betekent dat Holland Rijnland geen weerstandsvermogen en weerstandscapaciteit nodig heeft. Binnen Holland Rijnland liggen de risico’s voornamelijk binnen de reguliere bedrijfsvoering: debiteurenbeheer, subsidiestromen derden, personeelskosten, ziektekosten en automatisering. Er zijn processen ingericht om deze risico’s zoveel als mogelijk te beperken. De maximale omvang van eventuele risico’s wordt geraamd op € 100.000 (afgerond), zijnde 1% van de totale begrote lasten.
Overige informatie	Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Gemeenschappelijke regeling	Samenwerking Belastingen Bollenstreek
Doelstelling/Publiek belang	Samenwerking Belastingen Bollenstreek verricht voor de gemeenten Noordwijk, Lisse en Teylingen de uitvoeringswerkzaamheden van de gemeentelijke belastingen en leges.
Ontwikkelingen	Er zijn geen beleidsmatige ontwikkelingen op het gebied van samenwerking belastingen. De gemeente Noordwijk voert de werkzaamheden voor de deelnemende gemeenten uit. Door de samenvoeging van de gemeente Noordwijk en Noordwijkerhout is het verwerkingsgebied van de gemeenschappelijke regeling vergroot.
Beleidsrisico's	Geen bijzondere risico's.
Overige informatie	Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Vennootschappen en coöperaties	Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)

Doelstelling/Publiek belang	BNG Bank is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.
Ontwikkelingen	BNG Bank is een betrokken partner die streeft naar een duurzamer Nederland. De bank ondersteunt overheidsbeleid en verstrekt leningen aan gemeenten, woningcorporaties, zorg- en onderwijsinstellingen, projectfinanciering en andere instellingen met een maatschappelijk belang. De bank doet dat tegen gunstige voorwaarden en op basis van haar excellente kredietwaardigheid. Met een balans van EUR 140 miljard is BNG Bank de vierde bank van Nederland.
Beleidsrisico's	n.v.t.
Overige informatie	Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Vennootschappen en coöperaties	**Duin- en waterbedrijf Zuid-Holland (Dunea)**
Doelstelling/Publiek belang	Dunea produceert en levert aan circa 1,2 miljoen klanten lekker en betrouwbaar drinkwater in het westelijk deel van Zuid-Holland.
Ontwikkelingen	Dunea voert vaak innovatieve projecten uit om in te spelen op nieuwe ontwikkelingen en eisen, of om processen verder te optimaliseren. Voorbeelden zijn schone maaswaterketen, uitbreiding waterzuivering, samenwerking waterketen en verbinding aan Greenport.
Beleidsrisico's	Dunea ontvangt geen financiële bijdrage van de gemeente. De drinkwaterwet geeft ruimte voor het uitbetalen van een (beperkt) dividend aan de aandeelhouders. De aandeelhouders vinden echter dat het uitbetalen van dividend niet past bij een drinkwaterbedrijf en hebben daarom besloten om de blokkade op het uitkeren van dividend in stand te houden. Hierdoor kan de volledige winst worden gebruikt voor het aflossen van leningen. Dit leidt tot lagere rentekosten en dus tot lagere tarieven op termijn
Overige informatie	Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Vennootschappen en coöperaties	**Alliander N.V.**
Doelstelling/Publiek belang	Via energienetwerken zorgt Alliander voor de distributie van gas en elektriciteit in een groot deel van Nederland. Alliander brengt een open en duurzame energiemarkt dichterbij.
Ontwikkelingen	De economische groei is een uitdaging en de overgang naar een duurzaam energiesysteem komt steeds meer op stoom. Aan Alliander de taak om dit met alle stakeholders te realiseren. Samen slimme oplossingen bedenken zodat de energievoorziening betrouwbaar, betaalbaar en bereikbaar blijft voor iedereen.
Beleidsrisico's	Alliander, een energienetwerkbedrijf, is een privaatrechtelijk verbonden partij. Het bedrijf zorgt voor het transport van betrouwbare, betaalbare en veilige energie, vandaag en in de toekomst. Via het netwerk transporteert Alliander elektriciteit en gas naar 37% van alle elektriciteits- en gasklanten in Nederland. Investeringen in het faciliteren van duurzame energievormen dragen bij aan een betere samenleving
Overige informatie	Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Stichtingen en verenigingen	**Stichting Regionaal Inkoopbureau IJmond en Kennemerland (RIJK)**

Doelstelling/Publiek belang	Stichting RIJK is een samenwerkingsorganisatie tussen 17 gemeenten gericht op het behalen van financiële, kwalitatieve en procesmatige voordelen voor haar leden. Inkoop fungeert als strategisch en tactisch instrument ter ondersteuning van de beleidsdoelstellingen van de gemeente.
Ontwikkelingen	Het maatschappelijk verantwoord inkopen is toegenomen in de werkzaamheden van Stichting RIJK.
Beleidsrisico's	De kosten van de stichting RIJK bestaan vrijwel volledig uit personeelslasten, het beleidsrisico is derhalve beperkt.
Overige informatie	Zie voor meer informatie de paragraaf verbonden partijen.

Beleidsindicatoren

Indicator	Eenheid	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Bron
Formatie	Fte per 1.000 inwoners	Zie begroting GR HLTsamen	Zie begroting GR HLTsamen	Zie begroting GR HLTsamen	Zie begroting GR HLTsamen	*
Bezetting	Fte per 1.000 inwoners					*
Externe inhuur	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen					*
Apparaatskosten	Kosten per inwoner	40	459	41	511	*
Overhead	% van de totale lasten	14%	17%	14,18%	16%	*

* Eigen gegevens

Kaderstellende stukken

- Coalitieakkoord 2018-2022 'Samen duurzaam denken, samen vernieuwend doen!'
- Kadernota 2020-2023
- Startnotitie 'Klimmen zonder te vallen' (2017)
- Plan van aanpak Werkorganisatie Hillegom, Lisse, Teylingen: HLT Samen (2015)
- Bedrijfsplan HLT Samen Sterker! (2016)

Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000

Lasten	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Thema Dienstverlening						
Burgerzaken	-639	-591	-516	-548	-548	-580
Beheer overige gebouwen	-38	-132	-116	-116	-116	-116
Subtotaal Thema Dienstverlening	-677	-723	-632	-664	-664	-696
Thema regionale samenwerking						
Bestuur	-1.487	-1.498	-1.447	-1.447	-1.463	-1.447
Totale lasten programma Bestuur & Ondersteuning	**-2.164**	**-2.221**	**-2.079**	**-2.111**	**-2.127**	**-2.143**

Baten	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Thema Dienstverlening						
Burgerzaken	411	330	330	330	330	330
Beheer overige gebouwen	101	144	138	138	138	138
Subtotaal Thema Dienstverlening	512	474	468	468	468	468
Thema regionale samenwerking						
Bestuur	99	0	0	0	0	0
Totale baten programma Bestuur & Ondersteuning	**611**	**474**	**468**	**468**	**468**	**468**

Reserves	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Stortingen in reserves	-97	0	0	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	591	747	220	40	40	0
Totale reserves	**494**	**747**	**220**	**40**	**40**	**0**
Afronding	1	1			-1	
Saldo programma Bestuur & Ondersteuning	**-1.058**	**-999**	**-1.391**	**-1.603**	**-1.620**	**-1.675**

Algemene dekkingsmiddelen

Alle lasten en baten die samenhangen met de programma's worden direct op het desbetreffende programma geboekt. De baten in Algemene middelen bestaan uit doeluitkeringen, specifieke rijksvergoedingen, huuropbrengsten en dergelijke. Dit onderdeel van de begroting volgt uit artikel 8 van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV).

In Algemene dekkingsmiddelen staan de volgende onderwerpen:

- Lokale heffingen
- Algemene uitkering uit het Gemeentefonds
- Dividenden
- Saldo financieringsfunctie
- Overige algemene dekkingsmiddelen

Verder heeft de gemeente diverse inkomsten waarvan de besteding niet gebonden is. Dit zijn de zogenoemde algemene dekkingsmiddelen. Deze baten zijn niet aan een concreet programma toe te rekenen. Artikel 8 van het BBV schrijft voor dat, naast de begroting van lasten en baten per programma, ook een overzicht van de algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien wordt opgenomen.

Lokale heffingen

Dit zijn gemeentelijke belastingen die geen directe relatie hebben met een bepaalde gemeentelijke taak, de besteding is niet geoormerkt. De onroerende zaakbelasting en de precariobelasting vallen hieronder. Dit geldt niet voor de rioolrechten, afvalstoffenheffing, leges, en marktgelden. Deze worden op de desbetreffende programma's verantwoord en zijn geoormerkt voor deze lasten. We verwijzen naar de paragraaf Lokale heffingen voor een uitgebreidere toelichting.

Algemene uitkering uit het gemeentefonds

In de begroting is rekening gehouden met de effecten van de Meicirculaire 2019. Voor de berekening van de algemene uitkering 2020 is rekening gehouden met de verwachte stijging van het aantal inwoners en de woningen in 2019. De maatstaven zijn in de overige jaren constant gehouden. In de berekening is de uitname BCF niet meer opgenomen, hetgeen een negatief effect heeft van ongeveer € 0,5 miljoen. De decentralisaties zijn voor een deel opgenomen in de algemene uitkering, op termijn worden alle decentralisaties opgenomen in de berekeningen van de algemene uitkering.

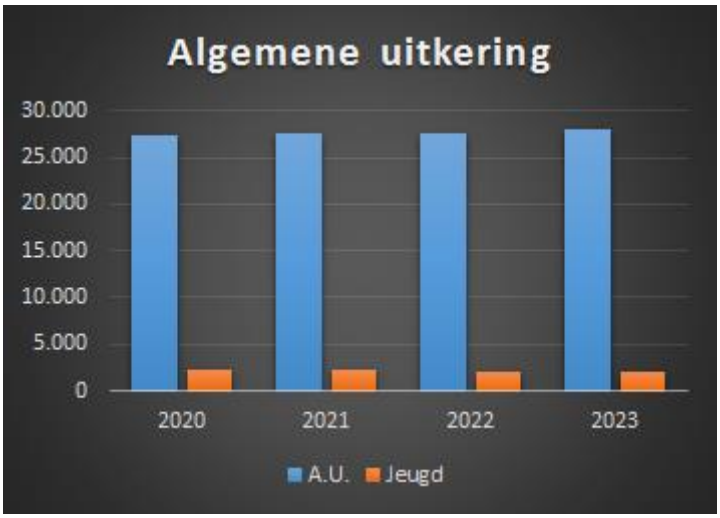

Dividenden

We ontvangen dividend van Alliander, Bank voor Nederlandse Gemeenten (BNG) en Meerlanden naar rato van het bedrijfsresultaat. We begroten het dividend in 2020 overeenkomstig de verwachtingen bij de kadernota. De hogere resultaten van Meerlanden zijn afgelopen jaren veelal incidenteel.

Bedragen x € 1.000

Dividenden	Realisatie	Realisatie	Begroting	Begroting
	2017	2018	2019	2020 e.v.
Alliander	349	362	362	362
Bank Nederlandse Gemeenten	30	46	46	46
Meerlanden	141	66	74	74
Totaal Algemene uitkering	**520**	**474**	**482**	**482**

Saldo financieringsfunctie

In de vernieuwde BBV zijn de regels over rentetoerekening gewijzigd. De notitie Rente van de Commissie BBV geeft aan dat er niet meer rente mag worden toegerekend dan de werkelijke rentelasten. Er is geadviseerd geen rente meer toe te rekenen aan eigen vermogen (voorheen bespaarde rente). Lisse rekent geen bespaarde rente toe aan investeringen.
Lisse hanteert een omslagpercentage van 2% - berekend volgens de omslagrentemethode - voor de toerekening van rente aan investeringen die via kapitaallasten ten laste van de taakvelden komt. Het renteresultaat in Lisse bedraagt € -178.000.

Renteschema:							
a.	De externe rentelasten over de korte en lange financiering					€	2.238
b.	De externe rentebaten				-/-	€	142
	Totaal door te rekenen externe rente					€	2.096
c.	Door te berekenen rente aan grondexploitatie	-/-	€				
	Rente projectfinanciering aan taakveld toe te rekenen	-/-	€	36			
					-/-	€	36
	Saldo door te rekenen externe rente					€	2.060
d1.	Rente over eigen vermogen					€	
d2.	Rente over voorzieningen (gewaardeerd op contante waarde)					€	
	De aan taakvelden toe te rekenen rente					€	2.060
e.	De werkelijk aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)				-/-	€	2.238
f.	Renteresultaat op het taakveld treasury					€	178

Controle:	
Boekwaarde van activa integraal gefinancierd	103.349
Rentepercentage aan taakvelden toe te rekenen rente	1,99%
Toegepast omslagpercentage	2%
Verschil (beneden 0,5%)	0,01%
Afwijking in bedrag	-

Overige algemene dekkingsmiddelen

De hier berekende bedragen werden veroorzaakt door de kostenverdelingssystematiek. In de vernieuwde BBV-voorschriften is de kostenverdeling opgeheven. De overhead wordt verantwoord in prestatieveld bedrijfsvoering en

de directe bedrijfskosten worden rechtstreeks toegerekend aan de producten en activiteiten. De overhead wordt wel meegenomen in de berekening van de kostendekkende tarieven.

Mutaties reserves

Per programma is vermeld wat de mutaties op de reserves zijn. Enkele mutaties zijn niet toe te wijzen aan een programma, die worden daarom hier verantwoord.

Overhead

In het gewijzigde BBV is onderlinge vergelijkbaarheid van gemeenten het uitgangspunt. Daarom heeft de wetgever ervoor gekozen de kosten van overhead op één taakveld te laten registreren en op één centrale plaats in de begroting te vermelden. Door deze nieuwe systematiek gaan gemeenten op dezelfde wijze om met kostentoerekening, waardoor de vergelijking van kosten van producten en/of diensten volgens de wetgever ook zuiverder is. Om dit effect te versterken, is voor het eerst ook een uniforme definitie van overhead gegeven. De centrale presentatie heeft als neveneffect dat het zicht op de integrale kostprijs in de programma's verloren gaat. Het opnemen van het totaalbedrag aan ondersteunende activiteiten zegt daarnaast weinig zonder de relatie met het primaire proces te leggen/kennen. In dat verband houden wij conform de Financiële verordening extracomptabel ook nog zicht op de integrale kostprijs, zodat daarop sturing kan plaatsvinden.

In 2020 bedraagt de totale overhead afgerond € 8.448.000. Dit is 14,96% van de totale begroting ad € 56.477.000 (totaal lasten).

De overhead bestaat uit:

bedragen x € 1.000

Overhead	
Deel	Bedrag
Bijdrage HLTsamen (overhead deel)	7.724
Huisvesting (gemeentehuis)	464
Overige overhead (zoals bijdrage VNG)	260
Totaal Overhead	**8.448**

Vennootschapsbelasting

In de gemeente Lisse is onderzoek geweest naar de vennootschapsbelastingplicht. Gemeente Lisse is vooralsnog niet vennootschapsbelastingplichtig. Het bedrag is derhalve op € 0 geraamd.

Onvoorzien

In overeenstemming met de kadernota bevat de (meerjaren)begroting een stelpost van € 200.000 voor onvoorziene *incidentele* uitgaven. Voor een beschikking over die stelpost geldt de begrotingsdiscipline, waarbij lasten eenmalig incidenteel ten laste van onvoorzien kunnen worden gebracht. Indien zij een structureel karakter hebben, zal via kadernota en begroting dekking gevonden moeten worden.

Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000

Lasten	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Thema Algemene middelen						
Overhead	-8.392	-9.451	-8.448	-8.504	-8.497	-8.494
Treasury	-1.938	63	269	443	519	580
Belastingen overig	-396	-414	-414	-414	-414	-414
Overige baten en lasten	-1	36	-164	-89	-89	-89
Resultaat van de rekening van baten en lasten	-1.804					
Totale lasten Algemene middelen	**-12.531**	**-9.766**	**-8.757**	**-8.564**	**-8.481**	**-8.417**

Baten	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Overhead	29	0	0	0	0	0
Treasury	2.619	629	622	615	608	600
OZB woningen	2.428	2.447	2.508	2.566	3.238	3.238
OZB niet woningen	1.831	1.846	1.893	1.936	2.449	2.449
Belastingen overig	2.350	2.261	2.262	2.263	116	116
Algemene uitkering	27.042	28.843	29.646	29.753	29.827	30.097
Overige baten en lasten	31					
Totale baten Algemene middelen	**36.330**	**36.026**	**36.931**	**37.133**	**36.238**	**36.500**

Reserves	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Stortingen in reserves	0	0	0	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	1.129	0	0	0	0	0
Totale reserves	**1.129**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Afronding			1			
Saldo Algemene middelen	**24.928**	**26.260**	**28.175**	**28.569**	**27.757**	**28.083**

Paragrafen

Paragraaf Lokale heffingen

Algemeen

De paragraaf lokale heffingen bevat, overeenkomstig het BBV een overzicht van het beleid inzake de lokale heffingen, de relevante ontwikkelingen die van invloed zijn op de tarieven en een verantwoording over de mate van kostendekkendheid van tarieven, inclusief de uitgangspunten die daarbij zijn gehanteerd. Daarnaast presenteren wij een overzicht op hoofdlijnen van de diverse heffingen, de lokale lastendruk en een beschrijving van het kwijtscheldingsbeleid. In de Gemeentewet en een aantal bijzondere wetten is geregeld welke heffingen (belastingen en retributies) een gemeente mag opleggen. De gemeenteraad bepaalt de hoogte van het tarief en welke van die heffingen ook daadwerkelijk worden geheven.

Belastingen

De Gemeentewet geeft een limitatieve opsomming van de belastingen die een gemeente mag heffen. Tegenover een belasting staat geen rechtstreekse individuele tegenprestatie van de overheid. De opbrengsten dienen als algemeen dekkingsmiddel. Onze gemeente heft de volgende belastingen: onroerendezaakbelastingen (OZB), roerende zaakbelastingen (RZB), toeristenbelasting, baatbelasting, hondenbelasting en precariobelasting.

Rechten

Rechten zijn betalingen voor een geleverde of een bewezen dienst. Hiervan zijn de tarieven in principe volledig kostendekkend. Het is niet toegestaan een meer dan kostendekkend tarief te hanteren. In Lisse worden afvalstoffenheffing, rioolheffing, leges en marktgeld als rechten geheven.

In de raadsvergadering van december 2019 worden de belastingverordeningen 2020 voor de bijstelling van de tarieven voorgelegd.

Ontwikkelingen/actualiteit

Belastinghervormingen

Na het verzenden van de brief d.d. 24 juni 2016 aan de Tweede Kamer over de overwegingen die een rol zouden kunnen spelen bij de hervorming van de gemeentebelastingen, zijn er geen verdere ontwikkelingen vernomen van de minister van BZK en de staatssecretaris van Financiën. De afschaffing van de precariobelasting voor kabels en leidingen van nutsbedrijven moeten gemeenten zelf financieel oplossen.

Financiële uitgangspunten

- Overeenkomstig de Kadernota 2020 wordt voor belastingen en retributies rekening gehouden met een inflatiepercentage van 2,5%. Voor de heffingen geldt dat een compensatie alleen aan de orde is als dit binnen de grenzen van kostendekkendheid blijft. Voor de retributies geldt het uitgangspunt van 100% kostendekkendheid.
- Het percentage voor de overhead, zoals bedoeld in artikel 12 van de Financiële verordening, is berekend op 14,96%. De overhead bestaat uit de kosten voor piofach (personeel, informatievoorziening, organisatie, financiën, automatisering, communicatie en huisvesting). De direct toe te rekenen kosten worden verantwoord op de taakvelden.

Overzicht lokale heffingen

Bedragen x € 1.000

Lokale heffingen	Realisatie	Realisatie	Begroting	Begroting
	2017	2018	2019	2020
Onroerendezaakbelasting	4.189	4.259	4.293	4.401
Roerende zaakbelasting	2	2	3	3
Toeristenbelasting	121	117	122	123
Baatbelasting	7	2	-	-
Hondenbelasting	89	87	100	101
Precariobelasting	2.149	2.142	2.158	2.158
Totaal niet-bestedingsgebonden	**6.557**	**6.609**	**6.676**	**6.786**
Secretarieleges	512	334	330	330
Leges omgevingsvergunningen	520	713	450	450
Marktgelden	10	8	13	13
Afvalstoffenheffing	2.385	2.192	2.211	3.005
Rioolrechten	2.745	2.751	2.790	2.790
Totaal bestedingsgebonden	**6.172**	**5.998**	**5.794**	**6.588**
Totaal	**12.729**	**12.607**	**12.470**	**13.374**

Onroerendezaakbelastingen

De vastgestelde WOZ-waarde vormt de grondslag voor de onroerendezaakbelastingen (OZB), de Waterschapsomslagen gebouwd en het huurwaardeforfait voor de inkomstenbelasting. De WOZ-administratie is een basisregistratie. De waarden worden op grond van de WOZ jaarlijks herzien en zijn op basis van de meicirculaire aangepast met percentages die genoemd zijn in het onderdeel OZB. Na jaren van dalende woningwaarden is er nu weer een sterk stijgende lijn te zien in de waarden en verkopen.

De opbrengsten van de OZB voor zowel woningen als niet-woningen (eigenaren en gebruikers) zijn verhoogd met het inflatiepercentage 2,5%. Daarnaast zijn de opbrengsten in 2020 tot en met 2023 jaarlijks verhoogd ter compensatie van de wegvallende precariobelasting voor kabels en leidingen, dit overeenkomstig de kadernota 2019. De compensatie wordt vervolgens absoluut weer gecompenseerd per OZB-aanslag. De tarieven van de OZB zijn gebaseerd op de WOZ-waarde en worden per jaar vastgesteld. Het tarief van 2020 wordt gebaseerd op de waarde per 1 januari 2019. De marktontwikkeling wordt gevolgd door Belastingen Bollenstreek.

De ontwikkeling van de onroerendezaakbelasting tarieven van de afgelopen jaren was:

% van de WOZ-waarde

% van de WOZ-waarde	Van wie	2017	2018	2019
Woningen	Eigenaar	0,0947%	0,0943%	0,0942%
Niet-woningen	Eigenaar	0,1797%	0,1825%	0,2069%
Niet-woningen	Gebruiker	0,1591%	0,1665%	0,1931%

Bij de vaststelling van de OZB-verordening, in december, wordt de laatste prognose van de waarde per 1 januari 2019 bepaald om zodoende een juist percentage van de heffingsmaatstaf te kunnen vaststellen en de geraamde opbrengsten, inclusief de uitgangspunten te garanderen.

Bij de 1e begrotingswijziging kunnen de tarieven en de opbrengsten voor de OZB wijzigingen ondergaan, afhankelijk van het besluit om de OZB extra te verhogen om de begroting sluitend te krijgen.

Roerende zaakbelasting

Belastingen op roerende woon- en bedrijfsruimte wordt geheven over roerende zaken. Woonboten worden in de heffing betrokken, de waarde van de objecten is de heffingsgrondslag. De tarieven zijn gelijk aan die van de onroerendezaakbelastingen.

Toeristenbelasting

Toeristenbelasting wordt geheven op personen die in de gemeente verblijven en niet als ingezetene staan ingeschreven in de Basisregistratie personen. Degene die gelegenheid biedt tot het houden van verblijf (hotelhouder of campinghouder) is de belastingplichtige. De tarieven zijn verhoogd met het vastgestelde inflatiecijfer 2,5%.

Tarieven toeristenbelasting	2018	2019	2020
Mobiel kampeermiddel	1,24	1,27	1,30
Overige accommodatie	2,48	2,54	2,60

Baatbelasting

De verordeningen baatbelasting voor de gebieden Blokhuis en Vennestraat e.o. zijn in 2017 afgelopen.

Hondenbelasting

Voor het hebben van een hond wordt een belasting geheven. De tarieven zijn verhoogd met het vastgestelde inflatiecijfer 2,5%.

Tarieven hondenbelasting	2018	2019	2020
Voor de eerste hond	81,24	83,04	85,12
Voor de tweede en iedere volgende hond	126,24	129,12	132,35
Per kennel	330,60	338,16	346,61

Volgens de cijfers lijkt het aantal honden af te nemen, het vermoeden bestaat dat de aangifte van de hondenbezitters achter blijft bij de werkelijkheid.

Precariobelasting

Precariobelasting wordt geheven voor het innemen of gebruiken van de openbare grond. Na jaren van onzekerheid is besloten de precariobelasting voor nutsnetwerken af te schaffen. Gemeenten hebben de mogelijkheid om deze vorm van precariobelasting tot en met het jaar 2021 te heffen. Onder de geldende overgangsregeling kan een gemeente maximaal heffen naar het tarief zoals dat gold op 10 februari 2016. Voor de gemeente Lisse is dat een bedrag van € 4,56 per strekkende meter.

Leges en rechten

In overeenstemming met de beleidsuitgangspunten zijn de leges waar nodig verhoogd met 2,5%. Hieronder geven we inzicht in de kostendekking van de leges.

Bedragen x € 1.000

Berekening kostendekkendheid leges en rechten		
Omschrijving	2019	2020
Taakveld burgerzaken	591	516
Taakveld wonen en bouwen	857	818
Kosten	1.448	1.334
Toe te rekenen kosten		
Overhead	218	201
Totale kosten	1.666	1.535
Opbrengsten leges	330	330
Opbrengsten leges omgevingsvergunningen	450	450
Totale opbrengsten	780	780
Kostendekkingspercentage	**47%**	**51%**

Toelichting

1. Onder de leges vallen de kosten van burgerlijke stand, reisdocumenten, rijbewijzen en vergunningverlening APV.
2. De omgevingsvergunningen zijn ondergebracht bij de taakvelden Wonen en bouwen. Handhaving is geen onderdeel van de kostendekkendheid, dit is wettelijk vastgelegd. De opbrengsten zijn de leges voor omgevingsvergunningen en welzijnstoetsing. De opbrengsten van de leges voor omgevingsvergunningen zijn fors naar beneden bijgesteld als gevolg van ontwikkelingen binnen het woningbouwprogramma.

De directe lasten van personeel HLTsamen zijn verantwoord op de taakvelden. De totale kosten van bedrijfsvoering vallen onder de overhead.

Marktgelden

Om de levensvatbaarheid van de markt te stimuleren worden de marktgelden niet verhoogd. Hieronder geven we inzicht in de kostendekkendheid van de marktgelden.

Bedragen x € 1.000

Berekening kostendekkendheid marktgelden		
Omschrijving	2019	2020
Taakveld bedrijvenloket (markt)	31	31
Kosten	31	31
Toe te rekenen kosten		
Overhead	5	5
BTW	7	7
Totale kosten	43	43
Opbrengsten marktgelden	13	13
Totale opbrengsten	13	13
Kostendekkingspercentage	**30%**	**30%**

Toelichting

Taakveld Bedrijfsloket, onderdeel Straatmarkten.

a. De directe lasten van personeel HLTsamen zijn verantwoord op het taakveld. De totale kosten van bedrijfsvoering vallen onder de overhead.

b. De lasten in het taakveld zijn exclusief btw. Omdat het btw–compensatiefonds (bcf) wordt gevoed uit het Gemeentefonds, is toerekening van de btw geoorloofd.

Afvalstoffenheffingen

Het nieuwe afvalstoffenbeleid is in oktober 2015 vastgesteld, de tarieven en de uitgangspunten zijn hierop gebaseerd. De tarieven zijn maximaal kostendekkend en zijn voor 2020 verhoogd als gevolg van de ontwikkelingen die zijn geschetst in de evaluatie die we hebben uitgevoerd in 2019 naar aanleiding van de afrekening van Meerlanden van het afval over 2017. Bij de 1e begrotingswijziging zullen de tarieven naar verwachting nog wijzigingen ondergaan, omdat de resultaten uit de evaluatie dan definitiever zijn.

Tarieven afvastoffenheffing			
Omschrijving	2018	2019	2020
Meerpersoonshuishouden	241,32	245,76	334,08
Eénpersoonshuishouden	180,12	183,48	249,36
Restafval per inworp	1,72	1,91	2,11
Grofvuil ophalen	35,88	37,00	37,94
Grofafval tot 0,5 m3			

Hieronder geven we inzicht in de kostendekkendheid van de afvalkosten.

Bedragen x € 1.000

Berekening kostendekkendheid afvalstoffenheffing		
Omschrijving	2019	2020
Lasten taakveld afval	2.987	2.939
Baten taakveld afval	987	987
Kosten	2.000	1.952
Toe te rekenen kosten		
Overhead	311	313
BTW	505	505
Afvoeren veegvuil	120	120
Kwijtschelding	75	75
Perceptiekosten	40	40
Totale (netto) kosten	3.051	3.005
Opbrengsten afvalstoffenheffing	2.211	3.005
Kostendekkingspercentage	**72%**	**100%**

Toelichting

Het taakveld Afval.

a. De directe lasten van personeel HLTsamen zijn verantwoord op het taakveld. De totale kosten van bedrijfsvoering vallen onder de overhead.
b. De lasten in het taakveld zijn exclusief btw. Omdat het btw–compensatiefonds (bcf) wordt gevoed uit het Gemeentefonds, is toerekening van de btw geoorloofd.
c. Bij de berekening van de baten wordt een derde van de kosten van het taakveld Straatreiniging toegerekend aan de heffing afvalstoffenheffing. De kosten worden mede gemaakt om zwerfafval te verwijderen en terug te dringen.
d. Het is geoorloofd om het bedrag aan gegeven kwijtscheldingen te compenseren in het tarief.
e. Een deel van de perceptiekosten wordt aan de rioolheffing toegerekend. De kosten worden gemaakt door de gemeenschappelijke regeling Belastingen Bollenstreek.

In 2019 is sprake van een kostendekking beneden de 100%. De resultaten uit de evaluatie van het afvalbeleid kwamen te laat om nog een tariefaanpassing voor 2019 door te voeren. Voor 2020 gaan we uit van weer een kostendekking van 100%. Dit leidt tot hogere tarieven en een verhoging van de lokale woonlastendruk.

Rioolheffing

De rioolheffing wordt geheven ter bestrijding van de kosten van de gemeentelijke watertaken (afvalwater, hemelwater en grondwater). De opbrengst van de rioolheffing is gebaseerd op 100% dekking van de kosten.

Met alle wijzigingen en de genoemde uitgangspunten is de rioolheffing 100% dekkend en zijn de tarieven berekend op:

Tarieven rioolheffing woningen en niet-woningen			
Omschrijving	2018	2019	2020
Gebruiker perceel	254,88	254,88	254,88

Hieronder geven we inzicht in de kostendekkendheid van de rioolkosten.

Bedragen x € 1.000

Berekening kostendekkendheid rioolheffing	Begroting	Begroting
Omschrijving	2019	2020
Lasten taakveld riolering	1.923	1.954
Baten taakveld riolering	-	-
Kosten	1.923	1.954
Toe te rekenen kosten		
Overhead	310	310
BTW	280	280
Afvoeren veegvuil	151	120
Kwijtschelding	86	86
Perceptiekosten	40	40
Totale (netto) kosten	2.790	2.790
Opbrengsten rioolheffing	2.790	2.790
Kostendekkingspercentage	**100%**	**100%**

Toelichting
Het taakveld Riolering en water.

a. De directe lasten van personeel HLTsamen zijn verantwoord op het taakveld. De totale kosten van bedrijfsvoering vallen onder de overhead.
b. De lasten in het taakveld zijn exclusief btw. Omdat het btw–compensatiefonds (bcf) wordt gevoed uit het Gemeentefonds, is toerekening van de btw geoorloofd.
c. Bij de berekening van de baten wordt een derde van de kosten van het taakveld Straatreiniging toegerekend aan de heffing rioolrecht. De kosten worden mede gemaakt om verstoppingen in het rioolstelsel te voorkomen.
d. Het is geoorloofd om het bedrag aan gegeven kwijtscheldingen te compenseren in het tarief.
e. Een deel van de perceptiekosten wordt aan de rioolheffing toegerekend. De kosten worden gemaakt door de gemeenschappelijke regeling Belastingen Bollenstreek.

Ook voor de rioolheffing geldt dat de tarieven nog wijzigingen kunnen ondergaan als gevolg van maatregelen om de begroting sluitend te krijgen. De verhoging van de tarieven voor de afvalstoffenheffing en van de OZB kan

leiden tot een te forse verhoging van de woonlastendruk die ongewenst is. Een verlaging van de tarieven van de rioolheffing door het laten vervallen van het spaargedeelte zou kunnen worden overwogen.

Kwijtscheldingen

Aan degenen die niet in staat zijn om de belastingaanslag te betalen, kan (op grond van de Invorderingswet 1990) gehele of gedeeltelijke kwijtschelding worden verleend. De ministeriële regeling Uitvoeringsregeling Invorderingswet 1990 geeft regels over de uitvoering. Deze regeling geldt ook voor de gemeentelijke heffingen (art. 255 Gemeentewet). De gemeenteraad heeft een beperkt aantal keuzen waaronder de criteria voor de kosten van bestaan. De kwijtscheldingsnorm is bepaald op 100% van de geldende bijstandsnorm en wordt jaarlijks met de belastingverordeningen bevestigd. Kwijtschelding kan worden verleend voor de OZB, de rioolheffing en de afvalstoffenheffing.

Waar mogelijk wordt een automatische toets voor kwijtschelding uitgevoerd. Van mensen die in een jaar kwijtschelding hebben gekregen wordt het volgend jaar getoetst of de inkomens- en vermogenssituatie is gewijzigd. Bij gelijkblijvende omstandigheden wordt dan automatisch kwijtschelding verleend.

Toegekende en ingeschatte kwijtscheldingen lokale heffingen	Werkelijk	Begroting	Begroting
Omschrijving	2018	2019	2020
Kwijtscheldingen rioolheffing	85.889	86.000	86.000
Kwijtscheldingen afvalstoffenheffing	75.535	75.000	75.000
Kwijtscheldingen OZB	542	-	-
Totaal kwijtscheldingen	**161.966**	**161.000**	**161.000**

Woonlasten

Onder de gemeentelijke woonlasten verstaan we het gemiddelde bedrag dat een huishouden in een bepaalde gemeente betaalt aan OZB, rioolheffing en afvalstoffenheffing. Door het afschaffen van de precariobelasting (voor kabels en leidingen in gemeentegrond) per 1 januari 2022 zijn de totale kosten voor een huishouden van belang. De kosten van de aanslag precariobelastingen van de nutsbedrijven worden immers doorberekend aan de huishoudens in de gemeenten. Omdat die kosten verminderen worden de lasten voor de huishoudens ook lager.

In de onderstaande tabel is de ontwikkeling van de lokale lastendruk in de jaren 2017 tot en met 2022 opgenomen (inclusief de bekende landelijk gemiddelde stijging in de WOZ-waarde). In de berekening van de OZB is vanaf 2019 gerekend met het verwachte tarief. Aangezien de opbrengsten leidend zijn voor het bepalen van het tarief kunnen er verschillen optreden. Het tarief wijzigt nog door de jaarlijkse herwaardering.

Lokale lastendruk	2018	2019	2020
Huurder woning:			
Rioolheffing	€ 255	€ 255	€ 255
Afvalstoffenheffing	€ 241	€ 246	€ 334
Afvalstoffenheffing variabel	€ 26	€ 29	€ 32
Totale lokale lastendruk huurder	**522**	**529**	**621**
Eigenaar woning:	€ 250.000	€ 264.750	€ 283.283
Rioolheffing	€ 255	€ 255	€ 255
Afvalstoffenheffing vast	€ 241	€ 246	€ 334
Afvalstoffenheffing variabel	€ 26	€ 29	€ 32
OZB	€ 236	€ 249	€ 274
OZB compensatiemaatregel	€ -	€ -26	€ -53
Totale lokale lastendruk eigenaar	**758**	**753**	**841**

Zoals eerder gemeld, kunnen de tarieven nog wijzigingen ondergaan als gevolg van de behandeling van het herstelplan met bezuinigingsmaatregelen. De resultaten daarvan maken onderdeel uit van de 1e begrotingswijziging.

Woonlasten 2019

Gemeente	OZB woningen	OZB niet-woningen	Afvalstof-fenheffing	Riool-heffing	Woonlas-ten huurder	Woonlas-ten eigenaar
Bloemendaal	0,1185%	0,3331%	369	249	618	1.446
Haarlemmermeer	0,0952%	0,2938%	320	231	551	836
Heemstede	0,0811%	0,2139%	269	208	476	877
Hillegom	0,1022%	0,2172%	279	230	509	774
Katwijk	0,0931%	0,3287%	294	144	438	709
Lisse	0,0942%	0,2069%	278	255	533	771
Noordwijk	0,1030%	0,1579%	300	182	483	833
Teylingen	0,0784%	0,1608%	301	136	436	664
Verwachte woonlasten 2020 Lisse *			366	255	621	841

* inclusief variabele kosten afvalstoffenheffing. OZB bij woning van € 283.283, exclusief stijging boven inflatie. Bron: Coelo

Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding

De doelstellingen van het risicomanagementbeleid die de gemeente Lisse nastreef staan beschreven in de Nota Risicomanagementbeleid. De hoofddoelen zijn:

- het voldoen aan de wettelijke verplichting (BBV);
- het inzicht krijgen in de risico's die de gemeente loopt en daarmee het risicobewustzijn stimuleren;
- beoordeling en optimalisatie van het weerstandsvermogen;
- ervoor zorgen dat het optreden van risico's zo weinig mogelijk effect heeft op de uitvoering van bestaand beleid en voorzieningen.

Lisse gebruikt de webbased database genaamd NARIS om inzicht te krijgen in de risico's. Hiermee kunnen we de mate waarin risico's zich kunnen voordoen simuleren en zo inschatten wat de financiële gevolgen kunnen zijn.

Algemeen

Lisse past risicomanagement op de volgende wijze geïmplementeerd:

1. Het nemen van beheersmaatregelen voor risico's tot en met een risicoscore van 9 is overgelaten aan domeinmanagers, teammanagers en primaathouders van projecten, risico's met een hogere score worden afzonderlijk aan het college gerapporteerd;
2. Het weerstandsvermogen van de gemeente dient minimaal als ruim voldoende te worden beoordeeld (waardering B);
3. Er is gekozen voor een zekerheidspercentage van 90%;
4. De teammanagers hebben de opdracht gekregen periodiek hun risicoprofiel te actualiseren;
5. Geactualiseerde risicoprofielen inclusief genomen beheersmaatregelen worden opgenomen in de paragraaf weerstandsvermogen van de begroting, de tussentijdse rapportages en het jaarverslag.

Risico's die vallen onder een risicoscore van 9 en lager betreffen de normale bedrijfsvoering en zijn niet van materiële betekenis voor de realisatie van de programmadoelstellingen. Het treffen van beheersmaatregelen voor de risico's die binnen die score vallen, kan daarom worden overgelaten aan de teammanagers en de primaathouders van de projecten.

Een weerstandsvermogen met de waardering B houdt in dat de beschikbare weerstandscapaciteit tenminste 140% bedraagt van de benodigde weerstandscapaciteit. Een weerstandsvermogen beneden dit niveau brengt de financiële positie teveel in gevaar.

Een zekerheidspercentage van 90% wordt aangehouden om met een grote mate van zekerheid de risico's te kunnen afdekken. Daarbij speelt mee dat niet alle risico's zich tegelijk en in hun maximale omvang zullen voordoen.

De coördinatie van het risicomanagement is belegd bij het team Financiën. De verantwoordelijkheid voor het risicoprofiel ligt bij de teamleiders.

Belang risicomanagement voor de raad

Het risicomanagement is voor de raad van belang in verband met de realisatie van de programmadoelstellingen. Omvangrijke risico's kunnen de financiële positie zodanig beïnvloeden dat het bereiken van de doelstellingen in gevaar komt. Met behulp van tijdige informatie over de risico's kan de raad bijsturen. Voor het overige raakt het risicomanagement de bedrijfsvoering - een verantwoordelijkheid van het college.

Uitgangspunt sinds de vaststelling van de Miljoenennota 2007 – 2016 was dat de stand van de algemene reserve bij elke actualisering van het risicomanagement gelijk moet zijn aan de benodigde weerstandscapaciteit. Aanleiding was het gevoelde probleem dat elke aanwending van een (bestemmings-)reserve direct gevolgen heeft voor het weerstandsvermogen.

In de Kadernota 2016 is dit beleid gewijzigd. De algemene reserve bedraagt 2% van de begrotingsomvang en de nieuw in te stellen weerstandsreserve bedraagt 100% van de benodigde weerstandscapaciteit (met een zekerheid van 90%).

De organisatie besteedt aandacht aan maatregelen gericht op het terugdringen van de benodigde weerstandscapaciteit.

Risicoprofiel

Om de risico's in kaart te brengen is samen met de diverse teams een risicoprofiel opgesteld. Een inventarisatie door de afdelingen bracht in totaal 73 risico's in beeld. De belangrijkste tonen we hieronder. Het totale risicoprofiel is op te vragen.

Tabel 1

Risico-nummer	Risico
R521	De ISD heeft geen eigen middelen om risico's die opgenomen zijn in het eigen risicoprofiel op te vangen
R529	De vraag naar (kosten van) zorg/ondersteuning overstijgt het budget (WMO, Jeugd)
R520	Sportlaan, risico van slecht rendement ontwikkelaar waardoor exitscenario na 1e tranche
R82	Vervuilde grond in eigendom van gemeente (waaronder asbest en puinverontreiniging)
R482	Sportlaan. risico terugbetaling voorfinanciering parkeergarage
R533	Verandering BTW regime sportaccommodaties
R479	verstrekte startersleningen in de vorm van een revolving fund, worden niet terugbetaald
R525	DSV borgstelling lening Rustoord
R496	Aanwezigheid van risicovolle bedrijven kan leiden tot calamiteiten
R478	Revolving fund fundering, verstrekte leningen worden niet terugbetaald.

De maatregelen om de risico’s te verminderen of af te dekken, bestaan uit:

- Het opstellen van richtlijnen, duidelijke afspraken en procedures;
- Zorgvuldig en integer handelen en handhaven;
- Vormgeven van AO/IC;
- Gebruikmaken van beheerplannen;
- Verzekeren;
- Beveiliging van informatie;

Relatie met andere paragrafen

De paragraaf *financiering* gaat in op het risicobeheer rondom garanties, uitzettingen en verstrekte leningen, renterisico’s, koersrisico’s en kredietrisico’s.

Het risicoprofiel bevat tal van risico’s die betrekking hebben op de *kapitaalgoederen*. Zoveel mogelijk werkt Lisse met beheerplannen, waarvan de financiële vertaling is opgenomen in de begroting.

Ook op het gebied van de *bedrijfsvoering* loopt de gemeente risico’s. Te denken valt hierbij aan de bedrijfscontinuïteit in relatie tot de afhankelijkheid van geautomatiseerde systemen.
Organisatieveranderingen kunnen leiden tot uitval van productie, hoger ziekteverzuim en daarmee samenhangende hogere kosten voor vervanging.
Het hebben van personeel kan leiden tot wachtgeldverplichtingen. Het niet optimaal op orde zijn van de administratieve organisatie en interne controle kan leiden tot fouten, claims en fraude.
Het aangesloten zijn bij gemeenschappelijke regelingen kan leiden tot hogere bijdragen. Een goed voorbeeld hiervan is de regionale investeringsstrategie binnen Holland Rijnland.

De bedrijfsresultaten van overige *verbonden partijen* kunnen nadelige gevolgen hebben op het dividend (BNG).

Risico's op het gebied van het *grondbeleid* zijn binnen het risicoprofiel veelal de grootste qua volume. In verband daarmee hanteert Lisse als uitgangspunt dat extra tekorten op het ene plan gecompenseerd moeten worden door overschotten op of minder nadelige resultaten binnen een ander plan. Dat kan betekenen dat de kaderstelling hier en daar opnieuw ter discussie kan komen te staan om nog bij te kunnen sturen.

De omvang van de totale risico's bedraagt ruim €10,4 miljoen, de waarschijnlijkheid dat het totale risico moet worden aangesproken is laag. Op basis van eerdere ervaringen en berekeningen, verwachten wij dat voor 90% zeker is dat alle risico's kunnen worden afgedekt met € 3,1 miljoen.

Figuur 1 en de bijhorende tabel tonen de resultaten van de risicosimulatie.

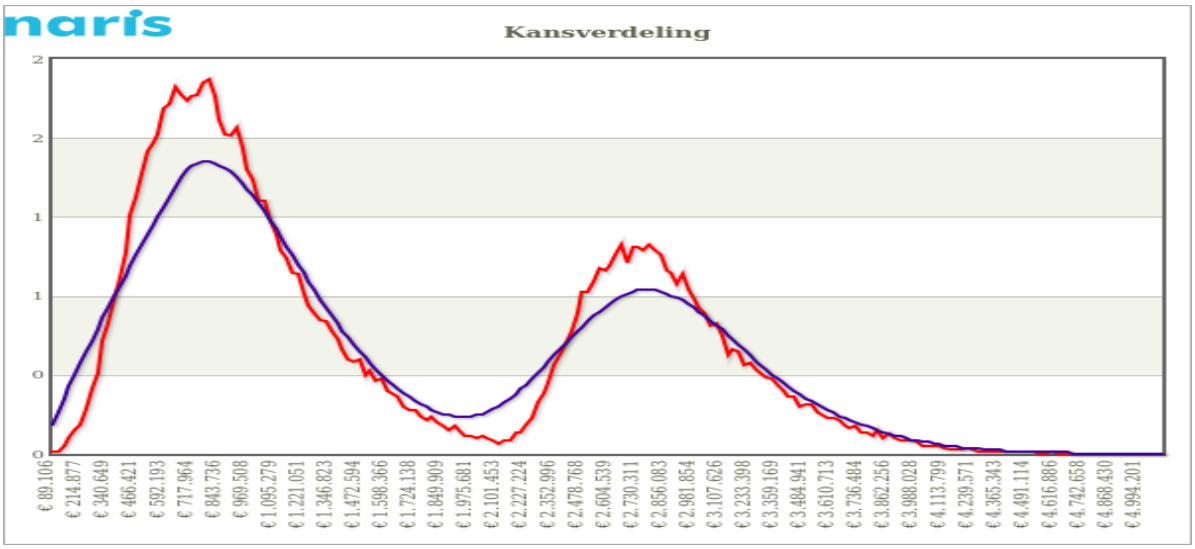

Tabel 2: Benodigde weerstandscapaciteit bij verschillende zekerheidspercentages

Percentage	Bedrag
10%	€ 504.948
20%	€ 651.815
30%	€ 789.781
40%	€ 943.951
50%	€ 1.152.915
60%	€ 1.561.296
70%	€ 2.522.889
80%	€ 2.769.676
90%	€ 3.060.923

Uit de grafiek en de bijbehorende tabel volgt dat 90% zeker is dat alle risico's kunnen worden afgedekt met een bedrag van € 3.060.923 (benodigde weerstandscapaciteit).

Beschikbare weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat, zoals in het risicomanagementbeleid is beschreven, uit vier elementen. Dit zijn de algemene reserve, bestemmingsreserves, bezuinigingsmogelijkheden en onbenutte belastingcapaciteit. Daarnaast spelen stille reserves nog een rol.

De beschikbare weerstandscapaciteit voor de gemeente Lisse komt in totaal uit op € 5,9 miljoen (€ 3,2 + € 2,7) en is opgebouwd uit:

Algemene reserve € 3,1 miljoen/ reserve Weerstandsvermogen € 2,7 miljoen
De stand van de Algemene reserve is per 1 januari 2020 € 3,192 miljoen. Dit bedrag is 'vrij besteedbaar' voor het afdekken van risico's. Hierbij is nog geen rekening gehouden met het afdekken van het begrotingsresultaat 2019. Sinds de Kadernota 2016 bedraagt de reserve 2% van de begrotingsomvang. De Algemene reserve zou dan een saldo moeten hebben van ongeveer € 1,2 miljoen.

De reserve Weerstandsvermogen zou sinds de vaststelling van de Kadernota 2016 een saldo moeten hebben gelijk aan de benodigde weerstandscapaciteit. Dat zou betekenen dat het saldo nu € 3,1 miljoen zou moeten zijn. Het saldo is echter € 2,7 miljoen. Daarmee is de reserve niet toereikend (87%) om de benodigde weerstandscapaciteit af te dekken. De Algemene reserve zou het verschil moeten compenseren.

*Bestemmingsreserve*s € 0
De bestemmingsreserves zijn allen beklemd. Zij kunnen dus niet worden meegenomen als beschikbare weerstandscapaciteit.
De Rekenkamercommissie is wat ruimer in haar opvatting dan wij over de vraag in welke mate de reserves bij het bepalen van de beschikbare weerstandscapaciteit gerekend mogen worden.

Bezuinigingsmogelijkheden, structurele ruimte binnen de begroting
De begrotingsresultaten zijn in principe (structureel) vrij aanwendbaar. De resultaten uit de voorliggende begroting zijn nog niet definitief. Om die reden nemen we die niet mee bij de bepaling van de beschikbare weerstandscapaciteit.

Onbenutte belastingcapaciteit € 0
Volgens de junicirculaire Gemeentefonds 2007 is de begrenzing aan de OZB-stijging opgeheven. Dit volgt uit het Bestuursakkoord. De ruimte die dit biedt binnen de begroting is moeilijk aan te geven, omdat sprake zou zijn van het instellen van een macronorm en van een correctiemogelijkheid via het Gemeentefonds. De macronorm is inmiddels weer verlaten en men hanteert nu de woonlastendruk als vergelijkingsmiddel.
Uit voorzichtigheidsoverwegingen ramen wij de onbenutte belastingcapaciteit voor de weerstandscapaciteit op nihil. De raad hanteert daarnaast als algemeen uitgangspunt dat een meer dan trendmatige aanpassing slechts als uiterste redmiddel toegestaan is om de begroting sluitend te krijgen.
De Rekenkamercommissie gaat in haar rapport ook op dit onderdeel in. De raad heeft de aanbeveling van de Rekenkamercommissie echter niet overgenomen.
Heffingen waar een aanwijsbare dienst tegenover staat, zijn kostendekkend en/of het verschil tussen de baten en lasten wordt geëgaliseerd via een reserve. Ook hier kunnen we stellen dat geen sprake is van een bijdrage aan de weerstandscapaciteit. Zie overigens de paragraaf lokale heffingen.

Stille reserves
Een ontwikkeling met gevolgen voor de weerstandscapaciteit is de ontwikkeling in de stille reserves. Stille reserves zijn de meerwaarden van activa die te laag of tegen nul zijn gewaardeerd, maar die direct verkoopbaar zijn als we dat zouden willen.
Een stille reserve kan alleen maar deel uitmaken van de beschikbare weerstandscapaciteit als de reserve snel te verkopen is, of als het besluit daartoe (expliciet) al is genomen. Er dient dan echter ook rekening gehouden te worden met het feit dat bij verkoop het functioneren van de gemeente niet aangetast wordt.
De volgende stille reserves komen mogelijk in aanmerking:

<u>Strategische aankopen</u>
Voor de gronden/panden die in het verleden strategisch zijn aangekocht, geldt dat ze zich in een gebied bevinden dat wordt herontwikkeld met als uitgangspunt budgettaire neutraliteit.

<u>Gemeentelijk woningbezit € 0 miljoen</u>
In de Miljoenennota is besloten om opbrengsten uit verkopen van de woningen te storten in de voorziening Regionaal investeringsfonds Holland Rijnland om daarmee aan de verplichtingen vanuit de regionale investeringenstrategie te kunnen voldoen. Bij de Notitie vernieuwd BBV is deze verplichting geheel afgedekt.

Gevolg is dat we de waarden van de woningen kunnen betrekken bij de beschikbare weerstandscapaciteit (€ 993.000). De gemeente verkoopt naar verwachting in 2018 een woning en in 2019 één woning. Daarna heeft zij nog vijf woningen in haar bezit. De verwachte opbrengsten zijn al verwerkt in het saldo van de reserve Weerstandsvermogen, waarin zij worden gestort. Om de opbrengsten niet dubbel mee te nemen, ramen we die hier op nihil.

Gronden en terreinen
Gemeente Lisse beschikt over enige gronden en landerijen. Het gaat hier echter met name om wegen en/of plantsoenen of reststrookjes grond.
In een bezuinigingsronde heeft de opbrengst van deze gronden een andere bestemming gekregen. Voor de beschikbare weerstandscapaciteit telt een mogelijke opbrengst niet meer mee.

Eigen gebouwen
Een van de voorwaarden voor een stille reserve om als beschikbare weerstandscapaciteit meegerekend te kunnen worden, is dat deze het functioneren van de gemeente niet aantast. Daar het hier gaat om eigen gebouwen die voor het normaal functioneren van de gemeente nodig zijn, kunnen deze niet meegerekend worden als beschikbare weerstandscapaciteit. Dit is ook de opvatting van de commissie BBV.

Deelnemingen en effecten
De aandelen die nog in bezit zijn van de gemeente zijn in principe niet vrij verhandelbaar.

Incidentele en structurele weerstandscapaciteit

Het BBV maakt onderscheid tussen de incidentele en de structurele weerstandscapaciteit. Incidentele capaciteit gaat over het vermogen om calamiteiten en andere eenmalige tegenvallers op te kunnen vangen zonder dat dit invloed heeft op de voortzetting van taken op het geldende niveau. Met structurele weerstandscapaciteit bedoelen we de middelen die we permanent kunnen inzetten om tegenvallers in de lopende exploitatie op te vangen zonder dat dit ten koste gaat van de uitvoering van de bestaande taken.

Berekening incidentele en structurele weerstandscapaciteit

Weerstandscapaciteit (in bedragen x € 1.000 en in % begrotingstotaal)

Omschrijving	2020		2021		2022		2023	
	in € 1.000	%	in € 1.000	%	in € 1.000	%	in € 1.000	%
Incidentele weerstandscapaciteit:								
Vrij aanwendbaar deel reserves	5.899	10,4%	8.078	14,0%	8.138	14,3%	8.229	14,5%
Inidentele begrotingsresultaten	-		-		-		-	
Stille reserves	-		-		-		-	
Structurele weerstandscapaciteit								
Onbenutte belastingcapaciteit	-		-		-		-	
Ruimte op de begroting	-		-		-		-	
De weerstandscapaciteit	**5.899**	**10,4%**	**8.078**	**14,0%**	**8.138**	**14,3%**	**8.229**	**14,5%**

De incidentele begrotingsresultaten en de ruimte op de begroting zijn niet ingevuld, omdat de begrotingsresultaten nog niet definitief zijn.

Relatie benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit

De benodigde weerstandscapaciteit die uit de risicosimulatie voortvloeit, kan worden afgezet tegen de beschikbare weerstandscapaciteit. De uitkomst van die berekening vormt het weerstandsvermogen.

De ratio voor het weerstandsvermogen is de verhouding tussen de beschikbare en de benodigde weerstandscapaciteit. Voor Lisse komt de ratio uit op (afgerond) 1,9 (€ 5,9/ € 3,1 miljoen).

Beoordeling weerstandsvermogen

Voor de ratio van het weerstandsvermogen maken wij gebruik van de waarderingstabel opgesteld door het Nederlands Adviesbureau voor Risicomanagement (NAR).

Waarderings-cijfer	Ratio Weerstandsvermogen	Betekenis
A	> 2	Uitstekend
B	1,4 < x < 2,0	Ruim voldoende
C	1,0 < x < 1,4	Voldoende
D	0,8 < x < 1,0	Matig
E	0,6 < x < 0,8	Onvoldoende
F	< 0,6	Ruim onvoldoende

Voor Lisse, met een ratio van 1,9, betekent dit dat het weerstandsvermogen ruim voldoende is en voldoet aan de eis van minimaal niveau B. Gelet echter op het nog niet definitief zijn van de begrotingsresultaten en de ontwikkeling van het resultaat over 2019, is voorzichtigheid op zijn plaats.
De reserve Weerstandsvermogen dekt de benodigde weerstandscapaciteit voor 87% af. Aan dat uitgangspunt wordt dus nog niet voldaan, maar een aanvulling vanuit de Algemene reserve is mogelijk.
De ratio kan erg fluctueren, afhankelijk van het (geactualiseerde) risicoprofiel en het beleid/ ontwikkelingen rond de reserves.
In november 2014 is de Nota weerstandsvermogen en risicobeheersing vastgesteld.

Kengetallen financiële positie

		balans per 1 januari				
Kengetallen bij begroting	**Rekening 2018**	**Begroting 2019**	**Begroting 2020**	**Begroting 2021**	**Begroting 2022**	**Begroting 2023**
Netto schuldquote	140,5%	145,3%	149,5%	172,2%	175,9%	174,0%
Netto schuldpositie gecorrigeerd voor verstrekte leningen	121,2%	125,3%	130,7%	153,7%	157,4%	155,6%
Solvabiliteit	23,4%	23,4%	19,8%	16,7%	16,5%	15,2%
Grondexploitatie	-	-	-	-	-	-
Structurele exploitatieruimte	2,7%	0,3%	1,7%	3,0%	0,9%	0,4%

Schuldpositie en solvabiliteit

Het BBV schrijft een aantal kengetallen voor ter opname in de paragraaf Weerstandsvermogen en Risicomanagement. Dat zijn de volgende:

	balans per 1 januari					
Kengetal	**Rekening 2018**	**Begroting 2019**	**Begroting 2020**	**Begroting 2021**	**Begroting 2022**	**Begroting 2023**
Netto schuldquote	140,5%	145,3%	149,5%	172,2%	175,9%	174,0%
Netto schuldquote gecorr. voor verstr. leningen	121,2%	125,3%	130,7%	153,7%	157,4%	155,6%
Solvabiliteitsratio	23,4%	23,4%	19,8%	16,7%	16,5%	15,2%

Netto schuldquote

De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Overigens hanteert de VNG een signaalwaarde van 100%, waarboven waakzaamheid is geboden. Een netto schuldquote van hoger dan 130% is een indicatie voor een te hoge schuld.
Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de medeoverheid ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie.
Lisse heeft een schuldratio van 80,2% (100% balanstotaal -/- solvabiliteitsratio 19,8%). Volgens de Handreiking houdbare gemeentefinanciën heeft een gemeente bij een *schuldratio* groter dan 80% (*solvabiliteitsratio < 20%*) haar bezit zeer zwaar belast met schuld. Het licht staat dan op rood. Normaal bevindt de *schuldratio* van een gemeente zich tussen de 20% en 70%. Bij een *schuldratio* tussen de 70% en 80% springt het licht voor een gemeente op oranje (*solvabiliteitsratio < 30%*). Lisse zit, als ze geen maatregelen neemt, dus in het rood.
Voor een gemeente geldt dat het licht op rood springt als de *netto schuldquote* boven de 130% uitkomt. Er is dan sprake van een zeer hoge schuld. Normaal bevindt de *netto schuldquote* van een gemeente zich ergens tussen de 0% en 100%. Afhankelijk of een gemeente net grote investeringen achter de rug heeft, is de *netto schuldquote* hoger of lager. Lisse zit met de schuldquote op termijn te hoog.

Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen

Om inzicht te verkrijgen in hoeverre sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven. Op die manier wordt duidelijk in beeld gebracht wat het aandeel van de verstrekte leningen is en wat dit betekent voor de schuldenlast. De wijze waarop de netto schuldquote gecorrigeerd voor de doorgeleende gelden wordt berekend is gelijk aan de netto schuldquote, met dien verstande dat bij de financiële activa ook alle verstrekte leningen worden opgenomen.

Solvabiliteitsratio

De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin het bezit op de balans gefinancierd is door het eigen vermogen en in hoeverre de gemeente aan de financiële verplichtingen kan voldoen. Onder de solvabiliteitsratio wordt verstaan het eigen vermogen als percentage van het balanstotaal. Onder het eigen vermogen verstaan we de algemene reserve en de overige bestemmingsreserves en het eventuele resultaat uit het overzicht baten en lasten. Met een solvabiliteit van 19,8% zit Lisse onder de gemiddelde gemeente (32%) en onder de 'norm' van 20%.

	balans per 1 januari					bedragen x € 1.000
Solvabiliteitsratio	**Rekening 2018**	**Begroting 2019**	**Begroting 2020**	**Begroting 2021**	**Begroting 2022**	**Begroting 2023**
Eigen vermogen	27.092	27.092	24.035	22.025	21.709	19.701
Balanstotaal	115.744	115.744	121.118	131.797	131.255	129.374
Solvabiliteit (ev/balanstotaal)	23,4%	23,4%	19,8%	16,7%	16,5%	15,2%

Grondexploitatie

Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale (geraamde) baten. Het is dus belangrijk om te kunnen beoordelen of er een reële verwachting is of grondexploitatie kan bijdragen aan de verlaging van de schuld.
De voorraden bouwgrond (inclusief bouwgrond in exploitatie en overige voorraden) kunnen als een aandeel van de inkomsten worden uitgedrukt. Dat levert het kengetal de *voorraadquote* op. De gemeente heeft naar verwachting geen bouwgronden in exploitatie per 1 januari 2020, ook al wil de gemeente een meer actief grondbeleid gaan voeren. De Nota grondbeleid is geactualiseerd.

Structurele exploitatieruimte
Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, doordat wordt gekeken naar de structurele baten en structurele lasten en deze worden vergeleken met de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten (waaronder de rente en aflossing van een lening) te dekken. De relevantie van dit kengetal voor de beoordeling van de financiële positie schuilt erin dat het van belang is om te weten welke structurele ruimte een gemeente of provincie heeft om de eigen lasten te dragen, of welke structurele stijging van de baten of structurele daling van de lasten daarvoor nodig is.

Belastingcapaciteit
De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin een financiële tegenvaller, zo die zich voordoet in het volgende begrotingsjaar, kan worden opgevangen of wat de ruimte is voor nieuw beleid.
Er is voor gekozen om de belastingcapaciteit te relateren aan landelijk gemiddelde tarieven, omdat er over het algemeen geen maximum is gesteld aan belastingentarieven, zoals bij de OZB en parkeerbelasting. Voor de gemeenten wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de hoogte van de gemiddelde woonlasten.

Samenhang kengetallen
De kengetallen moeten in samenhang worden bezien. Wanneer bijvoorbeeld de grondexploitatie niet bijdraagt aan vermindering van de schuldpositie en de structurele exploitatieruimte negatief is, geeft het kengetal belastingcapaciteit inzicht in de mogelijkheid tot hogere baten.
De rente op de schulden krijgt de gemeente voor een deel terug via de uitgeleende gelden. Met de aflossingen op deze uitgeleende gelden kunnen de schulden worden afgelost. Voor het bedrag aan uitgeleende gelden veroorzaken de schulden per saldo geen lasten op de exploitatie.
De uitgeleende gelden kunnen als een aandeel van de inkomsten worden uitgedrukt. Dat levert het kengetal de *uitleenquote* op. Deze *uitleenquote* laat zich makkelijk verrekenen met de *netto schuldquote* door hem simpelweg er van af te trekken. Wel wordt een risico op deze uitgeleende gelden gelopen. Het is de reden om ze apart van de *netto schuldquote* te houden. Daarbij zijn het geen vrije middelen die behoren tot het werkkapitaal, maar geldmiddelen die zijn ingezet voor de publieke taak.
Bij de voorraden bouwgrond wordt onder normale condities de rente van de financiering voor de aankoop bijgeschreven bij de voorraad (BIE'S). De rente drukt zodoende niet op de exploitatie. Bij de verkoop van de kavels worden de rentekosten van deze schulden goed gemaakt. En ook worden met de verkoopopbrengst de leningen afgelost of neemt de behoefte om nieuwe geldleningen aan te trekken af. De schulden aangegaan voor de aankoop van bouwgrond veroorzaken bij een winstgevend bouwplan per saldo geen lasten op de exploitatie. Ook de *voorraadquote* laat zich makkelijk verrekenen met de *netto schuldquote* door hem simpelweg er van af te trekken. Door de *uitleenquote* en de *voorraadquote* van de *netto schuldquote* af te trekken krijg je de schuld die werkelijk op de exploitatie drukt.

Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

De gemeente beheert een groot deel van de openbare ruimte. Hierin vindt een groot aantal activiteiten plaats, zoals wonen, werken en recreëren. Daarbij maken we gebruik van kapitaalgoederen die in de openbare ruimte aanwezig zijn:

- Infrastructuur (wegen, water, riolering, kunstwerken);
- Voorzieningen (groen, sportfaciliteiten);
- Gebouwen.

Deze paragraaf behandelt, conform artikel 12 uit het BBV, de belangrijkste kapitaalgoederen die de gemeente in eigendom en/of beheer heeft.
Inrichting en onderhoud hebben een directe relatie met elkaar. Sommige inrichtingen vragen veel onderhoud, andere juist weinig. Het doel is overzicht te krijgen van het noodzakelijk onderhoud van deze kapitaalgoederen omdat ze een substantieel onderdeel van de begroting vormen.

Welke ontwikkelingen spelen er?

- Door de Europese kaderrichtlijn Water moeten er in de toekomst meer natuurlijke oevers komen. Het beheer moeten we hierop afstemmen.
- Integraal en duurzaam inrichten en beheren van de openbare ruimte wordt verder ontwikkeld. Duurzame oplossingen zijn steeds vaker mogelijk.

Welke ontwikkelingen spelen er?

- In het kader van de Europese kaderrichtlijn Water moeten er in de toekomst meer natuurlijke oevers komen. Het beheer moeten we hierop afstemmen.
- Integraal en duurzaam inrichten en beheren van de openbare ruimte wordt verder ontwikkeld. Duurzame oplossingen zijn steeds vaker mogelijk.

Gemeentelijke gebouwen en objecten	
Naam Beleidsplan	Beleidsplan onderhoud Gebouwen overig 2018-2021
Vastgesteld	2018
Looptijd	2018-2021
Actualisatie	2021
Vastgesteld kwaliteitsniveau	In beleidsplan is per categorie het kwaliteitsniveau benoemd
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	Meerjaren onderhoudsplan
Looptijd	2017-2036
Actualisatie	2021
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
Naam voorziening/reserve	Voorziening M.O.P. Gebouwen

Voorziening M.O.P. Gebouwen				
(x € 1.000)	2020	2021	2022	2023
Stand per 1 januari	557	583	554	487
Storting	174	174	174	174
Uitname	149	203	241	210
Stand per 31 december	583	554	487	451

Uitvoering in 2020
Kleinschalig en groot planmatig onderhoud aan diverse gebouwen

Accommodaties

Lisse bezit 10 scholen, 6 sociaal culturele accommodaties, het bibliotheekgebouw, gebouw Welkom, een sportcomplex (bestaande uit wedstrijdbassin, recreatiebassin, een sporthal en twee gymzalen), 5 gymzalen, een tennishal, 14 kleedkamers en een aantal woningen. Daarnaast beheert de gemeente nog twee panden die in eigen gebruik zijn, namelijk het gemeentehuis, de molen en nog 4 antikraakpanden. 14 panden worden verhuurd aan derden.
Het onderhoud aan de (binnen)sportaccommodaties en sociaal culturele accommodaties maakt onderdeel uit van de exploitatiebijdrage aan Sportfondsen Lisse respectievelijk stichting BESCAL.

Sportpark	
Naam Beleidsplan	-
Vastgesteld	-Nog vast te stellen
Looptijd	-
Actualisatie	-
Vastgesteld kwaliteitsniveau	-
Naam Beheer- en onderhoudsplannen	Beheerplan Sportpark Ter Specke 2018-2027
Looptijd	10 jaar
Actualisatie	2027
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	-
Naam voorziening/reserve	N.v.t.

Onderwerp				
(x € 1.000)	2020	2021	2022	2023
Investeringsbedragen	285	0	759	0

Uitvoering in 2020 (omschrijving activiteit)
Vervangen 2,5 stuks Kunstgrasvoetbalvelden FC Lisse.

Toelichting:
De visuele beoordeling van de sportvoorzieningen heeft in januari 2018 plaatsgevonden, dat is een momentopname. Met name voor de natuurlijke sportvloeren en sportparkinrichting is het beeld veranderlijk door weersinvloeden, speelintensiteit en het tijdstip van beoordeling ten opzichte van het speelseizoen van een sport. Dit laatste heeft vooral invloed op de natuurgrasvelden. Hierdoor kan geplande uitvoering verschuiven.

Aan de hand van jaarlijkse inspecties van de sportvoorzieningen beoordelen we bijtijds of vervanging eerder nodig is, of kan worden uitgesteld.

Bij de vervanging van de kunstgrasvelden houden we rekening met de discussie rondom rubbergranulaat. We richten ons op de meest verantwoorde veldsoort.

Riolering	
Naam Beleidsplan	Integraal Afvalwaterketenplan 2017-2021
Vastgesteld	2017
Looptijd	2017-2021
Actualisatie	2021
Vastgesteld kwaliteitsniveau	n.v.t.
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	n.v.t.
Looptijd	n.v.t.

Actualisatie	n.v.t.
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
Naam voorziening/reserve	Voorziening Riolering

Onderwerp				
(x € 1.000)	2020	2021	2022	2023
Investeringsbedragen	726	1222	368	2611

Voorziening Riolering				
(x € 1.000)	2020	2021	2022	2023
Stand per 1 januari	861	905	883	873
Storting	44	0	0	0
Uitname	0	22	10	41
Stand per 31 december	905	883	873	832

Uitvoering in 2020 (omschrijving activiteit)
Rioolvervanging/-renovatie Bondstraat ged.
Rioolvervanging/-renovatie Geraniumstraat ged.
Rioolvervanging/drainage Grevelingstraat/Mandenmakerskaders ged.
Rioolvervanging/aanleg drainage/afkoppelen Patrijsstraat/Ooievaarstraat ged.
Aanleg drainage De Ruijterstraat

Toelichting:
In het integraal afvalwaterketenplan staat het gemeentelijk beleid beschreven ten aanzien van het stedelijk afvalwater, hemelwater en grondwater. Met het oog op de bescherming van de volksgezondheid, het tegengaan van wateroverlast en de bescherming van het milieu, zijn hiervoor speciale voorzieningen nodig. Het plan is afgestemd op het riolerings- en zuiveringsbeleid in de Bollenstreek. Het gezamenlijk in de Bollenstreek opgestelde plan is de basis voor integrale toetsing aan de geldende wet- en regelgeving in de regio. Daarnaast biedt het beleidskaders in de afvalwaterketen. Dit leidt tot betere afstemming van het riool- en zuiveringsbeheer in de zuiveringskring.

Het is voor de gemeente van belang een goede integrale beleidsafweging te maken op het gebied van de rioleringszorg, de bodem- en waterkwaliteit en de gemeentelijke infrastructuur. Het afvalwaterketenplan helpt hierbij. Daarnaast heeft de gemeente de zorgplicht voor de inzameling en transport van stedelijk afvalwater, de doelmatige inzameling en verwerking van afvloeiend hemelwater, en het treffen van maatregelen om nadelige gevolgen van de grondwaterstand te voorkomen of te beperken. Operatie Steenbreek en een klimaatstresstest zijn voorbeelden van maatregelen die we naast het integraal afvalwaterketenplan willen uitvoeren. Op basis van de financiële consequenties van het plan stellen we de hoogte van de rioolheffing vast.

Groen	
Naam Beleidsplan	Groenatlas 2008 - 2017
Vastgesteld	2008
Looptijd	10 jaar
Actualisatie	2019 (is reeds mee gestart)
Vastgesteld kwaliteitsniveau	B
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	Groenbeheerplan 2011-2015
Looptijd	2011-2015
Actualisatie	Beheerplan wordt in 2020 geactualiseerd.
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Ja
Naam voorziening/reserve	N.v.t.

Onderwerp				
(x € 1.000)	2020	2021	2022	2023
T.b.v. versterken Biodiversiteit is in de exploitatiebegroting (65702001 3809001)de volgende bedragen opgenomen.	50	50	50	50

Uitvoering in 2020 (omschrijving activiteit)
Aanleg van een bloemrijke berm aan de Stationsweg.
In verschillende wijken worden diverse kleinschalige groenvakken gerenoveerd waarbij verbetering van biodiversiteit prioriteit heeft.

Toelichting:
In 2019 wordt het nieuwe groenbeleid opgesteld. Hierbij analyseren we eerst de huidige situatie: wat gaat er goed en wat kan beter, welke beleidsdocumenten gelden er met betrekking tot de groene buitenruimte? Zijn de ambities bereikt? Hieruit volgt een visie van de gemeente Lisse op groen en hoe daarmee om te gaan, met bijbehorende doelstellingen.

Achterstallig groenonderhoud
Bij het vaststellen van het groenbeheerplan in 2011 was sprake van achterstallig onderhoud. De raad heeft de afgelopen jaren geld beschikbaar gesteld voor het inlopen van deze achterstanden. Nadat het nieuwe groenbeleid is vastgesteld onderzoeken we bij het opstellen van het nieuwe groenbeheerplan in 2020 opnieuw of er nog sprake is van onderhoudsachterstanden.

Bomen	
Naam Beleidsplan	Bomenbeleidsplan
Vastgesteld	2014
Looptijd	15 jaar
Actualisatie	2030
Vastgesteld kwaliteitsniveau	N.v.t.
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	Bomenbeheerplan 2017-2022
Looptijd	2017-2022
Actualisatie	2022
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	-
Naam voorziening/reserve	Voorziening Herplantplicht bomen

Onderwerp				
(x € 1.000)	2020	2021	2022	2023
Bedragen t.l.v. exploitatie	46	46	46	46

Voorziening Herplantplicht bomen				
(x € 1.000)	2020	2021	2022	2023
Stand per 1 januari	16	16	16	16
Storting	0	0	0	0
Uitname	0	0	0	0
Stand per 31 december	16	16	16	16

Uitvoering in 2020 (omschrijving activiteit)
Onderhoud: Jaarlijks wordt 1/3 deel van de bomen beoordeeld, waar nodig worden maatregelen genomen zoals het snoeien en incidenteel vervangen van bomen. Het gebied dat in 2020 wordt beoordeeld is de Poelpolder (Rayon 3).
Vervanging bomen: Voor het vervangen van bomen staan de volgende locaties ingepland: Voerman en Loosterweg Noord.
Ziekte en Plagen: Prioriteit ligt op het vervangen van essen die zijn aangetast door de essentaksterfte.

Toelichting:
De afgelopen jaren zijn de achterstanden in het onderhoud ingelopen. Wel neemt de kwaliteit van de bomen af door verschillende oorzaken, zoals ziekten, plagen en klimaatstress.

Lisse telt ruim 1.100 essenbomen waarvan het merendeel is aangetast door de essentaksterfte. Door deze ziekte is er een toenemende risico op uitbreken van dode takken en kortere levensverwachting. Gevolg is hogere beheerkosten de komende jaren door frequenter snoeionderhoud en vroegtijdig vervangen van bomen.

Wegen	
Naam Beleidsplan	Beleidsplan Wegen
Vastgesteld	2018
Looptijd	2017-2021
Actualisatie	2021
Vastgesteld kwaliteitsniveau	-
Naam Beheer- en onderhoudplannen	Beheerplan Wegen
Looptijd	2018-2022
Actualisatie	2019
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
Naam voorziening/reserve	Voorziening Wegen

Onderwerp				
(x € 1.000)	2020	2021	2022	2023
Bedragen t.l.v. voorziening	620	620	620	620

Voorziening Wegen				
(x € 1.000)	2020	2021	2022	2023
Stand per 1 januari	0	0	0	0
Storting	620	620	620	620
Uitname	620	620	620	620
Stand per 31 december	0	0	0	0

Onderwerp	2017	2018	2019
Verhardingen (m2)	978.400	994.500	994.500
Hoofdrijbanen (m2)	486.000	490.900	490.900
- waarvan asfaltwegen (m2)	216.100	216.400	216.400
- waarvan elementenverharding (m2)	269.900	274.500	274.500
Parkeren (m2)	158.800	163.400	163.400
Trottoir/voetpad (m2)	267.900	271.000	271.000
Fietspad/-strook (m2)	47.900	48.900	48.900

Overig (m2)	17.800	20.300	20.300

Uitvoering in 2020 (omschrijving activiteit)
Groot onderhoud elementenverhardingen op diverse locaties
Groot onderhoud asfaltverhardingen Middenweg, Rooversbroekdijk, Achterweg-Zuid, Delfweg, Heereweg en Hyacinthenstraat
Ophoging Witte de Withstraat en Evertsenstraat

Toelichting:

Het beleidsplan Wegen 2017-2021 omvat het gemeentelijk wegenbeleid. Het doel van het beleidsplan Wegen is het leggen van een bestuurlijke, beheersmatige en financiële basis voor het wegbeheer in de komende vijf jaar met een doorkijk naar de daaropvolgende jaren. In het beleidsplan worden de beleidskaders omschreven en uitgewerkt tot beleidsdoelstellingen en strategieën. In het beleidsplan Wegen worden de te hanteren kwaliteitsniveaus voor de wegen aangegeven. In het plan is vastgesteld om voor alle weg-types te kiezen voor het kwaliteitsniveau basis. Bij dit kwaliteitsniveau wordt voldaan aan de richtlijnen van de CROW. Deze richtlijnen komen overeen met een minimaal niveau van verantwoord wegbeheer. De kosten van het beheer en onderhoud worden op deze wijze geminimaliseerd. Alleen het noodzakelijke beheer en onderhoud om te voldoen aan het minimaal niveau van verantwoord wegbeheer worden precies op tijd uitgevoerd. In de zettingsgevoelige gebieden van Lisse worden in de eerste vijf jaar alleen de ernstige zettingen aangepakt.

Op basis van het beleidsplan worden vervolgens jaarlijks beheerplannen gemaakt die het uitgangspunt vormen voor de uitvoering van het onderhoud van dat jaar. Voor het jaar 2019 is de jaarlijkse toevoeging aan de voorziening eenmalig verlaagd met 100.000 euro.

Speelplaatsen	
Naam Beleidsplan	Spelen in Lisse
Vastgesteld	2013
Looptijd	2013 - 2022
Actualisatie	2019 / 2020
Vastgesteld kwaliteitsniveau	-
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	Vervangingsplan spelen
Looptijd	Wordt jaarlijks herzien door de beheerder in samenwerking met toezicht en de buitendienst.
Actualisatie	2019
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Lisse heeft 81 openbare speelplaatsen. Met het huidige vervangingsbudget kunnen 50 speelplaatsen beheerd worden. Er zal een keus gemaakt moeten worden, minder speelplaatsen, Meer budget of een combinatie van beide. In het nieuwe speelbudget wordt deze keuze voorgelegd aan het college.
Naam voorziening/reserve	N.v.t.

Onderwerp				
(x € 1.000)	2020	2021	2022	2023
Bedragen t.l.v. exploitatie t.b.v vervangingen	99	99	99	99
Bedragen t.l.v. exploitatie t.b.v. onderhoud	18	18	18	18
Bedragen t.l.v. exploitatie dagelijks onderhoud	89	89	89	89

Uitvoering in 2020 (omschrijving activiteit)
Uitvoeren van het vervangingsplan spelen

Straatmeubilair, bebording en bewegwijzering	
Naam Beleidsplan	-
Vastgesteld	-
Looptijd	-
Actualisatie	2019
Vastgesteld kwaliteitsniveau	-
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	-
Looptijd	-
Actualisatie	2019
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Er wordt op dit moment gestart met het opstellen van een beleid en beheerplan voor straatmeubilair, wegbewijzering en reclame in de buitenruimte. Dit beleid wordt in 2019 / 2020 aan het college aangeboden.
Naam voorziening/reserve	N.v.t.

Onderwerp				
(x € 1.000)	2020	2021	2022	2023
Bedragen t.l.v. exploitatie t.b.v vervangingen	22	22	22	19
Bedragen t.l.v. exploitatie dagelijks onderhoud	91	91	91	91

Uitvoering in 2020 (omschrijving activiteit)
Uitvoeren van het beheerplan straatmeubilair

Openbare verlichting	
Naam Beleidsplan	Beleidsplan Openbare verlichting
Vastgesteld	2018
Looptijd	2018-2022
Actualisatie	2022
Vastgesteld kwaliteitsniveau	Alle verlichting in 2030 vervangen door LED
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	Beheerplan Openbare Verlichting 2018-2022
Looptijd	2018-2022
Actualisatie	2022
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
Naam voorziening/reserve	N.v.t.

Onderwerp				
(x € 1.000)	2020	2021	2022	2023
Investeringsbedragen	193	167	166	195
Bedragen t.l.v. exploitatie	174	174	174	174

Uitvoering in 2020 (omschrijving activiteit)
In 2018 is het beleids/beheerplan Openbare Verlichting 2018-2022 vastgesteld. Hierin is een programma voor de vervanging van lichtmasten door LED-verlichting opgenomen voor 2018-2022 en de financiële gevolgen daarvan.
Op basis van het beleidsplan wordt ieder jaar een deel van de verlichting vervangen door LED-verlichting met als doel om in 2030 t.o.v. 2013 50% energie te besparen. In 2030 is dan alles LED-verlichting.
Voor onderhoud is jaarlijks € 78.000,- nodig. Voor elektriciteits- en netwerkkosten is jaarlijks € 95.500,- nodig.

Civiele kunstwerken	
Naam Beleidsplan	Beheerbeleidssplan civiele kunstwerken 2018-2022
Vastgesteld	2018
Looptijd	2018-2022
Actualisatie	2022
Vastgesteld kwaliteitsniveau	Basis
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	Beheerbeleidssplan civiele kunstwerken 2018-2022
Looptijd	2018-2022
Actualisatie	2022
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
Naam voorziening/reserve	Voorziening M.O.P. Bruggen

Onderwerp				
(x € 1.000)	2020	2021	2022	2023
Investeringsbedragen	541	0	120	85

Voorziening M.O.P. Bruggen				
(x € 1.000)	2020	2021	2022	2023
Stand per 1 januari	66	85	105	125
Storting	57	57	57	57
Uitname	37	37	37	37
Stand per 31 december	85	105	125	144

Uitvoering in 2020 (omschrijving activiteit)
In het beleids/beheerplan civiele kunstwerken 2018-2022 is een programma voor onderhoud en de vervanging van de civiele kunstwerken opgenomen voor 2018-2022 en de financiële gevolgen daarvan.
In 2020 wordt de Veenenburgerbrug vervangen.

Baggeren	
Naam Beleidsplan	Baggerbeleids- en beheerplan Lisse
Vastgesteld	2018
Looptijd	2013-2022
Actualisatie	2022
Vastgesteld kwaliteitsniveau	-
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	Baggerbeleids- en beheerplan Lisse
Looptijd	2013-2022
Actualisatie	2022
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	-
Naam voorziening/reserve	Voorziening Baggeren

Voorziening Baggeren				
(x € 1.000)	2020	2021	2022	2023
Stand per 1 januari	282	350	420	524
Storting	128	128	128	128
Uitname	60	58	24	128

Stand per 31 december	350	420	524	524

Uitvoering in 2020 (omschrijving activiteit)
In HLT verband is een baggerbestek opgesteld en uitgevoerd in 2018 -2019. In 2020 zal een nieuw uitvoeringsbestek worden opgesteld voor de uitvoeringsperiode 2021 -2022. Hierbij zal ook worden gekeken om dit weer in HLT verband op te pakken en mogelijk met het Hoogheemraadschap.

Oevers	
Naam Beleidsplan	Beleidsplan Oevers 2019-2028
Vastgesteld	2018
Looptijd	2019-2028
Actualisatie	-
Vastgesteld kwaliteitsniveau	-
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	-
Looptijd	-
Actualisatie	-
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	-
Naam voorziening/reserve	Voorziening Beschoeiingen

Voorziening Beschoeiingen				
(x € 1.000)	2020	2021	2022	2023
Stand per 1 januari	272	272	122	122
Storting	149	149	149	149
Uitname	149	299	149	149
Stand per 31 december	272	122	122	122

Uitvoering in 2020 (omschrijving activiteit)
In 2020 zal er een nieuwe oeverbeheerbestek worden opgesteld ten behoeve van de uitvoering 2021. Hierbij zal de aanbesteding en uitvoering in HLT verband worden opgepakt.

Paragraaf Financiering

Inleiding

De financieringsfunctie dient uitsluitend de publieke taak. Het beleid valt binnen de kaders die zijn gesteld in de Wet financiering decentrale overheden (Wet fido). Centraal in deze wet staan transparantie en risicobeheersing. Om inzicht te geven in de manier waarop de gemeente dit doet en een beeld te geven van de stand van zaken gaan we in deze paragraaf in op de ontwikkelingen rond de gemeentelijke financiering, het te voeren beleid op dit gebied en de risico's die we daarbij lopen.

Algemeen

De door de raad in oktober 2014 vastgestelde Nota Financiering vormt het kader voor beleid en uitvoering van de treasuryfunctie. Afhankelijk van de hoogte en de verwachte duur van een liquiditeitstekort of liquiditeitsoverschot, wordt vermogen tijdelijk of langdurig aangetrokken of uitgezet. Het uitgangspunt bij het aantrekken van vermogen is dat de kasgeldlimiet optimaal benut wordt en zoveel mogelijk kort vermogen wordt aangetrokken. Benadrukt wordt dat de treasuryfunctie uitsluitend de publieke taak dient en dat een prudent beleid gevoerd wordt binnen de kaders die zijn gesteld in de Wet fido.

Welke ontwikkelingen spelen er?

Rente ontwikkelingen/Rentevisie

De Europese Centrale Bank (ECB) heeft in maart 2016 de herfinancieringsrente verlaagd naar 0,00%. Momenteel (augustus 2019) bedraagt de geldmarktrente voor aan te trekken driemaands kasgeldleningen -0,3% (te ontvangen). De tarieven voor positieve saldi op de rekening-courant bedragen -0,8% (0,8% te betalen) en het tarief voor rood staan is 2,45% (te betalen). De vergoedingen bij het schatkistbankieren staan op 0,00%.
De kapitaalmarktrente voor aan te trekken leningen voor looptijden van 5 en 10 jaar zonder renteherziening bedraagt momenteel resp. -0,05% en 0,22%. De verwachting is dat deze rentetarieven voorlopig ongeveer op dit niveau zullen blijven of iets zullen dalen. Substantiële rentestijgingen worden niet verwacht, vooral omdat de inflatieverwachting nog achterblijft bij de ECB-doelstellingen.

Gemeentelijke ontwikkelingen

Naar verwachting moet Lisse in 2019 een lening op de kapitaalmarkt aantrekken van ongeveer € 13 miljoen. Gelet op de schuldpositie en het solvabiliteitspercentage is het raadzaam om de investeringsuitgaven te temporiseren.

Liquiditeitsprognoses

De gemeente beschikt over een globale liquiditeitsplanning voor de middellange termijn, waar leningen en uitzettingen tegenover elkaar afgezet kunnen worden. De liquiditeitsplanning toont aan dat op basis van huidige gegevens de gemeente in 2020 een langlopende lening moet aantrekken van € 13 miljoen. Dit is vooral afhankelijk van de financiële afwikkeling van lopende projecten en het tempo van investeringsuitgaven.

Garantiestelling leningen en verstrekken van leningen

Ons beleid is leningen of garanties uit hoofde van de publieke taak alleen te verstrekken aan partijen die de gemeenteraad heeft goedgekeurd. Daarbij winnen we vooraf informatie in over de financiële positie en de kredietwaardigheid van de betreffende partij. Indien een andere voorziening beschikbaar is, verstrekt de gemeente uitsluitend aanvullend een lening of garantie. Voor garantstelling gelden de voorwaarden uit de Nota Financiering.

Risicobeheer

Het risicobeheer is gericht op het beperken van financiële risico's. In het financieringsstatuut zijn richtlijnen en limieten opgenomen, die de basis vormen voor alle transacties op dit gebied. Ons beleid is voornamelijk gebruik te maken van veilige en inzichtelijke financiële instrumenten.

De Wet fido geeft normen voor het beperken van risico's. De belangrijkste risicocategorie is het renterisico, waarvan de kasgeldlimiet en de renterisiconorm belangrijke richtlijnen zijn ter beperking van renterisico's.

De kasgeldlimiet heeft betrekking op leningen met een rentetypische looptijd tot één jaar. Het totaal van deze leningen mag niet meer bedragen dan 8,5% van de totale lasten op de begroting. De renterisiconorm heeft betrekking op leningen met een rentetypische looptijd vanaf één jaar.
De verplichte aflossingen en renteherzieningen op deze leningen mogen niet meer bedragen dan 20% van de totale lasten op de begroting. Het doel van deze normen is om het risico te beperken wanneer bij herfinanciering van de leningen een rentestijging leidt tot financiële problemen.

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet is het wettelijke maximum aan leningen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar. De kasgeldlimiet staat toe om in 2020 de financieringsbehoefte tot een bedrag van € 4,598 miljoen te dekken met kortlopende leningen. Zodra wij deze limiet voor een langere periode (meer dan een half jaar) dreigen te overschrijden, trekken wij een langlopende lening aan of vragen wij (onderbouwd) toestemming aan de provincie om gedurende een bepaalde periode de limiet te mogen overschrijden.

Gelet op de te verwachten relatief lage rente voor kort krediet, maken we zoveel mogelijk gebruik van de toegestane norm, tenzij we sterke rentestijgingen verwachten op de kapitaalmarkt.

Bedragen x € 1.000

Kasgeldlimiet	2020
Begrotingstotaal lasten	54.099
Maximaal toegestane kasgeldlimiet (8,5% van begrotingstotaal last	4.598
Gemiddeld saldo vlottende korte schuld en vlottende middelen	-1.587
Ruimte onder kasgeldlimiet	6.186

	Renterisiconorm (bedragen x € 1.000)	2020	2021	2022	2023
1	Renteherziening op langlopende schuld o/g	0	0	0	0
2	Te betalen aflossingen	2.684	2.685	2.687	2.688
3	Renterisico (1 en 2)	2.684	2.685	2.687	2.688
4	Renterisiconorm	10.820	10.936	10.753	10.718
5a	Ruimte onder risiconorm	8.136	8.251	8.066	8.030
5b	Overschrijding risiconorm				
4a	Begrotingstotaal lasten	54.099	54.680	53.764	53.591
4	Renterisiconorm 20% van begrotingstotaal	10.820	10.936	10.753	10.718

De renterisiconorm bedraagt voor 2020 € 10,82 miljoen.
De verwachting is dat we voor de komende jaren onder de renterisiconorm blijven.

Financieringsbehoefte

Per 1 januari 2020 houden we boekhoudkundig rekening met een financieringsbehoefte van € 13 mln. (2019: € 2,4 mln.). Dit is een uitkomst van de geprognosticeerde balans. Er is een meer gedetailleerde liquiditeitsprognose voor de lange termijn gemaakt op basis van verwachte inkomsten en uitgaven gedurende 2019 t/m 2022.

Bedragen x € 1.000

Financieringsbehoefte	2020	2021	2022	2023
1 Reserves en voorzieningen	29.510	28.050	28.136	26.590
2 Langlopende leningen	76.192	88.946	89.501	88.172
3 Totaal vaste financieringsmiddelen	105.702	116.996	117.637	114.762
4 Boekwaarde investeringen, incl. voorrade	104.115	114.258	115.180	112.501
Financieringstekort/overschot (3 –	**1.587**	**2.738**	**2.457**	**2.261**

Uit de tabel blijkt dat de langlopende leningen toenemen met bijna € 13 miljoen.

Verstrekte leningen

Ons beleid is leningen en garanties alleen te verstrekken aan partijen die de gemeenteraad heeft goedgekeurd uit hoofde van de publieke taak. Wij gaan hier terughoudend mee om, waarbij garantieverlening de voorkeur heeft.

bedragen x € 1.000

Verstrekte leningen	Begin 2020	Aflos-singen	Eind 2020
Duimelijntje	31		31
Stichting Jenaplanscholen	23	6	17
Stichting Beheer cluster Meer en Duin	112		112
FC Lisse	201	36	165
Woningbouwvereniging	766	26	740
Stichting Volkshuisvesting Nederland (SVn)	2.040		2.040
Deelnemingen	1.335	-	1.335
Hypotheken gemeentepersoneel	4.839	10	4.829
Totaal	**9.347**	**78**	**9.269**

Rentemethodiek

In het vernieuwde BBV is opgenomen dat de paragraaf financiering van de begroting en jaarrekening naast de beleidsvoornemens en het gerealiseerde beleid ten aanzien van het risicobeheer van de financieringsportefeuille ook verplicht inzicht moet geven in:

- de rentelasten uit externe financiering
- het renteresultaat
- de wijze van rentetoerekening.

Door onderstaand overzicht en toelichting in de paragraaf financiering op te nemen wordt invulling gegeven aan deze verplichting.

Bezit Balans 1/1 Vermogen					
	Jaar T	Jaar T+1		Jaar T	Jaar T+1
Activa integraal gefinancierd	103.348.619	113.517.733	Eigen vermogen	24.034.786	22.024.971
Activa project gefinancierd(voorbeeld riolering)	766.257	740.408	Voorzieningen waarvan op basis van contante waarde 10.000	5.475.429	6.025.414
Onderhanden werk (grondexploitaties) *)	0	0	Schulden bij banken	76.191.994	88.945.534
Totaal	104.114.876	114.258.141	Totaal	105.702.209	116.995.919

Post	Jaar T		Post	Jaar T+1
Externe rente	1.873.520		Externe rente	1.790.894
Externe rente procentueel	2,66%		Externe rente procentueel	2,64%
Rente eigen vermogen	0%		Rente eigen vermogen	0
Rentepercentage grondexploitaties (2,66% * Vreemd vermogen/ totaal vermogen	1,87%		Rentepercentage grondexploitaties (2,64% * Vreemd vermogen/ totaal vermogen	1,87%
Rente grondexploitaties	0		Rente grondexploitaties	0
Rentepercentage activa project gefinancierd	4,70%		Rentepercentage activa project gefinancierd	4,70%
Rente activa project gefinancierd	36.014		Rente activa project gefinancierd	34.799
Rentepercentage voorzieningen op basis van contante waarde			Rentepercentage voorzieningen op basis van contante waarde	
Rente voorzieningen contante waarde	0		Rente voorzieningen contante waarde	0

EMU-saldo en de Wet HOF

De wet HOF (Wet Houdbare Overheidsfinanciën) bevat een richtlijn over de tekortnorm voor de decentrale overheden. Dit houdt in dat aan de kasstroom van de lagere overheden gezamenlijk (het EMU-saldo) een maximum is gesteld. Hiervan afgeleid kende tot 2015 iedere gemeente een zogenaamde referentiewaarde (fictief aandeel). Vanaf 2016 zijn deze individuele referentiewaarden niet meer vastgesteld.

Overzicht EMU-saldo

Sinds 2006 zijn gemeenten verplicht een raming van de eigen bijdrage aan het EMU-saldo op te nemen. (EMU staat voor Economische en Monetaire Unie.) Aanleiding hiervoor was de overschrijding van de norm van het EMU-tekort van 3% waar Nederland in het verleden mee werd geconfronteerd. Om de cijfers tussen verschillende landen goed te vergelijken zijn in de Europese Unie afspraken gemaakt over de wijze van berekening van het EMU-saldo.

Het EMU-saldo wordt berekend op kasbasis, dus de feitelijke geldstromen die in een jaar plaatsvinden. Een negatief EMU-saldo wil niet zeggen dat de gemeente onmiddellijk een probleem heeft, omdat de gemeente werkt met het baten- en lastenstelsel. Zie overzicht financiële positie in deze begroting.

Geprognosticeerde balans

Met het oog op een betere raming en beheersing van het EMU-saldo is in het nieuwe BBV een geprognosticeerde balans voorgeschreven. Met het opnemen van een geprognosticeerde balans krijgt de raad meer inzicht in de ontwikkeling van onder meer investeringen, het aanwenden van reserves en voorzieningen, en in de financieringsbehoefte. Dit zorgt ervoor dat er in de beleidsvoorbereiding, de sturing en beheersing meer aandacht is voor het EMU-saldo. Zie overzicht financiële positie in deze begroting.

Paragraaf Bedrijfsvoering

Gemeenschappelijke regeling werkorganisatie HLTsamen

De bedrijfsvoering van de gemeenten Hillegom, Lisse en Teylingen is vanaf 1 januari 2017 ondergebracht in de gemeenschappelijke regeling HLTsamen: een ambtelijke werkorganisatie waarin de gemeenten bestuurlijk zelfstandig zijn.

In de organisatievisie HLTsamen 2019 is opgenomen dat:

'De werkorganisatie - in opdracht van de gemeentebesturen – een krachtige, inventieve partner en dienstverlener voor inwoners, ondernemers en (maatschappelijke) organisaties is.'

De werkorganisatie HLTsamen ondersteunt de zelfstandige gemeentebesturen bij de strategische denkkracht en de uitvoering van hun taken. De aandacht van HLTsamen richt zich daarbij op de realisatie van de visie en de ambities op het gebied van Kwaliteit, Kostenreductie, Kwetsbaarheid en een verbeterde Strategische positie (3K's en S).

In 2017 en 2018 zijn forse stappen gezet om het huis op orde te krijgen. In 2019 stond het verbeteren van de kwaliteit van de werkorganisatie centraal. Hier blijven we hard aan werken, zodat we als werkorganisatie nog beter kunnen optreden als krachtige en innovatieve partner en dienstverlener. In 2020 staat het verbeteren van de strategische positie (de S) centraal. Ook voeren we in 2020 de aanbevelingen van de tussenevaluatie van HLTsamen uitgevoerd, die in 2019 heeft plaatsgevonden.

In deze programmabegroting zijn kosten opgenomen van de werkorganisatie HLTsamen. Deze zijn gebaseerd op de uitvoering van de politieke programma's van Hillegom, Lisse en Teylingen. Daarbij realiseert de werkorganisatie in 2020 de bezuinigingsdoelstelling van 5%.

Specifieke stappen om de doelstellingen te bereiken staan in de begroting van HLTsamen.

Paragraaf Verbonden partijen

Inleiding

Verbonden partijen zijn samenwerkingspartners waarin de gemeente een bestuurlijk en een financieel belang heeft en medeverantwoordelijkheid draagt is (mede-eigenaarschap). Van een financieel belang is sprake wanneer de gemeentemiddelen beschikbaar heeft gesteld die ze kwijt is wanneer de verbonden partij failliet gaat en/of in de financiële problemen komt en de daaraan verbonden kosten verhaald kunnen worden op de gemeente.
Van bestuurlijk belang is sprake als de gemeente (in de persoon van een wethouder, raadslid of ambtenaar) zeggenschap kan uitoefenen via een zetel in het bestuur of stemrecht.

Verbonden partijen kunnen zowel publiekrechtelijke (gemeenschappelijke regelingen) als privaatrechtelijke (stichtingen, verenigingen, nv's en bv's) organisaties zijn. Vanwege de risico's die de gemeente met dat mede-eigenaarschap loopt, geldt voor deze partijen een bijzonder sturings- en beheersingssysteem (*governance*). Vanwege de gemeentelijke belangen in de verbonden partijen hebben deze een bijzondere status.

Deze paragraaf behandelt, conform artikel 15 uit het BBV, de algemene visie op het inschakelen van een verbonden partij, de ontwikkelingen die er spelen en de voorgeschreven lijst van verbonden partijen.

Uitgangspunt van de nota Verbonden partijen, is dat de gemeente uitsluitend overgaat tot samenwerking met een verbonden partij als dat bijdraagt aan de behartiging van het openbaar belang en het bevorderen van de doelmatigheid daarvan.

Welke ontwikkelingen spelen er?

In het presidium is gesproken over een vervolg op de nota Verbonden partijen die de raad op 22 februari 2018 vaststelde. Doel van de nota is een governance-regime voor prioritaire gemeenschappelijke regelingen. Begin september 2018 was er een bijeenkomst van een raadswerkgroep gericht op het volgen van vier gemeenschappelijke regelingen. Dat zijn: Holland Rijnland, werkorganisatie HLTsamen, de MareGroep en de Intergemeentelijke Sociale Dienst Bollenstreek. In 2020 volgt de evaluatie van de expertteams.

De komst van de Omgevingswet vraagt ook aanpassingen in de samenwerking met enkele van onze verbonden partijen zoals de ODWH, GGD en Veiligheidsregio. We bereiden ons hier gezamenlijk op voor door de impact te onderzoeken op de advisering en werkprocessen in de toekomst.

Minister Ollongren heeft een wijziging van de Wet Gemeenschappelijke regelingen aangekondigd, ter versterking van de legitimiteit van deze regelingen. De mogelijkheid om (categorieën van) besluiten aan te wijzen waarbij eerst de gemeenteraden een visie kunnen geven voordat het bestuur van de gemeenschappelijke regeling een besluit mag nemen, wordt in elk geval opgenomen. Dit zal de positie van gemeenteraden versterken.

Overzicht met verbonden partijen

De lijst van verbonden partijen bevat de informatie zoals is aangegeven in artikel 15 van het BBV. Hierbij onderscheiden we de vier categorieën: gemeenschappelijke regelingen; vennootschappen en coöperaties; stichtingen en verenigingen, en overige verbonden partijen;

Per verbonden partij maken we duidelijk wat het belang van de gemeente is, maar ook welk openbaar belang daarmee wordt gediend en hoe groot dat belang is. Daarbij vermeldt deze lijst de financiële informatie over de verbonden partijen en eventuele risico's voor de gemeente.

De paragraaf is niet gericht op het gemeentelijk mede-opdrachtgeverschap dat zich richt op de prestaties van de verbonden partij, als bijdrage aan de maatschappelijke doelstellingen van de gemeente. Die rol komt terug in de reguliere begrotingsprogramma's, net zoals dat gebeurt voor de andere samenwerkingspartners, niet zijnde verbonden partijen.

Totaaloverzicht bijdragen aan verbonden partijen

Naam	Begroot 2019	Begroot 2020
1. Gemeenschappelijke regelingen		
HLTsamen	€ 10.740.000	€ 11.190.000
Holland Rijnland	€ 373.319	€ 364.992
Intergemeentelijke Sociale Dienst (ISD) Bollenstreek	€ 9.421.261	€ 9.635.022
Werkvoorzieningenschap Kust, Duin- en Bollenstreek / De Maregroep	€ 149.084	€ 180.776
Regionale dienst openbare gezondheidszorg (RDOG) Hollands Midden	€ 1.101.000	€ 1.199.000
Veiligheidsregio Holland Midden (VRHM)	€ 1.336.000	€ 1.406.000
Regeling omgevingsdienst West-Holland (ODWH)	€ 560.000	€ 645.000
Vuilafvoerbedrijf Duin- en Bollenstreek (VAB)	€ 132.258	€ 107.758
Samenwerking Belastingen Bollenstreek	€ 493.605	€ 474.527
2. Vennootschappen en coöperaties		
Greenport Ontwikkelingsmaatschappij B.V. (GOM)	€ -	€ -
De Meerlanden N.V.	€ 3.799.000	€ 3.799.000
Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)	€ -	€ -
Duin- en waterbedrijf Zuid-Holland (Dunea)	€ -	€ -
Alliander N.V.	€ -	€ -
3. Stichtingen en verenigingen		
Stichting Rijk	€ 159.167	€ 145.852
4. Overige verbonden partijen		
Totaal	**€ 28.264.694**	**€ 29.147.927**

1. Gemeenschappelijke regelingen

HLTsamen			
Vestigingsplaats	Hillegom		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Doelstelling/publiek belang	De werkorganisatie biedt een kwalitatief, hoogwaardige, efficiënte en innovatieve dienstverlening aan de klanten van de gemeenten Hillegom, Lisse en Teylingen.		
Bestuurlijk belang	Het bestuur bestaat uit zes leden van de drie gemeenten Hillegom, Lisse en Teylingen, te weten de burgemeester en een wethouder per gemeente.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse bijdrage volgens een in het bedrijfsplan opgenomen verdeelsleutel.		
Financieel belang	Een eventueel nadelig saldo van de gemeenschappelijke regeling wordt gedekt door aanvullende bijdragen op basis van deze verdeelsleutel.		
Kerncijfers	*(Bedragen x € 1.000)*	1-1-2020	31-12-2020
	Eigen vermogen	€ -	€ -
	Vreemd Vermogen	€ 6.863	€ 6.519
	Resultaat 2020		€ -
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	Begroting HLTsamen 2019-2022		

Holland Rijnland	
Vestigingsplaats	Leiden
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling

Doelstelling/Publiek belang	Holland Rijnland is een samenwerking van en voor dertien gemeenten in het hart van de Randstad. Deze gemeenten werken hebben een gezamenlijke strategische visie op de verdere ontwikkeling van de regio. Die visie is gericht op het bevorderen van de kwaliteit van wonen, werken, ondernemen en recreëren van burgers, bedrijven en instellingen in het gebied.				
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers in het bestuur van de gemeenschappelijke regeling. Het algemeen bestuur bestaat uit 33 leden waarvan 2 leden afkomstig uit de gemeente Lisse. Het dagelijks bestuur bestaat uit 8 leden waarvan geen lid afkomstig uit de gemeente Lisse.				
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage op basis van aantal inwoners.				
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.				
Kerncijfers	*(Bedragen x € 1.000)*	1-1-2020		31-12-2020	
	Eigen vermogen	€	839	€	839
	Vreemd Vermogen	€	56.901	€	56.901
	Resultaat 2020			€	-
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.				
Overige informatie	www.hollandrijnland.nl				

Intergemeentelijke Sociale Dienst (ISD) Bollenstreek					
Vestigingsplaats	Lisse				
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling				
Doelstelling/Publiek belang	Individuele voorzieningen op het gebied van werk, inkomen en zorg.				
Bestuurlijk belang	Het algemeen bestuur bestaat uit 2 wethouders per deelnemende gemeente en het dagelijks bestuur uit één wethouder per deelnemende gemeente.				
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage op basis van aantal inwoners.				
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.				
Kerncijfers	*(Bedragen x € 1.000)*	1-1-2020		31-12-2020	
	Eigen vermogen	€	-	€	-
	Vreemd Vermogen	€	152	€	101
	Resultaat 2020			€	-
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.				
Overige informatie	www.isdbollenstreek.nl				

Werkvoorzieningenschap Kust, Duin- en Bollenstreek / De Maregroep					
Vestigingsplaats	Voorhout				
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling				
Doelstelling/publiek belang	Maregroep verzorgt de plaatsing van mensen met een WSW-indicatie. MareGroep verzorgt de interne en externe gesubsidieerde arbeid door uitstroom medewerkers.				
Bestuurlijk belang	Het algemeen bestuur bestaat uit 1 wethouder en het dagelijks bestuur uit één wethouder.				
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage op basis van aantal inwoners.				
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.				
Kerncijfers	*(Bedragen x € 1.000)*	1-1-2020		31-12-2020	
	Eigen vermogen	€	3.550	€	3.550
	Vreemd Vermogen	€	1.600	€	1.600
	Resultaat 2020			€	1.630
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.				
Overige informatie	www.maregroep.nl				

Regionale dienst openbare gezondheidszorg (RDOG) Hollands Midden					
Vestigingsplaats	Leiden				
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling				
Doelstelling/publiek belang	De Regionale Dienst Openbare Gezondheidszorg (RDOG) Hollands Midden, met als uitvoerende eenheden de Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD) Hollands Midden, bureau GHOR Hollands Midden en de Regionale Ambulancevoorziening (RAV) Hollands Midden, behartigt de belangen van de deelnemende gemeenten op het gebied van openbare gezondheidszorg, volksgezondheid en ambulancezorg. De RDOG Hollands Midden bewaakt, beschermt en bevordert de gezondheid en het welbevinden van de burgers in de regio Hollands Midden in zowel reguliere als crisisomstandigheden.				
Bestuurlijk belang	Het algemeen bestuur bestaat uit de portefeuillehouders volksgezondheid van de 18 deelnemende gemeenten. Het dagelijks bestuur bestaat uit 7 leden waarvan geen afkomstig uit de gemeente Lisse.				
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage op basis van aantal inwoners.				
Financieel belang	De kosten van RDOG Hollands Midden worden gedragen door de deelnemende gemeenten.				
Kerncijfers	*(Bedragen x € 1.000)*	1-1-2020		31-12-2020	
	Eigen vermogen	€	3.401	€	3.533
	Vreemd Vermogen	€	31.697	€	29.983
	Resultaat 2020			€	-
Risico's	Er zijn geen materiële risico’s waar maatregelen voor getroffen moeten worden.				
Overige informatie	www.rdoghm.nl				

Veiligheidsregio Hollands Midden (VRHM)					
Vestigingsplaats	Leiden				
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling				
Doelstelling/publiek belang	In de Veiligheidsregio Hollands Midden werken hulpverleningsdiensten en gemeenten samen aan de veiligheid. Ze bereiden zich voor op rampen en ernstige ongelukken. Daarnaast nemen ze maatregelen om toenemende risico's beter te beheersen.				
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers in het bestuur van de Gemeenschappelijke regeling. De 18 burgemeesters uit de regio Hollands Midden vormen samen het Algemeen Bestuur van de Veiligheidsregio Hollands Midden. Het Dagelijks Bestuur is samengesteld uit 6 burgemeesters waarvan 1 afkomstig uit de gemeente Lisse en 1 afkomstig uit de gemeente Katwijk.				
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage op basis van aantal inwoners.				
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.				
Kerncijfers	*(Bedragen x € 1.000)*	1-1-2020		31-12-2020	
	Eigen vermogen	€	6.381	€	5.245
	Vreemd Vermogen	€	20.816	€	34.879
	Resultaat 2020			€	752
Risico's	Er zijn geen materiële risico’s waar maatregelen voor getroffen moeten worden.				
Overige informatie	www.vrhm.nl				

Regeling omgevingsdienst West-Holland (ODWH)	
Vestigingsplaats	Leiden
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling

Doelstelling/publiek belang	Uitvoering van de VTH-A-taken (Vergunningverlening, Toezicht & Handhaving en Advies) volgens de Wet milieubeheer en de Wet bodembescherming en Besluit Bodemkwaliteit.				
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers in het bestuur van de gemeenschappelijke regeling. Het algemeen bestuur stelt jaarlijks de stemverhouding vast, die is afhankelijk van de gemeentelijke bijdrage versus totale begroting. Het dagelijks bestuur bestaat uit 5 leden waarvan 1 afkomstig uit de gemeente Lisse. Het algemeen bestuur bestaat uit 26 leden waarvan 2 bestuursleden afkomstig uit de gemeente Lisse.				
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse bijdrage op basis van uren.				
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.				
Kerncijfers	*(Bedragen x € 1.000)*	1-1-2020		31-12-2020	
	Eigen vermogen	€	972	€	855
	Vreemd Vermogen	€	5.226	€	5.672
	Resultaat 2020			€	-
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.				
Overige informatie	www.odwh.nl				

Vuilafvoerbedrijf Duin- en Bollenstreek (VAB)					
Vestigingsplaats	Voorhout				
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling				
Doelstelling/publiek belang	De VAB verzorgt voor de Bollen6-gemeenten de overslag en afvoer van verbrandbaar en composteerbaar/vergistbaar afval.				
Bestuurlijk belang	Algemeen bestuur: 1 wethouder Dagelijks bestuur: 1 wethouder				
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage.				
Financieel belang	Een eventueel nadelig saldo van de gemeenschappelijke regeling wordt gedekt door aanvullende bijdragen op basis van een verdeelsleutel.				
Kerncijfers	*(Bedragen x € 1.000)*	1-1-2020		31-12-2020	
	Eigen vermogen	€	25	€	25
	Vreemd Vermogen	€	20	€	25
	Resultaat 2020			€	-
Risico's	De installatie van het overlaadstation is verouderd en de huurovereenkomst loopt tot eind 2023. Investeringen zijn noodzakelijk om de continuïteit en de bedrijfszekerheid van de overslag te garanderen tot minimaal de einddatum van de huidige contracten voor de overslag, transport en de verwerking van gft- en restafval. Deze hangen af van de uitkomsten van het onderzoek naar de toekomst van het VAB-terrein.				
Overige informatie	www.vuilafvoerbedrijf.nl				

Samenwerking Belastingen Bollenstreek					
Vestigingsplaats	Noordwijk				
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling				
Doelstelling/publiek belang	Belastingen Bollenstreek voert voor een aantal gemeenten de gemeentelijke belastingen uit: wet WOZ, aanslagoplegging, invordering, kwijtschelding en bezwaarschriften.				
Bestuurlijk belang	De portefeuillehouders belastingen van de colleges van de deelnemers komen tenminste eenmaal per jaar bijeen voor overleg en afstemming over deze gemeenschappelijke regeling.				
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage				
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.				
Kerncijfers	*(Bedragen x € 1.000)*	1-1-2019		31-12-2019	
	Eigen vermogen	€	-	€	-

	Vreemd Vermogen	€ -	€ -
	Resultaat 2019		€ -
	Hierboven worden de begrote kerncijfers van 2019 weergegeven omdat de begrote kerncijfers van 2020 niet beschikbaar zijn.		
Risico's	Geen bijzondere risico's		
Overige informatie	www.belastingenbollenstreek.nl		

2. Vennootschappen en coöperaties

Greenport Ontwikkelingsmaatschappij B.V. (GOM)			
Vestigingsplaats	Noordwijkerhout		
Rechtsvorm	Besloten vennootschap		
Doelstelling/publiek belang	GOM is een uitvoeringsorganisatie zonder publiekrechtelijke taken. Bij GOM zijn vijf Duin- en Bollenstreekgemeenten betrokken. De regio Holland Rijnland en meer in het bijzonder het gebied van de Duin- en Bollenstreek heeft een sterke internationale concurrentiepositie in de tuinbouwsector op het gebied van bloemen, planten, bollen, knollen en vaste planten. Via een integrale gebiedsontwikkeling willen de partijen deze internationale concurrentiepositie behouden, uitbouwen en versterken. Dat gebeurt op basis van een integrale ruimtelijke herstructurering van de Duin- en Bollenstreek. De herstructurering van de Greenport vraagt een integrale en bovenlokale aanpak.		
Bestuurlijk belang	Lid van de algemene vergadering van aandeelhouders: 1 wethouder per deelnemende gemeente.		
Jaarlijkse bijdrage	Er is geen sprake van een jaarlijks bijdrage.		
Financieel belang	De gemeente heeft zich (evenals de andere vier deelnemende gemeenten) garant gesteld voor een bedrag van 7 miljoen.		
Kerncijfers	*(Bedragen x € 1.000)*	1-1-2020	31-12-2020
	Eigen vermogen	€ 325	€ 325
	Vreemd Vermogen	€ 18.511	€ 25.000
	Resultaat 2020		€ -
	Hierboven worden de begrote kerncijfers van 2020 in concept weergegeven omdat de definitieve kerncijfers van 2020 niet beschikbaar zijn.		
Risico's	Gezien de kapitaalinbreng van de gemeenten (€ 325.000), de € 10 miljoen bijdrage van Holland Rijnland uit het regionale investeringsfonds (RIF) voor de Greenport en een nader te bepalen deel van de € 20 miljoen uit het RIF voor de regionale groenstructuur, de toegekende FES-gelden, eventuele provinciale- en rijksbijdragen, eventuele andere subsidies en de opbrengst uit de verkoop van gronden en woningbouwtitels, is het uitgangspunt van de GOM een budgettair neutraal eindresultaat. De gemeenten Hillegom, Lisse en Teylingen hebben zich - ieder afzonderlijk evenals de andere twee deelnemende gemeenten - garant gesteld voor een bedrag van € 7 miljoen.		
Overige informatie	www.gomdb.nl		

De Meerlanden N.V.	
Vestigingsplaats	Hoofddorp
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap
Doelstelling/publiek belang	De Meerlanden werkt samen met een aantal gemeenten aan een schone en duurzame leef- en werkomgeving. Dit doen zij door de gemeenten schoon, heel en veilig te houden en door afval innovatief in te zamelen en te verwerken.
Bestuurlijk belang	Algemeen bestuur: 1 wethouder Dagelijks bestuur: geen
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage.

Financieel belang	De gemeente Lisse bezit 8.950 aandelen (5%) van de totale 183.480 aandelen. De nominale waarde per aandeel bedraagt € 46.				
Kerncijfers	*(Bedragen x € 1.000)*	1-1-2019		31-12-2019	
	Eigen vermogen	€	28.209	€	28.209
	Vreemd Vermogen	€	28.340	€	28.340
	Resultaat 2019			€	2.273
	Hierboven worden de begrote kerncijfers van 2019 weergegeven omdat de begrote kerncijfers van 2020 niet beschikbaar zijn.				
Risico's	Geen bijzondere risico's				
Overige informatie	www.meerlanden.nl				

Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)					
Vestigingsplaats	Den Haag				
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap				
Doelstelling/publiek belang	BNG Bank is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.				
Bestuurlijk belang	De gemeente is voor 0,62% aandeelhouder. De raad van bestuur en de directie bestaan beiden uit 3 leden waarvan geen leden afkomstig uit de gemeenten.				
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.				
Financieel belang	Jaarlijks wordt dividend verstrekt over de in het bezit zijnde aandelen. De BNG is een nv. De aandeelhouders zijn niet aansprakelijk voor eventuele tekorten bij de BNG.				
Kerncijfers	*(Bedragen x € 1.000)*	1-1-2018		31-12-2018	
	Eigen vermogen	€	4.687.000	€	4.991.000
	Vreemd Vermogen	€	135.041.000	€	132.518.000
	Resultaat 2018			€	337.000
	Hierboven worden de gerealiseerde kerncijfers van 2018 weergegeven omdat de begrote kerncijfers van 2020 niet beschikbaar zijn.				
Risico's	Er zijn geen materiële risico’s waar maatregelen voor getroffen moeten worden.				
Overige informatie	www.bng.nl/eCache/INT/51/576.html				

Duin- en waterbedrijf Zuid-Holland (Dunea)					
Vestigingsplaats	Zoetermeer				
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap				
Doelstelling/publiek belang	Dunea produceert en levert aan circa 1,2 miljoen klanten lekker en betrouwbaar drinkwater in het westelijk deel van Zuid-Holland.				
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder. Het bestuur bestaat uit 1 lid dat niet afkomstig is uit de gemeente Lisse.				
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.				
Financieel belang	De gemeente heeft 377.188 aandelen tegen een nominale waarde van € 5. Als aandeelhouder is de gemeente niet aansprakelijk voor eventuele verliezen van de nv. Dunea keert geen dividend uit.				
Kerncijfers	*(Bedragen x € 1.000)*	1-1-2018		31-12-2018	
	Eigen vermogen	€	205.272	€	220.923
	Vreemd Vermogen	€	371.717	€	358.551
	Resultaat 2018			€	15.651
	Hierboven worden de gerealiseerde kerncijfers van 2018 weergegeven omdat de begrote kerncijfers van 2020 niet beschikbaar zijn.				
Risico's	Er zijn geen materiële risico’s waar maatregelen voor getroffen moeten worden.				
Overige informatie	www.dunea.nl/dunea				

Alliander N.V.			
Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap		
Doelstelling/publiek belang	Via energienetwerken zorgt Alliander voor de distributie van gas en elektriciteit in een groot deel van Nederland. Alliander brengt een open en duurzame energiemarkt dichterbij.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder. De raad van bestuur bestaat uit 3 leden, er zijn geen bestuursleden afkomstig uit de gemeente Lisse.		
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.		
Financieel belang	Jaarlijks keert Alliander 45% van het resultaat uit in dividend aan de aandeelhouders. Als aandeelhouder is de gemeente niet aansprakelijk voor eventuele verliezen van de nv.		
Kerncijfers	*(Bedragen x € 1.000)*	1-1-2018	31-12-2018
	Eigen vermogen	€ 3.942.000	€ 4.129.000
	Vreemd Vermogen	€ 4.127.000	€ 4.216.000
	Resultaat 2018		€ 334.000
	Hierboven worden de gerealiseerde kerncijfers van 2018 weergegeven omdat de begrote kerncijfers van 2020 niet beschikbaar zijn.		
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.alliander.com/nl/alliander/overalliander/bedrijfsprofiel/index.htm		

3. Stichtingen en verenigingen

Stichting Regionaal Inkoopbureau IJmond en Kennemerland (RIJK)			
Vestigingsplaats	Heemstede		
Rechtsvorm	Stichting		
Doelstelling/publiek belang	Stichting RIJK is een samenwerkingsorganisatie van gemeenten om financiële, kwalitatieve en procesmatige voordelen voor haar leden te halen. Inkoop is een strategisch en tactisch instrument ter ondersteuning van de beleidsdoelstellingen van de gemeente.		
Bestuurlijk belang	Gemeentesecretaris in het algemeen bestuur.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage op basis van aantal inwoners.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers	*(Bedragen x € 1.000)*	1-1-2019	31-12-2019
	Eigen vermogen	€ 332	€ 332
	Vreemd Vermogen	€ 198	€ 183
	Resultaat 2019		€ -
	Hierboven worden de begrote kerncijfers van 2019 weergegeven omdat de begrote kerncijfers van 2020 niet beschikbaar zijn.		
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.stichtingrijk.nl		

4. Overige verbonden partijen

Geen

Paragraaf Grondbeleid

Inleiding

Grondbeleid is een belangrijk stuurmiddel bij de ruimtelijke planvorming en ontwikkeling. Het bevindt zich op het snijvlak van ruimtelijk ordeningsbeleid en financiën, en moet passen binnen de financiële mogelijkheden en ruimtelijke doelstellingen van de gemeente. De grote financiële belangen en risico's die gepaard gaan met ruimtelijke projecten vragen om voldoende sturingsmogelijkheden voor college en raad. In juni 2016 heeft de gemeenteraad de nota Grondbeleid vastgesteld en in maart 2019 een aanvulling daarop. In deze en andere beleidsstukken (zoals het Handboek Projectmatig Werken en de Financiële verordening), maar ook in wet- en regelgeving zijn de taken en bevoegdheden van gemeenteraad, college en ambtelijk apparaat omtrent grondbeleid verwoord.

De nadruk van het huidige grondbeleid van de gemeente Lisse ligt op het faciliteren van projectontwikkelaars, waardoor de risico's voor de gemeente kleiner worden. Onze rol hierbij is hoofdzakelijk kaderstellend en toetsend. Het voornemen van het college, zoals verwoord in het coalitieprogramma 2018-2022, is om meer te focussen op actief in plaats van faciliterend grondbeleid. We onderzoeken de mogelijkheden voor de aankoop van gronden om zo de bouwopgave sneller te kunnen uitvoeren.

Ontwikkelingen

In de Integrale Structuurvisie (2011) worden de gewenste ruimtelijke ontwikkelingen, volgend vanuit verschillende beleidsterreinen, afgewogen. Om de hierin genoemde doelstellingen te realiseren wordt actief naar marktpartijen gezocht die de ontwikkelingen voor eigen risico willen realiseren. In de Woonvisie zijn kwalitatieve en kwantitatieve doelstellingen geformuleerd ten aanzien van de woningvoorraad. Deze doelstellingen zijn van groot belang voor de uitgangspunten van (nieuw vast te stellen) projecten.

In het coalitieprogramma 2018-2022 wordt meer ingezet op actief grondbeleid om te bekijken waar gronden kunnen worden aangekocht om de bouwopgave te kunnen versnellen. Hierbij zal nadrukkelijk onderzocht worden welke mogelijkheden er zijn aan de zuidkant van Lisse. Er zal worden ingezet op een divers woningaanbod met extra aandacht voor betaalbare woningen voor senioren, jongeren en starters. Dit geldt zowel voor sociale woningbouw, als het aanbod net boven de sociale huurgrens en het middensegment.
Vanaf de vaststelling van de jaarrekening 2016 heeft de gemeente geen projecten met een BIE-status (Bouwgronden in Exploitatie) meer in haar portefeuille. Er lopen nu zes facilitaire projecten. Dit zijn projecten waarbij de gemeente het project van een marktpartij begeleidt binnen de door de raad gestelde kaders. Voor de begeleiding van de projecten worden de kosten door de gemeente verhaald. De zes projecten zijn: Havenkwartier, ELKA, Don Bosco, Sportlaan, Nieuw Meerzicht en Ruigrok/Den Dekker. Naast de facilitaire projecten zijn er projecten in de initiatieffase. De kosten daarvoor beschouwen wij als immateriële vaste activa, gelet op het raadsbesluit van december 2017. Het gaat hierbij om Geestwater/Dever-Zuid, De Factorij en Bouwkavels Achterweg.

Visie op grondbeleid

Grondbeleid is dienend beleid ter ondersteuning en verwezenlijking van hogere beleidsdoelstellingen zoals huisvesting, economie en openbare ruimte (verwoord in onder andere de Woonvisie en de Detailhandelsvisie). In de Nota Grondbeleid uit 2016 en de aanvulling uit 2019 worden de volgende doelstellingen ten aanzien van grondbeleid geformuleerd:

1. Bevorderen van gewenst ruimtegebruik
2. Bevorderen van de gewenste ruimtelijke kwaliteit
3. Bevorderen van een rechtvaardige verdeling van kosten en opbrengsten
4. Beheersen van risico's van ruimtelijke ontwikkelingen voor de gemeente

Het grondbeleid staat dus duidelijk ten dienste van andere beleidsdoelstellingen. Om de doelstellingen te verwezenlijken kan de gemeente verschillende grondbeleidsinstrumenten inzetten zoals onteigening of kostenverhaal. De keuze welk instrument wordt ingezet is maatwerk en hangt in hoge mate af van de specifieke

hogere doelstelling en van de grondeigendomsverhoudingen. In de Nota Grondbeleid wordt de werkwijze voor het uitvoeren van grondbeleid beschreven.

Uitgangspunten en kaders

Besluit begroting en verantwoording (BBV)/Renteomslag

Ter verbetering van de transparantie, de vergelijkbaarheid en een vermindering van de administratieve lasten is in het BBV met ingang van het begrotingsjaar 2017 een aantal wijzigingen doorgevoerd. De wijzigingen die effect hebben op de voorraad gronden zijn:

- De rentetoerekening wordt gebaseerd op werkelijke rente over het vreemd vermogen.
- Richttermijn voor een grondexploitatie wordt 10 jaar. Voor langer durende grondexploitaties komt een aanvullende beheersmaatregel.
- Afschaffing van de categorie 'Niet in exploitatie genomen gronden'. De gronden vallen voortaan onder de Materiële vaste activa.

Vennootschapsbelasting

De genoemde resultaten zijn exclusief vennootschapsbelasting (Vpb). Sinds 1 januari 2016 geldt de Vpb ook voor gemeenten. De winst die wordt gemaakt met het uitvoeren van grondbeleid is in beginsel belastbaar voor Vpb. Belangrijk is daarbij te vermelden dat de geprognosticeerde resultaten van de grondexploitaties die per 1 januari 2016 al liepen, in principe onbelast zijn. Alleen het meerdere boven die geprognosticeerde resultaten zal belast worden. Voor nieuw vast te stellen grondexploitaties geldt dit principe niet en zijn de resultaten derhalve belastbaar voor Vpb.

Financiële uitgangspunten

Per projectexploitatie zijn de financiële uitgangspunten benoemd. We hanteren hiervoor uniforme parameters (rente en inflatie), tenzij contractueel anders is overeengekomen. De rente is gebaseerd op de gemiddelde vermogenskostenvoet afgezet tegen de verhouding tussen het vreemd vermogen en het totale vermogen. Onderdeel van iedere exploitatie is een fasering van kosten en opbrengsten in de tijd en een contante waarde berekening (NCW), waarbij we rekening houden met de effecten van prijsstijgingen en rente.

In het geval van een particuliere (facilitaire) grondexploitatie waaraan de gemeente medewerking verleent, worden de kosten en opbrengsten in beeld gebracht. In de gemeentelijke grondexploitatieberekening nemen we alleen de gemeentelijke kosten en opbrengsten op. Het betreft minimaal de kosten van interne uren van het ambtelijk apparaat en de inhuur. De kosten worden verhaald middels een anterieure overeenkomst.

Voorbereidingskosten

Voor voorbereidingskosten bij nieuwe grondexploitaties wordt een krediet aangevraagd bij de raad. Pas nadat de raad het besluit tot uitvoering heeft genomen worden de kosten opgenomen als 'Overlopend actief' (bij faciliterend project) of 'Immateriële vaste activa'. De kosten kunnen maximaal 5 jaar worden geactiveerd. Als de raad na 5 jaar geen investeringsbesluit heeft genomen worden de voorbereidingskosten ten laste van het resultaat gebracht.

Risico's in de grondexploitatie

In het bepalen van het weerstandsvermogen (zie paragraaf weerstandsvermogen) is rekening gehouden met de risico's in de diverse projectexploitaties. Aan de risico's wordt een waarde toegekend, berekend aan de hand van een risicosimulatie in termen van kansen, gevolgen en geld.

Onderbouwing winstneming

Voor het bepalen van de tussentijdse winst geldt de percentage of completion (poc) methode. De methode houdt rekening met de specifieke kenmerken van de gemeentelijke grondexploitaties en de (financiële) fase waarin de grondexploitatie zich bevindt. De methode kan worden toegepast op alle grondexploitaties, ook op de enkele uitzonderingen waarbij de grondkavels relatief vlot en dus aan het begin van de grondexploitatie kunnen worden verkocht en de kosten voor voorzieningen zoals infrastructuur pas later worden gerealiseerd. De toepassing van de Poc methode leidt in deze gevallen tot een behoudende tussentijdse winst verantwoording.
In de praktijk betekent de poc methode dat de tussentijdse winst wordt berekend op basis van de kosten en opbrengsten die zijn gerealiseerd per individuele grondexploitatie. De totale winst wordt aan de reeds verkochte kavels van de individuele grondexploitatie toegerekend. Er kan geen sprake zijn van gerealiseerde winst als nog geen gronden verkocht zijn. De realisatie tot en met het lopende jaar ten opzichte van het totaal van de kosten en opbrengsten van de grondexploitatie is daarbij leidend.

Nota Grondbeleid

In juni 2016 heeft de gemeenteraad de Nota Grondbeleid vastgesteld. Hierin is omschreven dat de gemeente kiest voor gereserveerd grondbeleid. De beleidskeuze voor een gereserveerd grondbeleid komt voor een groot deel voort uit financiële overwegingen. De gemeente wil zich richten op haar kerntaken en (financiële) risico's zoveel mogelijk uit de weg gaan. Om dat mogelijk te maken richt de gemeente zich actief op risicomanagement en projectmatig werken. De wijze waarop dat gebeurt, is vastgelegd in de Nota Risicomanagement en het Handboek Projectmatig Werken. De projectmatige werkwijze is nog gedetailleerder uitgewerkt in het Plan- en Besluitvormingsinstrument.

Het grondbeleid is in 2019 bijgesteld via een addendum / aanvulling op de bestaande Nota. In lijn met het coalitieakkoord zijn daarmee de mogelijkheden tot het voeren van een actiever grondbeleid verruimd.

Toelichting per project

De financiële onderbouwing van ieder project wordt onder geheimhouding aangeboden, omdat openbaarmaking het financieel belang van de gemeente schaadt (conform artikel 25 lid 2 gemeentewet). De gebruikelijke toelichting per project treft u bijgaand aan.

1. Facilitaire Projecten

Hieronder volgt een toelichting per project.

A. Havenkwartier

De gebiedsontwikkeling Havenkwartier bevindt zich in de uitvoeringsfase. Het bestemmingsplan is onherroepelijk. Er is begonnen met de bouw van woningen. Met de ontwikkelaar Provast zijn afspraken gemaakt, die zijn vastgelegd in een anterieure overeenkomst. Bij het laten vaststellen van het bestemmingsplan door de raad is eveneens een kredietaanvraag gekoppeld waarbij de plankosten en overige kosten zijn opgenomen. De grondslag van deze kosten ligt in de anterieure overeenkomst. De overeenkomst vormt de basis van de exploitatieopzet van facilitair project Havenkwartier. Naar verwachting worden de resterende kosten en opbrengsten voor het project Havenkwartier in 2020 gemaakt en kan het project worden afgesloten.

B. ELKA

Project ELKA maakt onderdeel uit van het Masterplan Greveling 2001. Sinds 2001 werkt de gemeente Lisse op basis van het Masterplan Greveling aan transformatie van het bedrijventerrein Greveling tot een woningbouwlocatie. In het Masterplan is de werkwijze gekozen om de markt uitsluitend te faciliteren in de transformatie van de bedrijven naar woningbouw. Transformaties vinden voor rekening en risico plaats van de ontwikkelende marktpartijen. Hierdoor blijven de financiële risico's zoveel mogelijk bij de marktpartijen en zijn de risico's voor de gemeente beperkt. Het woningbouwprogramma omvat 14 eengezinswoningen, 26 appartementen en aanlegsteigers voor 40 ligplaatsen.

Op 26 maart 2013 is een Anterieure overeenkomst gesloten met Adriaan van Erk om het bouwplan Elka te realiseren. Op 21 december 2016 heeft het college een Allonge afgesloten. In 2017 en 2018 is hard gewerkt om het bestemmingsplan gereed te maken en onherroepelijk vastgesteld te krijgen. Het ontwerpbestemmingsplan heeft tot medio januari 2019 ter inzage gelegen. Medio 2019 is het bestemmingsplan ELKA-terrein vastgesteld. De ontwikkelaar en de gemeente zijn bezig om het vastgestelde stedenbouwkundig matenplan en het daarbij behorende inrichtingsplan openbare ruimte uit te werken tot een bestek. De reden hiervan is dat dan direct na het onherroepelijk worden van het bestemmingsplan gestart kan worden met het bouwrijp maken.
Voor 2020 houden wij rekening met gemeentelijke plankosten en de ontvangst van een exploitatiebijdrage.

C. Don Bosco

Op 28 februari 2013 heeft de gemeenteraad besloten de gronden van het projectgebied Don Bosco ten behoeve van de realisatie van 12 woningbouwkavels te verkopen aan Adriaan van Erk Ontwikkeling B.V. Eind 2017 zijn de gronden verkocht en geleverd aan Adriaan van Erk.

Er worden alleen nog plankosten en kosten voor bouwtoezicht gemaakt. Tijdens de bouw zijn trillingsmeters geplaatst en wordt extra toezicht ingezet bij bouwwerkzaamheden om in de toekomst grondverzakkingen en schade aan woonhuizen in de omgeving te voorkomen. In 2020 wordt ca. € 55.000 aan kosten verwacht. Vooralsnog wordt verwacht dat alle kosten binnen de begroting blijven. De eerste koper van de bouwkavel is eind 2018 gestart met de bouw van zijn woning. Medio 2019 zijn 7 van de 12 kopers aan het bouwen. De verwachting is dat de laatste koper eind 2020 de bouw afrond en dat in 2021 het openbaar gebied woonrijp wordt opgeleverd aan de gemeente.

D. Sportlaan

De gemeenteraad van Lisse heeft met het raadsbesluit op 31 januari 2013 de grondexploitatie Sportlaan vastgesteld. Op 3 juli 2012 is de Gebiedsontwikkelingsovereenkomst Herontwikkeling Sportlaan-Van Speykstraat gesloten tussen de gemeente, woningcorporatie Stek en ontwikkelaar VOF De Waterkanten (ABC Vastgoed en Vorm Bouw). Daarna zijn diverse andere overeenkomsten en allonges tussen partijen gesloten.
Vanaf 2019 is hoofdzakelijk nog sprake van plankosten en kwaliteitsimpulsen als uitgaven. In 2020 zullen de laatste woningen van de 2e tranche worden opgeleverd.
De gronden in van de 3e en laatste tranche moeten nog ontwikkeld en overgedragen te worden. Het gaat hierbij om marktwoningen en sociale huurwoningen van STEK. De gronduitgifte voor de 3e tranche heeft vertraging opgelopen doordat de ontwikkelaar Vof De Waterkanten heeft aangegeven onder de huidige randvoorwaarden de 3e tranche financieel niet haalbaar is. Gemeente en Stek zijn ambtelijk en bestuurlijk in overleg met de ontwikkelaar teneinde de haalbaarheid van de 3e tranche te analyseren en mogelijke oplossingsrichtingen te onderzoeken. De terugbetaling van het laatste deel van de voorfinanciering van de parkeergarage is gekoppeld aan de 3e tranche.

E. Ruigrok/Den Dekker

Project Ruigrok / Den Dekker maakt onderdeel uit van Masterplan Greveling. Sinds 2001 werkt de gemeente Lisse op basis van het Masterplan Greveling aan transformatie van het bedrijventerrein Greveling tot een woningbouwlocatie. De verschillende ontwikkelaars van de deelgebieden betalen naar rato de gemeente een bijdrage voor de uitvoering van de diverse planoverstijgende gemeentelijke werkzaamheden (zoals aanpassing riolering, watercompensatie etc.) binnen project de Greveling. Kostenverhaal is verzekerd door de anterieure overeenkomst die in 7 juni 2017 is afgesloten.

Het totale plan is opgeknipt in 2 fasen. Fase I bevat 25 woningen, waarvan 12 twee-onder-een-kap woningen, 2 vrijstaande woningen, 4 seniorenwoningen en 7 eengezinswoningen. Deze woningen hebben een hoog ambitieniveau op het gebied van duurzaamheid. Deze woningen zijn geheel zelfvoorzienend in hun eigen energievoorziening en zijn “smart homes” in een “smart grid”. Het bestemmingsplan voor fase I is in maart 2019 vastgesteld door de gemeenteraad. De plannen voor fase 2 omvatten 16 woningen, waarvan 4 seniorenwoningen, 5 sociale koopappartementen en 7 eengezinswoningen. De ontwikkelaar van fase 1 is nog in gesprek met de eigenaar van de gronden in fase 2 om deze te verwerven.

F. Nieuw Meerzicht

Het project Nieuw Meerzicht omvat het braakliggende Mieloo terrein waar vroeger Raab Karcher gevestigd was, en daarvoor de Gasfabriek.

Op 7 februari 2017 hebben het college en Timpaan een intentieovereenkomst gesloten.
In deze intentieovereenkomst hebben partijen afgesproken de ruimtelijke, financiële en maatschappelijke haalbaarheid van het project te onderzoeken. In maart 2019 heeft de gemeenteraad het haalbaarheidsonderzoek vastgesteld. Op basis van de intentieovereenkomst en het haalbaarheidsonderzoek is een anterieure overeenkomst opgesteld. Deze anterieure overeenkomst tussen de gemeente en Timpaan is medio mei 2019 ondertekend. Er wordt hierbij een antispeculatiebeding opgenomen voor de sociale koopwoningen in het plan. Op 19 februari 2019 heeft het college het voorontwerpbestemmingsplan vrij gegeven voor het Vooroverleg. De opmerkingen van de vooroverlegpartners zijn verwerkt in het ontwerpbestemmingsplan.

Per 31 december 2018 is € 81.722 aan kosten gerealiseerd.

2. (Im)materiële vaste activa

De projecten in voorbereidingsfase zijn onder de (im)materiële vaste activa geschaard. Hieronder wordt per project een toelichting gegeven.

A. Dever-Zuid en Geestwater

In samenspraak met de gemeenteraad zijn de projecten Dever-Zuid en Geestwater reeds bij de jaarrekening 2017 samengevoegd. In de gesloten intentieovereenkomst hebben Woonstichting Stek en belegger/ontwikkelaar AMVEST afgesproken om gezamenlijk een ruimtelijk, financieel en maatschappelijk haalbaarheidsonderzoek op te stellen voor het samengevoegde project Dever-Zuid en Geestwater. Daartoe zijn in 2018 onder meer stedenbouwkundige analyses uitgevoerd, optimalisatiestudies uitgevoerd, taxaties opgesteld en diverse noodzakelijke civieltechnische en bouwtechnische kostenramingen. Partijen hebben in 2018 nog geen overeenstemming bereikt. Tussen partijen is besloten in 2019 het proces nog eens gestructureerd te laten verlopen onder een onafhankelijk voorzitter. Dit proces moet leiden tot een definitief besluit over de samenwerking, dan wel tot de conclusie de eigendommen individueel te ontwikkelen. In het geval het proces uitmondt in een proces tot verdere samenwerking en de raad de uitkomsten van het onderzoek vaststelt, zal een koop- en anterieure overeenkomst worden afgesloten. In het project Dever-Zuid en Geestwater zijn circa 400 woningen voorzien, waarvan circa 100 woningen in Dever-Zuid en 300 in Geestwater.

Het project is sinds 22 juni 2017 aangemerkt als MVA in plaats van BIE. Dit had tot gevolg dat de boekwaarde is afgeboekt tot een waarde van agrarische grond. De afboeking van € 3.404.987 vond plaats (via de exploitatie) ten laste van de reserve Weerstandsvermogen.

De boekwaarde van het exploitatiegebied bedraagt per 31 december 2018 in totaal € 731.064 waarvan € 315.000 van het deelgebied Dever-Zuid en € 416.065 van het deelgebied Geestwater.

B. Raadhuisplein e.o.

Het doel van het project is het creëren van een samenhangend plan rondom het Raadhuisplein. In 2017 is er een raadsbesluit genomen dat uitgaat van opdeling in verschillende deelgebieden om voortgang te bereiken. Een belangrijke stap is de overdracht geweest van de Oude School aan de kopers, de kunstenaars van Plan 4. Deze overdracht heeft plaatsgevonden op 5 december 2018. in 2019 is gebleken dat de huisvesting van het Panorama Tulipland op het parkeerterrein achter 'Plan 4' voor Museum De Zwarte Tulp niet haalbaar was. Museum De Zwarte Tulp heeft daarom besloten te verhuizen naar het pand van Microformat aan de Heereweg 331. Het college heeft recent besloten tot aankoop van de opstallen en bijhorende gronden aan de Heerweg 219 en Grachtweg 2A, de huidige locatie van Museum De Zwarte Tulp. Voor de resterende deelgebieden, Plan 4 en de Schoolstraat worden in 2019 plannen gemaakt. Ook de huidige locatie van Museum De Zwarte Tulp zal op basis van de huidige stand van zaken bij de integrale herontwikkeling rondom het Raadhuisplein worden betrokken.

De boekwaarde van het exploitatiegebied bedraagt per 31 december 2018 in totaal € 1.219.698.

C. Bouwkavels Achterweg

De raad heeft in september 2018 het haalbaarheidsonderzoek vastgesteld voor de herontwikkeling van de oude St. Josephschool naar 6 vrijstaande woningen en een krediet verstrekt om deze herontwikkeling te realiseren. De boekwaarde die op de gronden rust bedraagt € 35.690. De gemeenteraad heeft tevens in september 2018 per amendement besloten dat de ontwikkeling meervoudig onderhands aanbesteed dient te worden. Momenteel wordt deze aanbesteding voorbereid in samenwerking met Stichting Rijk.

Stand reserves en voorzieningen grondexploitaties

Reserve grondexploitatie

Voor de risico's die de gemeente loopt met betrekking tot het grondbeleid wordt geen aparte reserve grondexploitatie gevormd. Conform beleid (Nota reserve Weerstandsvermogen) wordt de risicoreservering meegenomen bij de bepaling van de hoogte van het algemene weerstandsvermogen.

Voorziening Stadsvernieuwing

Zoals in het BBV is bepaald, mogen verwachte positieve en negatieve resultaten niet worden gesaldeerd en dient er voor verwachte tekorten direct een voorziening te worden getroffen.
De stand van de voorziening Stadsvernieuwing is op dit moment afgerond € 313.000.

Sturing en verantwoording

Middels het projectenboek wordt de gemeenteraad actief geïnformeerd over de voortgang van de grote bouwprojecten. Afgesproken is dat het projectenboek onderdeel uitmaakt van de P&C-cyclus. Sinds 2016 bevat het projectenboek ook een actuele financiële stand van zaken voor de onderbouwing van de jaarrekening en voor een financiële doorkijk naar de toekomst.

Financiële begroting

De financiële begroting heeft de volgende doelen:

- autorisatie: na vaststellen door de gemeenteraad goedkeuring geven aan het doen van uitgaven;
- allocatie: keuzes maken voor welke taken de middelen worden ingezet;
- inzicht: verschaffen van inzicht in de financiële begroting (ook op lange termijn).

In het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) zijn eisen gesteld aan de specifieke informatie die moet zijn opgenomen in de financiële begroting. De bedoeling hiervan is om de transparantie van de gemeentelijke begroting te verhogen. Deze verplichte onderwerpen zijn de uitgangspunten voor de structuur van de programmabegroting.

- Het overzicht van baten en lasten in de begroting
- De uiteenzetting van de financiële positie en de toelichting.

Financieel overzicht van baten en lasten

In het hoofdstuk Programmaplan zijn per programma, onder het kopje 'Wat gaat dit kosten', overzichten opgenomen van de raming van baten en lasten inclusief de beoogde toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves.
Het BBV schrijft voor dat de overzichten per programma in de financiële begroting ook worden opgenomen in totaaloverzichten. Reden voor het voorschrijven van totaaloverzichten waarin alleen de financiële gegevens van alle programma's inclusief de algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien zijn opgenomen, is dat het programmaplan veel beleid bevat, waardoor het zicht op de baten en lasten van de totale begroting veelal niet voldoende zal zijn.

In deze overzichten worden de cijfers gepresenteerd van de jaren 2020 tot en met 2023, zijnde de jaarschijven waarover de begroting en de meerjarenraming gaat.

Naast het totaaloverzicht 'raming van baten en lasten' treft u tevens de volgende totaaloverzichten aan:
1. incidentele baten en lasten;
2. structurele en incidentele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves.

Grondslagen begroting en meerjarenraming

Enkele van de volgende uitgangspunten zijn vastgesteld bij de kadernota 2020, andere zijn opgenomen in de begroting. De tarieven van de gemeentelijke belastingen kunnen nog wijzigingen ondergaan als gevolg van de behandeling van het herstelplan dat is opgenomen in de 1e begrotingswijziging.

Ontwikkeling salarislasten

Gerekend is met een cao-stijgingspercentage per 1 januari 2020 van 2,5%.

Prijzen 2020 voor inkopen, inhuur en leveranties

Hiervoor wordt gehanteerd de inflatie, geharmoniseerde consumentenprijsindex volgens het Centraal Economisch Plan. Deze bedraagt 2,5% voor 2020, zonder automatische toekenning van compensatie.

Renteontwikkeling geld- en kapitaalmarkt

De rente op de geldmarkt wordt geraamd op -0,3% en voor de kapitaalmarkt op 0,22% (10 jaar) in 2020. De omslagrente blijft gehandhaafd op 2%.

Belastingen en retributies

In het nieuwe coalitieakkoord staat een gezond, solide en toekomstbestendig financieel beleid centraal. Daarbij is het uitgangspunt dat we geen stijging van de lokale lasten willen doorvoeren, tenzij dit door inflatie noodzakelijk is of dat er sprake is van duidelijk aanwijsbare redenen.
Voor belastingen en rechten wordt het inflatiepercentage aangehouden dat voortvloeit uit de CPB-publicaties; dat wil zeggen 2,5%. Voor heffingen geldt dat een compensatie alleen aan de orde is, als dit binnen de grenzen van kostendekkendheid blijft. Voor de retributies geldt het uitgangspunt 100% kostendekkendheid. De belastingvoorstellen worden in december door de raad definitief vastgesteld.

Vervallen precariobelasting kabels en leidingen

Het kabinet heeft de precariobelasting op nutsbedrijven afgeschaft. Per 1 januari 2022 mogen gemeenten deze belasting niet meer heffen op nutsbedrijven.
Het afschaffen van de precariobelasting levert voor alle gemeenten die door deze maatregel worden getroffen een financieel probleem op. Door het Rijk wordt op geen enkele wijze een financiële compensatie verstrekt voor het vervallen van de mogelijkheid om op deze wijze gemeentelijke inkomsten te genereren.
Wij stellen voor de vervallen opbrengst deels te compenseren door die over te hevelen naar de woningeigenaren en eigenaren/gebruikers van bedrijven (niet-woningen) via de OZB, het andere deel dekken we uit de begrotingsresultaten over 2022 en verder. Wij stellen voor om de OZB de komende vier jaren gefaseerd te laten stijgen en de belastingplichtigen gedurende de eerste drie jaren daarvoor te compenseren. Zo willen wij een te grote OZB-verhoging ineens in 2022 voorkomen.

Verbonden partijen

De verbonden partijen stellen individueel een begroting op. Voor al onze gemeenschappelijke regelingen volgen wij het percentage dat sinds het begrotingsjaar 2012 wordt vastgesteld in samenspraak met alle betrokken buurgemeenten in het samenwerkingsgebied Holland Rijnland. Voor het jaar 2020 is het percentage vastgesteld voor de loon- en prijsbijstelling van de budgetten met 2,5%.

Werkorganisatie HLTsamen

De effecten van beleidsbeslissingen bij de vaststelling van de gemeentebegroting op de werkorganisatie HLTsamen worden als beslispunt in de programmabegroting zichtbaar gemaakt. Vervolgens zal dit via een begrotingswijziging in de HLT-begroting worden verwerkt.

Onvoorzien

Voorheen beschouwden wij het positieve resultaat als de post onvoorzien. In de begroting is een stelpost voor onvoorzien opgenomen van € 200.000.

Overhead

Het percentage voor de overhead, zoals bedoeld in artikel 12 van de Financiële verordening, berekenen we op 14,96%. Dit percentage rekenen we extracomptabel toe aan de kostprijs van rechten en heffingen.

Uitgangspunten

In de programmabegroting 2020 zijn verwerkt:

- alle autonome ontwikkelingen (inflatie, loonstijging etc.)
- de begrotingen van de gemeenschappelijke regelingen
- de wijzigingen van raadsbesluiten
- de wijzigingen van de twee tussentijdse rapportages 2019
- de meicirculaire gemeentefonds 2019 van de algemene uitkering

Financieel meerjarenperspectief tot aan de begroting 2020

Financieel beeld 2020-2023

Inleiding

Meer nog dan in de voorgaande jaren staat in de begroting voor dit jaar een gezond en solide financieel beleid centraal. Bij het opstellen van de begroting en het realiseren van de ambities hebben we rekening moeten houden met een verslechtering van het financieel perspectief. De begrotingsresultaten in deze begroting zijn nog niet sluitend. De begroting voldoet daarmee niet aan een criterium voor repressief toezicht door de provincie. Het management heeft daarom in augustus de opdracht gekregen om oplossingsrichtingen te vinden om tot een financieel sluitend meerjarenperspectief te komen. Dit heeft geleid tot een eerste begrotingswijziging die wij u tegelijkertijd met de begroting aanbieden. Een bijstelling van de ambities lijkt daarbij onvermijdelijk. We onderzoeken vanzelfsprekend eerst de mogelijkheid om bestaande budgetten op een creatieve wijze anders in te zetten om onze ambities waar te maken.
Van de schuldpositie is al enkele jaren bekend dat die zich in het oranje gebied begeeft. Vanaf 2020 gaat die over in het rood. Dat vertaalt zich nu ook in het solvabiliteitspercentage dat onder de 20% uitkomt. De afrekening van het afval over 2017 leidt tot hogere tarieven voor de afvalstoffenheffing om de afvalinzameling en - verwerking kostendekkend te krijgen, hetgeen het uitgangspunt van een gelijkblijvende woonlastendruk ondermijnt. Een overweging om als laatste redmiddel de OZB te verhogen heeft datzelfde effect. Zoals we vorig jaar al stelden, lijkt dat dit jaar echter onvermijdelijk.

De begroting die voor u ligt, is een financiële vertaling van de koers die is uitgezet bij de Kadernota 2020. Zij bevat slechts enkele nieuwe (wettelijke) taken, die wij al in de raadsbrief van september meldden. De wijzigingen ten opzichte van de kadernota hebben enkel betrekking op autonome ontwikkelingen, bijvoorbeeld als gevolg van de Meicirculaire van het Rijk en de financiële vertaling van beleid dat is vastgelegd in begrotingen van gemeenschappelijke regelingen, en op technische aanpassingen.
Het financieel meerjarenperspectief ziet er als volgt uit:

Bedragen x € 1.000

Financieel beeld op hoofdlijnen	Begroting			
Omschrijving	2020	2021	2022	2023
Saldo Kadernota	-1.641	-616	-523	-746
Autonome aanpassingen	-737	-668	-743	-638
Saldo na aanpassingen	-2.378	-1.284	-1.266	-1.384
Oplossingsrichtingen				
Saldo Begroting 2020-2023	**-2.378**	**-1.284**	**-1.266**	**-1.384**

Deze cijfers sluiten aan met de cijfers voor de bruto ramingen die wij vermeldden in de raadsbrief van september. In diezelfde raadsbrief hebben wij u geïnformeerd over nieuwe (veelal) wettelijke taken. De financiële gevolgen van die nieuwe taken zijn in de bruto ramingen nu als autonome ontwikkeling meegenomen.
Een en ander blijkt uit het overzicht op de volgende pagina.

Nieuw in bruto ramingen

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Cijfers bruto ramingen raadsbrief	-2.080	-1.071	-1.134	-1.251
Cijfers bruto ramingen nu	-2.378	-1.284	-1.266	-1.384
Verschil	-298	-213	-132	-133
Betreft:				
Coördinator BRO	-23	-23	-23	-23
Implementatie Omgevingswet	-75			
Omgevingsvisie	-200	-80		
Datagedreven werken		-110	-110	-110
Afronding			1	
Totaal	**-298**	**-213**	**-132**	**-133**

In grote lijnen volgt nu een toelichting op de cijfers. Voor nadere informatie verwijzen wij naar de betreffende programma's en de financiële begroting.

Toelichting en dekking begrotingsresultaten

Alle jaren laten nu negatieve resultaten zien. Bij de eerste begrotingswijziging, die u op hetzelfde moment behandelt als deze begroting, moeten de resultaten in de laatste twee jaar in ieder geval sluitend zijn. Dat is de beleidslijn die de toezichthouder, de provincie, hanteert. Onze voorkeur gaat echter uit naar positieve begrotingsresultaten voor alle jaren. De problematiek rond het solvabiliteitspercentage leidt ertoe dat eenmalige dekking van negatieve begrotingsresultaten in de eerste jaren (nagenoeg) geen optie is, waarbij de ontwikkelingen in het huidige begrotingsjaar 2019 ook nog van invloed zijn. Een negatieve Algemene reserve is toegestaan, mits de gemeente aantoont dat dit in de begrotingsperiode van vier jaar wordt hersteld.

Toelichting beleidsmatige ontwikkelingen en technische aanpassingen sinds de kadernota

Deze begroting bevat slechts autonome ontwikkelingen. Als er bij het vinden van oplossingsrichtingen om de begroting sluitend te krijgen, blijkt dat er ruimte is voor nieuw beleid, maakt de invulling daarvan onderdeel uit van de 1e begrotingswijziging.
Na de vaststelling van de kadernota is de meicirculaire beschikbaar gekomen. Daaruit blijkt dat de ontwikkelingen binnen het BTW-compensatiefonds (BCF) een negatief effect van iets meer dan € 0,5 miljoen hebben op de begrotingsresultaten. De deeluitkering Jeugd heeft een voordelig effect van bijna € 0,3 miljoen, waarbij geldt dat dit voor de laatste 2 jaren nog onzeker is.
Het woningbouwprogramma leidt tot vooral negatieve bijstellingen van de ramingen voor de opbrengsten uit leges voor de omgevingsvergunningen.
De ontwikkelingen binnen het afval zouden bij 100% kostendekking geen effect moeten hebben op de begrotingsresultaten, maar mogen niet onvermeld blijven. Zij leiden tot hogere woonlasten, als we het principe van kostendekkendheid onverkort toepassen.
Na het vaststellen van de kadernota zijn enkele andere technische aanpassingen doorgevoerd zoals hogere bijdragen aan gemeenschappelijke regelingen. Voor de kapitaallasten geldt dat de rente nu voor 100% voor alle 4 de jaren is toegerekend aan de taakvelden.
De begroting toont aan dat Lisse de wegvallende opbrengsten precariobelasting nog steeds niet volledig compenseert door een OZB-stijging. Het verschil daartussen is nog altijd een bedrag van ruim € 0,8 miljoen.
Tenslotte is het werkbudget binnen het sociaal domein voor ongeveer een bedrag van € 0,48 miljoen hoger dan het rijksbudget.

Door de aanpassingen wijzigt het financieel beeld als volgt:

Bedragen x € 1.000

Financieel beeld op hoofdlijnen	Begroting			
Omschrijving	2020	2021	2022	2023
Saldo Kadernota	-1.641	-616	-523	-746
Autonome aanpassingen	-737	-668	-743	-638
Saldo na aanpassingen	-2.378	-1.284	-1.266	-1.384
Oplossingsrichtingen				
Saldo Begroting 2020-2023	**-2.378**	**-1.284**	**-1.266**	**-1.384**

De aanpassingen kunnen we als volgt specificeren:

Bedragen x € 1.000

Mutaties na Kadernota	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**	**Begroting**
	2020	2021	2022	2023
Algemene uitkering Meicirculaire *)	580	215	-30	-9
Rijksbijdrage VVE/OAB	77	116	154	154
Dividend Alliander	-148	-148	-148	-148
Gemeenschappelijke regelingen **)	-147	-124	-105	-72
Afval	-532	-546	-551	-552
Riolering	48	46	36	26
Accommodaties	-11	-122	-121	-119
Integraal huisvestingsplan onderwijs	-4	-309	179	175
Mutaties reserves IHP/Accommodatiebeleid	-80	175	-312	-308
Kapitaallasten	34	168	177	187
Rente kort geld	-94	76	150	209
Wethouders pensioenen	-60	-60	-60	-60
BUIG	10	10	10	10
Storting voorziening MOP accommodaties	92	92	92	92
Stelpost sportpark investeringen	8	94	123	123
Opbrengst leges	-36	-36	-36	-36
Strategisch vastgoed (bv. energie)	-64	-64	-64	-64
Gemeentehuis (verzekering en contractonderhoud)	-81	-81	-81	-81
Subsidies (bibliotheek, gemeente Leiden, Marente)	-87	-87	-87	-87
Stelpost indexering subsidies	50	50	50	50
Huuropbrengsten bibliotheek	41	41	41	41
Doorberekenen uren aan investeringen	0	0	0	0
Aframing post onvoorzien	0	0	0	0
Sociaal plan Meerlanden	0	75	0	0
Overige kleine mutaties	-37	-38	-29	-36
Coördinator BRO	-23	-23	-23	-23
Datagedreven werken		-110	-110	-110
Omgevingsvisie	-200	-80		
Implementatie Omgevingswet	-75	0	0	0
Resultaat	**-737**	**-669**	**-744**	**-638**

Bedragen x € 1.000

*) Specificatie Algemene uitkering	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2020	2021	2022	2023
Algemene uitkering Meicirculaire	291	-76	-321	-300
Deeluitkering sociaal domein (Jeugd) #)	289	291	291	291
Totaal Algemene uitkering	**580**	**215**	**-30**	**-9**

 # Laatste 2 jaar nog onzeker

Bedragen x € 1.000

**) Specificatie Gemeenschappelijke regelingen	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2020	2021	2022	2023
HLT	31	38	-2	-2
Holland Rijnland	13	13	13	13
ISD	-214	-214	-214	-214
KDB (Maregroep)	-217	-195	-122	-82
Omgevingsdienst	-50	-50	-50	-50
RDOG	-131	-131	-131	-131
Servicepunt Werk	-42	-47	-62	-69
Veiligheidsregio	-89	-89	-89	-89
Holland Rijnland Jeugdzorg	112	112	112	112
Stelpost opgenomen in Kadernota	439	439	439	439
Totaal Gemeenschappelijke regelingen	**-147**	**-124**	**-105**	**-72**

De conclusie is dat het meerjarenperspectief vanaf 2020 na de kadernota is verslechterd.

Ambities coalitieakkoord

Op basis van het coalitieakkoord 'samen duurzaam denken, samen vernieuwend doen' hebben we onze ambities vertaald in activiteiten en deze waar mogelijk afgezet tegen bestaand beleid en huidige werkzaamheden.
We hebben onze ambities uit het coalitieakkoord moeten afwegen tegen het dekken van de begrotingsresultaten en bestaande verplichtingen. Dit heeft ertoe geleid dat de voorliggende begroting geen nieuwe voorstellen bevat.
Het is tijd voor een herbezinning op een aantal terreinen en om fundamentele en weloverwogen keuzes te maken.
De eerste begrotingswijziging moet de resultaten daarvan zichtbaar maken.
We volstaan hier met een samenvatting van de nieuwe voorstellen die al waren opgenomen in de kadernota:

Bedragen x € 1.000

Voorstellen Kadernota 2020	Begroting			
Programma	2020	2021	2022	2023
Vitaliteit	-172	-137	-137	-137
Leefomgeving	-214	-171	-161	-161
Bedrijvigheid	-99	-90	-40	-40
Bestuur en ondersteuning	-90	-	-	-
Totaal	**-575**	**-398**	**-338**	**-338**

De voorstellen zijn financieel als volgt per programma per saldo verdeeld:

Bedragen x € 1.000

Voorstellen Kadernota 2020	Begroting			
Vitaliteit	2020	2021	2022	2023
Pilots preventie jeugd	-25			
Integrale nota Armoedebeleid	-50	-50	-50	-50
Sporten, bewegen en spelen bevorderen	-35	-35	-35	-35
Lisse spelen	-62	-62	-62	-62
Preventieakkoord voor gezonde leefstijl	-10			
Beheer, onderhoud en exploitatie Ter Specke	10	10	10	10
Totaal	**-172**	**-137**	**-137**	**-137**

Bedragen x € 1.000

Voorstellen Kadernota 2020	Begroting			
Leefomgeving	2020	2021	2022	2023
Uitbreiding BOA's (2 fte)	-120	-120	-120	-120
Juridische handhaving	-26	-26	-26	-26
Beheer openbare ruimte		-		
Uitvoeringsplan huiselijk geweld en kindermishandeling	-15	-15	-15	-15
Groenbeheerplan	-20			
Verblijfsrecreatie	-10			
Verkeersadvies	-13			
Exploitatie Milieustraat 3.0	-10	-10		
Totaal	**-214**	**-171**	**-161**	**-161**

Bedragen x € 1.000

Voorstellen Kadernota 2020	Begroting			
Bedrijvigheid	2020	2021	2022	2023
Streekomroep behouden	-30	-30	-30	-30
Revitalisering Dorpshart	-50	-50		
Voortzetten cultuurbeleid	-9			
Onderzoek en advies Erfgoed	-10	-10	-10	-10
Totaal	**-99**	**-90**	**-40**	**-40**

Bedragen x € 1.000

Voorstellen Kadernota 2020	Begroting			
Bestuur en ondersteuning	2020	2021	2022	2023
Meerjarenonderhoudsplannen (MOP's)	-15			
Sociaal plan Meerlanden	-75			
Totaal	**-90**	**-**	**-**	**-**

Een toelichting op deze voorstellen is opgenomen in de kadernota.

Oplossingsrichtingen

Om de ambities binnen het kader van een gezond en solide financieel beleid waar te kunnen maken en tot een sluitende begroting te komen, doen wij bij de eerste begrotingswijziging een aantal dekkingsvoorstellen. Volgens het toezichtskader van de provincie moet de begroting zowel een *structureel* evenwicht (het evenwicht binnen het meerjarenperspectief) als *reëel in* evenwicht zijn. Dat betekent dat de bezuinigingen realistisch en onderbouwd zijn. Deze bezuinigingen moeten concreet op programmaniveau zijn ingevuld en duidelijkheid geven over de uitvoering hiervan.

Financiële positie

Kengetallen

De begroting bevat enkele kengetallen om de financiële positie uit te drukken. Deze staan in onderstaande tabel.

	balans per 1 januari					
Kengetallen bij begroting	**Rekening 2018**	**Begroting 2019**	**Begroting 2020**	**Begroting 2021**	**Begroting 2022**	**Begroting 2023**
Netto schuldquote	140,5%	145,3%	149,5%	172,2%	175,9%	174,0%
Netto schuldpositie gecorrigeerd voor verstrekte leningen	121,2%	125,3%	130,7%	153,7%	157,4%	155,6%
Solvabiliteit	23,4%	23,4%	19,8%	16,7%	16,5%	15,2%
Grondexploitatie	-	-	-	-	-	-
Structurele exploitatieruimte	2,7%	0,3%	1,7%	3,0%	0,9%	0,4%

Bij het zoeken naar oplossingen om de begroting sluitend te krijgen, moet er ook aandacht uitgaan naar de wijze waarop we deze kengetallen positief kunnen beïnvloeden.

Solvabiliteit en Algemene reserve

De Algemene reserve is onder andere bedoeld om negatieve begrotingsresultaten incidenteel te kunnen afdekken. De reserve kan de resultaten zoals ze er nu voor 2019 en komende jaren uitzien niet aan. Sowieso heeft een forse onttrekking een negatief effect op de solvabiliteit. Het solvabiliteitspercentage duikt in 2020 onder de 20%.

Schuldpositie

De netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen komt - als we geen maatregelen nemen - in 2020 boven de grens van 130%, de grens voor het sein op rood. Een manier om dat te voorkomen, is het uitstellen van investeringen.

Weerstandsratio

De weerstandsratio komt uit op 1,9. Deze voldoet ruim aan het minimumniveau B (1,4). De reserve weerstandsvermogen is met 87% niet afdoende (€ 3,1 miljoen is nodig en het saldo van de reserve is € 2,7 miljoen) om de risico’s af te dekken. Een aanvulling vanuit de Algemene reserve is mogelijk.

Woonlastendruk

Het is bestaand beleid om het wegvallen van de precariobelasting via een gefaseerde stijging van de OZB op te vangen. Tot nu toe is er niet voor gekozen de woonlasten als dekkingsmiddel in te zetten voor de verslechterde financiële situatie. De woonlastendruk blijven we echter monitoren en afzetten tegen de (toekomstige) financiële ruimte. Lisse is mooi om in te wonen en heeft een hoog voorzieningenniveau. Maar daar staan ook de nodige lasten tegenover. De kosten van het sociaal domein zijn veel hoger dan de bijdrage uit de algemene uitkering, de precariobelasting valt weg én we willen samen onze ambities realiseren. Dat maakt het lastig om het voorzieningenniveau in stand te houden.

Stond 2019 in het teken van planontwikkeling, vanaf nu ligt het accent op de uitvoering van de plannen. De resultaten lijken daar weinig ruimte voor te bieden. Het financieel beeld geeft bij de voorliggende begroting aanleiding om een extra OZB-verhoging te overwegen.

Naast dat de OZB voor het inflatiepercentage stijgt, is in deze begroting het tarief voor de afvalstoffenheffing kostendekkend gemaakt.

Het volgende overzicht geeft inzicht in de woonlastendruk in Lisse vergeleken met gemeenten in de regio:

Woonlasten

Gemeente	OZB-woningen	OZB niet-woningen	Afvalstoffen-heffing	Riool-heffing	Woonlasten huurder	Woonlasten eigenaar
Bloemendaal	0,1185%	0,3331%	369	249	618	1.446
Haarlemmermeer	0,0952%	0,2938%	320	231	551	836
Heemstede	0,0811%	0,2139%	269	208	476	877
Hillegom	0,1022%	0,2172%	279	230	509	774
Katwijk	0,0931%	0,3287%	294	144	438	709
Lisse	0,0942%	0,2069%	278	255	533	771
Noordwijk	0,1030%	0,1579%	300	182	483	833
Teylingen	0,0784%	0,1608%	301	136	436	664
Verwachte woonlasten 2020 Lisse *			366	255	621	841

* incl. variabele kosten afvalstoffenheffing. OZB bij woning van € 283.283, excl. stijging boven inflatie. Bron: Coelo

Bij de 1e begrotingswijziging kan de woonlastendruk wijzigingen ondergaan. Tariefaanpassingen van de afvalstoffenheffing, de rioolheffing en de OZB kunnen onderdeel uitmaken van het herstelplan om de begroting sluitend te krijgen. De 1e begrotingswijziging zal op deze wijzigingen verder ingaan.

Overzicht van baten en lasten

In onderstaand overzicht treft u voor de begrotingsjaren 2020-2023, in één totaaloverzicht, de raming van baten en lasten en de beoogde toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves per programma, inclusief de algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien, aan.

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	Mutatie	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Programma 1 Vitaliteit	Lasten	-23.513	-26.218	-26.332	-26.337	-25.983	-25.907
	Baten	4.366	4.370	4.492	4.494	4.497	4.500
Saldo		-19.147	-21.848	-21.840	-21.843	-21.486	-21.407
Programma 2 Leefomgeving	Lasten	-13.114	-14.375	-14.594	-14.393	-14.071	-14.024
	Baten	8.217	6.840	7.634	7.581	7.876	7.510
Saldo		-4.897	-7.535	-6.960	-6.812	-6.195	-6.514
Programma 3 Bedrijvigheid	Lasten	-2.632	-3.032	-2.804	-2.560	-2.263	-2.266
	Baten	199	391	392	393	394	394
Saldo		-2.433	-2.641	-2.412	-2.167	-1.869	-1.872
Programma 4 Bestuur en ondersteuning	Lasten	-2.164	-2.221	-2.079	-2.111	-2.127	-2.143
	Baten	611	474	468	468	468	468
Saldo		-1.553	-1.747	-1.611	-1.643	-1.659	-1.675
Saldo programma's		-28.030	-33.771	-32.823	-32.465	-31.209	-31.468
Algemene dekkingsmiddelen							
Lokale heffingen	Saldo	6.213	6.140	6.249	6.351	5.389	5.389
Algemene uitkering	Baten	27.042	28.843	29.646	29.753	29.827	30.097
Dividend	Baten	482	483	484	485	486	487
Treasury	Saldo	199	209	407	573	641	693
Onvoorzien	Lasten	-	-	200	200	200	200
Overhead	Saldo	-8.363	-9.451	-8.448	-8.504	-8.497	-8.494
Vennootschapsbelasting	Lasten	-	-	-	-	-	-
Overige baten en lasten	Saldo	30	36	-364	-289	-289	-289
Saldo		25.603	26.260	28.174	28.569	27.757	28.083
Resultaat voor bestemming		-2.427	-7.511	-4.649	-3.896	-3.452	-3.385

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	Mutatie	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2018	2019	2020	2021	2022	2023
Stortingen in reserves							
Programma 1 Vitaliteit	Lasten	-1.987	-1.696	-1.912	-2.000	-2.108	-2.221
Programma 2 Leefomgeving	Lasten	-	-8	-	-	-	-
Programma 3 Bedrijvigheid	Lasten	-	-	-	-	-	-
Programma 4 Bestuur en ondersteuning	Lasten	-97	-	-	-	-	-
Totaal stortingen in reserves		-2.084	-1.704	-1.912	-2.000	-2.108	-2.221
Onttrekkingen aan reserves							
Programma 1 Vitaliteit	Baten	3.716	4.362	3.551	4.161	3.841	3.808
Programma 2 Leefomgeving	Baten	825	1.020	410	410	410	410
Programma 3 Bedrijvigheid	Baten	53	90	-	-	-	-
Programma 4 Bestuur en ondersteuning	Baten	591	747	220	40	40	-
Algemene dekkingsmiddelen	Baten	1.129	-	-	-	-	-
Totaal onttrekkingen aan reserves		6.314	6.219	4.181	4.611	4.291	4.218
Afronding		1	1	2	1	2	5
Resultaat na bestemming		**1.804**	**-2.995**	**-2.378**	**-1.284**	**-1.267**	**-1.383**

Verschillen tussen de begroting 2020 en de gewijzigde begroting 2019

In de financiële toelichting per programma worden afwijkingen tussen de begroting 2020 en de gewijzigde begroting 2019 toegelicht. Conform het BBV, artikel 21, treft u een overzicht met de belangrijkste verschillen aan.

Programma 1 Vitaliteit

Bedragen x € 1.000

Lasten	Begroting 2019	Begroting 2020	Verschil
Thema Onderwijs			
Onderwijshuisvesting	-2.546	-2.464	82
Openbaar basisonderwijs	-141	-141	0
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	-818	-776	42
Subtotaal Onderwijs	-3.505	-3.381	124
Thema Sociaal domein			
Samenkracht en burgerparticipatie	-2.133	-1.645	488
Wijkteams	-1.208	-1.284	-76
Inkomensregelingen	-4.642	-4.301	341
Arbeidsparticipatie	-199	-218	-19
Begeleide participatie	-1.623	-1.738	-115
Maatwerkdienstverlening 18+	-3.984	-4.500	-516
Maatwerkdienstverlening 18-	-3.644	-3.656	-12
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	-818	-865	-47
Geëscaleerde zorg 18+	-25	-25	0
Geëscaleerde zorg 18-	-261	-401	-140
Subtotaal Sociaal domein	-18.537	-18.633	-96
Thema Sport & Gezondheid			
Sport	-965	-1.029	-64
Sportaccommodaties	-2.176	-2.114	62
Volksgezondheid	-1.035	-1.175	-140
Subtotaal Sport & Gezondheid	-4.176	-4.318	-142
Totale lasten programma Vitaliteit	**-26.218**	**-26.332**	**-114**

Baten	Begroting 2019	Begroting 2020	Verschil
Thema Onderwijs			
Onderwijshuisvesting	318	319	1
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	108	108	0
Subtotaal Onderwijs	426	427	1
Thema Sociaal domein			
Inkomensregelingen	3.550	3.670	120
Subtotaal Sociaal domein	3.550	3.670	120
Thema Sport & Gezondheid			
Sportaccommodaties	394	395	1
Subtotaal Sport & Gezondheid	394	395	1
Totale baten programma Vitaliteit	**4.370**	**4.492**	**122**

Baten	Begroting	Begroting	Verschil
	2019	2020	
Stortingen in reserves	-1.696	-1.912	-216
Onttrekkingen aan reserves	4.362	3.551	-811
Totale reserves	**2.666**	**1.639**	**-1.027**
Afronding	-1	-1	0
Saldo programma Vitaliteit	**-19.183**	**-20.202**	**-1.019**

Analyse van de verschillen:

Bedragen x € 1.000

Thema/ Taakveld	Voordeel	Nadeel	Toelichting	Bedrag
Lasten				
Thema Onderwijs				
Onderwijshuisvesting	€ 82		Lagere kapitaallasten door afname rentelasten als gevolg van afschrijvingen en het niet doorgaan van de renovatie van de Beekbrugschool	€ 74
			In 2019 is de vergoeding voor het schoolplein van de Beekbrugschool hoger door overheveling vanuit 2018	€ 8
			Subtotaal	**€ 82**
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	€ 42		Vanuit het coalitieakkoord zijn in 2019 eenmalig middelen voor de Regionale educatieve agenda (REA) opgenomen.	€ 40
			Overige	€ 2
			Subtotaal	**€ 42**
Totaal thema	**€ 124**		**Totaal**	**€ 124**
Thema Sociaal domein				
Samenkracht en burgerparticipatie	€ 488		De kosten voor de WMO nemen toe door het vernieuwingsprogramma (€ 150 structureel) en overige kosten (€ 45). Omdat de raming voor 2019 een overhevelingsbudget vanuit 2018 van € 469 bevat, komen de lasten lager uit	€ 264
			De bijdrage aan de gemeente Leiden voor maatschappelijke opvang neemt met € 24 toe, maar in 2019 is een raming van € 68 opgenomen als overheveling vanuit 2018	€ 44
			De stelpost voor indexering subsidies is door het reëel ramen vervallen	€ 50
			De raming voor 2019 bevat vanuit 2018 een overhevelingsbudget voor participatie-verklaringen	€ 80
			Overige	€ 50
			Subtotaal	**€ 488**
Wijkteams		-€ 76	De subsidie aan Marente is weer structureel opgenomen (voor de helft)	-€ 25
			Vanuit de Kadernota 2020 zijn voorstellen opgenomen voor een pilot preventie jeugd en voor het uitvoeringsplan huiselijk geweld en kindermishandeling	-€ 40
			Overige	-€ 11
			Subtotaal	**-€ 76**
Inkomensregelingen	€ 341		De begroting van de ISD komt per saldo lager uit. De kosten van de begeleiding van statushouders nemen toe, maar de kosten voor participatie nemen af	€ 403
			Voor armoedebeleid is een structureel budget opgenomen	-€ 50
			Overige	-€ 12
			Subtotaal	**€ 341**

Bedragen x € 1.000

Thema/ Taakveld	Voordeel	Nadeel	Toelichting	Bedrag
Lasten				
Arbeidsparticipatie		-€ 19	De bijdrage aan het servicepunt werk (SPW) neemt toe	-€ 66
			De begroting van de ISD komt voor reïntegratie lager uit	€ 27
			De raming voor social return uit 2019 vervalt voor 2020 en verder	€ 20
			Subtotaal	**-€ 19**
Begeleide participatie		-€ 115	De bijdrage aan de GR KDB neemt toe	-€ 114
			Overige	-€ 1
			Subtotaal	**-€ 115**
Maatwerkdienst-verlening 18+		-€ 516	De ISD begroting komt hoger uit, met name voor hulp bij het huishouden (€ 182) en begeleiding ZIN/PGB (€ 293)	-€ 516
			Subtotaal	**-€ 516**
Maatwerkdienst-verlening 18-		-€ 12	De bijdrage aan het Tijdelijk fonds jeugdhulp neemt af	€ 59
			De bijdrage aan de ISD voor jeugdhulp PGB's neemt toe	-€ 80
			Overige	€ 9
			Subtotaal	**-€ 12**
Maatwerkvoorzieningen (WMO)		-€ 47	De bijdrage aan de ISD voor WMO-voorzieningen neemt toe	-€ 47
			Subtotaal	**-€ 47**
Geëscaleerde zorg 18-		-€ 140	De bijdrage aan Holland Rijnland voor veiligheid en jeugdreclassering neemt toe	-€ 140
			Subtotaal	**-€ 140**
Totaal thema		**-€ 96**	**Totaal**	**-€ 96**
Thema sport en gezondheid				
Sport		-€ 64	Bijde Kadernota 2020 is een structureel budget opgenomen om het spelen, sporten en bewegen te bevorderen	-€ 97
			De raming voor 2019 bevat vanuit 2018 een overhevelingsbudget voor een fitplein	€ 25
			Overige	€ 8
			Subtotaal	**-€ 64**
Sportaccommodaties	€ 62		De kapitaallasten nemen toe, vooral als gevolg van een half jaar rente in verband met de investering op Ter Specke	-€ 53
			De storting in de voorziening MOP accommodaties kan op basis van het MOP naar beneden worden bijgesteld	€ 92
			Overige	€ 23
			Subtotaal	**€ 62**
Volksgezondheid		-€ 140	De bijdrage aan de RDOG neemt toe	-€ 131
			Bij de Kadernota 2020 is een budget opgevoerd voor het preventieakkoord	-€ 10
			Overige	€ 1
			Subtotaal	**-€ 140**
Totaal thema		**-€ 142**		**-€ 142**
Totaal lasten		**-€ 114**		**-€ 114**

Bedragen x € 1.000

Thema/ Taakveld	Voordeel	Nadeel	Toelichting	Bedrag
Baten				
Thema onderwijs				
Onderwijshuisvesting	€ 1		Overige	**€ 1**
Thema Sociaal domein				
Inkomensregelingen	€ 120		De beschikking BUIG komt hoger uit	**€ 120**
Thema sport en gezondheid				
Sportaccommodaties	€ 1		Overige	**€ 1**
Totaal baten	**€ 122**			**€ 122**
Reserves				
Stortingen reserves	-€ 216		Hogere storting reserve IHP/ accommodatiebeleid	-€ 64
			In 2019 is eenmalig vanuit de reserve IHP/ accommodatiebeleid een bijdrage gedaan aan de voorziening MOP accommodaties	-€ 152
			Subtotaal	**-€ 216**
Onttrekkingen reserves	-€ 811		De bijdrage vanuit de reserve IHP/ accommodatiebeleid komt lager uit	-€ 42
			In 2019 zijn de overhevelingsbudgetten gedekt door een bijdrage uit de reserve Overhevelingen	-€ 769
			Subtotaal	**-€ 811**
Totaal reserves	**-€ 1.027**		**Totaal**	**-€ 1.027**
Eindtotaal		**-€ 1.019**		**-€ 1.019**

Programma 2 Leefomgeving

Bedragen x € 1.000

Lasten	Begroting 2019	Begroting 2020	Verschil
Thema Veiligheid			
Crisisbeheersing en brandweer	-1.476	-1.579	-103
Openbare orde en veiligheid	-650	-826	-176
Subtotaal Veiligheid	-2.126	-2.405	-279
Thema Mobiliteit			
Verkeer en vervoer	-2.280	-2.393	-113
Parkeren	-94	-110	-16
Subtotaal Mobiliteit	-2.374	-2.503	-129
Thema Wonen			
Ruimtelijke Ordening	-503	-743	-240
Wonen en bouwen	-857	-818	39
Subtotaal Wonen	-1.360	-1.561	-201
Thema Openbare ruimte en duurzamheid			
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-2.625	-2.178	447
Riolering	-1.963	-1.994	-31
Afval	-3.047	-2.999	48
Begraafplaatsen en crematoria	-3	-3	0
Milieubeheer	-877	-951	-74
Subtotaal Openbare ruimte en duurzaamheid	-8.515	-8.125	390
Totale lasten Programma Leefomgeving	**-14.375**	**-14.594**	**-219**

Baten	Begroting 2019	Begroting 2020	Verschil
Thema Veiligheid			
Crisisbeheersing en brandweer	110	110	0
Openbare orde en veiligheid	36	40	4
Subtotaal Veiligheid	146	150	4
Thema Mobiliteit			
Verkeer en vervoer	162	158	-4
Parkeren	4	4	0
Subtotaal Mobiliteit	166	162	-4
Thema Wonen			
Ruimtelijke Ordening	0	0	0
Wonen en bouwen	487	487	0
Subtotaal Wonen	487	487	0
Thema Openbare ruimte en duurzaamheid			
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	53	53	0
Riolering	2.790	2.790	0
Afval	3.198	3.992	794
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0
Milieubeheer	0	0	0
Subtotaal Openbare ruimte en duurzaamheid	6.041	6.835	794
Totale baten Programma Leefomgeving	**6.840**	**7.634**	**794**

Reserves	Begroting 2019	Begroting 2020	Verschil
Stortingen in reserves	-8	0	8
Onttrekkingen aan reserves	1.020	410	-610
Totale reserves	**1.012**	**410**	**-602**
Afronding	0	0	0
Saldo programma Leefomgeving	**-6.523**	**-6.550**	**-27**

Analyse van de verschillen:

Bedragen x € 1.000

Thema/ Taakveld	Voordeel	Nadeel	Toelichting	Bedrag
Lasten				
Thema Veiligheid				
Crisbeheersing en brandweer		-€ 103	Hogere bijdrage VR HM	-€ 89
			Overige	-€ 14
			subtotaal	**-€ 103**
Openbare orde en veiligheid		-€ 176	Hogere bijdrage aan HLT door structurele uitbreiding formatie BOA's (€ 120) en juridische handhaving (€ 26)	-€ 146
			overige mutaties	-€ 30
			subtotaal	**-€ 176**
Totaal thema		**-€ 279**	**Totaal**	**-€ 279**
Thema Mobiliteit				
Verkeer en vervoer		-€ 113	Kapitaallasten wegen nemen toe als gevolg van onder andere het investeringsplan	-€ 116
			In 2019 is eenmalig een deel van het budget als bezuiniging opgevoerd (€ 100), maar was het budget voor wegbeheer in dat jaar € 50 hoger door een overheveling	-€ 50
			Bij de Kadernota 2020 is eenmalig een budget opgevoerd voor een verkeersadvies	-€ 13
			Bestek 3 van Meerlanden straatreiniging wordt verlaagd	€ 31
			Het uitvoeringsbudget voor het Mobiliteitsplan is in 2020 lager	€ 99
			In 2019 kwam de bijdrage aan Holland Rijnland voor het netwerkmanagement lager uit	-€ 52
			Overige	-€ 12
			subtotaal	**-€ 113**
Parkeren		-€ 16	Overige	-€ 16
			subtotaal	**-€ 16**
Totaal thema		**-€ 129**	**Totaal**	**-€ 129**
Thema Wonen				
Ruimtelijke ordening	-€ 240		Het budget voor planaanpassingen lag in 2019 eenmalig hoger	€ 50
			Nieuwe wettelijke taak coördinator BRO	-€ 23
			Nieuwe wettelijke taak coördinator Implementatie Omgevingswet	-€ 75
			Nieuwe wettelijke taak Omgevingsvisie	-€ 200
			Overige	€ 8
			subtotaal	**-€ 240**
Wonen en bouwen		€ 39	Het budget in 2019 is door een overheveling vanuit 2018 in verband met de sloop van een woning aan de Rooversbroekdijk hoger	€ 43
			Bestek 5 van ML voor het onderhoud van woningen komt lager uit	€ 47
			Overige	-€ 51
			subtotaal	**€ 39**
Totaal thema	-€ 201		**Totaal**	**-€ 201**

Bedragen x € 1.000

Thema/ Taakveld	Voordeel	Nadeel	Toelichting	Bedrag
Lasten				
Thema Openbare. ruimte en duurzaamheid				
Openbaar groen	€ 447		De raming voor 2019 bevat een overhevelingsbudget voor het inlopen op het achterstallig groen	€ 359
			De raming voor 2019 bevat een overhevelingsbudget voor het onderhoud aan speelplaatsen	€ 97
			De raming voor 2019 bevat een overhevelingsbudget voor het opstellen van het groenbeleidsplan	€ 23
			Bij de Kadernota 2020 is eenmalig een budget opgevoerd voor het opstellen van het groenbeheerplan	-€ 20
			Bij de Kadernota 2020 is eenmalig een budget opgevoerd voor verblijfsrecreatie	-€ 10
			overige mutaties	-€ 2
			subtotaal	**€ 447**
Riolering	-€ 31		De ramingen voor 2019 bevatten overhevelingsbudgetten voor de riolering	€ 177
			De bijdrage uit de voorziening is in 2020 lager, omdat in 2019 de bijdrage mede is gebaseerd op de overhevelingsbudgetten 2018	-€ 214
			Opstellen van plannen voor de riolering voor 2020	-€ 51
			Overige, bijvoorbeeld in verband met plannen die voor 2019 incidenteel gepland stonden	€ 57
			subtotaal	**-€ 31**
Afval	€ 48		Voor 2019 stond eenmalig een effectevaluatie diftar gepland	€ 50
			In 2020 vindt een pilot circulair hergebruik reststoffen plaats	-€ 20
			Overige	€ 18
			subtotaal	**€ 48**
Milieubeheer		-€ 74	De bijdrage aan de omgevingsdienst ODWH is hoger in 2020	-€ 61
			Overige	-€ 13
			subtotaal	**-€ 74**
Totaal thema	**€ 390**		**Totaal**	**€ 390**
Totaal lasten	**-€ 219**			**-€ 219**

Bedragen x € 1.000

Thema/ Taakveld	Voordeel	Nadeel	Toelichting	Bedrag
Baten				
Thema Veiligheid				
Openbare orde en veiligheid	€ 4		Overige	**€ 4**
Thema Mobiliteit				
Verkeer en vervoer		-€ 4	Overige	**-€ 4**
Thema Openbare ruimte en duurzaamheid				
Riolering		€ 0		**€ 0**
Afval	€ 794		Bij de evaluatie van de lasten en baten van het afval als gevolg van de afrekening van ML over 2017 bleek dat de kostendekking voor ongeveer € 800 achterbleef. Voor 2019 kon dat niet door een tariefaanpassing worden verholpen, in 2020 wel	**€ 794**
Totaal thema	**€ 794**		**subtotaal**	**€ 794**
Totaal baten	**€ 794**			**€ 794**
Reserves				
Stortingen reserves	€ 8		Overige	**€ 8**
Onttrekkingen reserves		-€ 610	In 2019 vindt er een onttrekking plaats aan de reserve Overhevelingen in verband met overhevelingsbudgetten vanuit 2018	**-€ 610**
Totaal reserves		**-€ 602**		**-€ 602**
Afronding	€ 0		Afronding	
Eindtotaal	**-€ 27**			**-€ 27**

Programma 3 Bedrijvigheid

Bedragen x € 1.000

Lasten	Begroting 2019	Begroting 2020	Verschil
Thema Lokale economie			
Economische havens en waterwegen	0	0	0
Thema Regionale economie			
Economische ontwikkeling	-1.092	-1.119	-27
Economische promotie	-151	-151	0
Fysieke bedrijfsinfrastructuur	-15	0	15
Bedrijfsloket en -regelingen	-76	-76	0
Subtotaal Regionale economie	-1.334	-1.346	-12
Thema Kunst & Cultuur			
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	-918	-663	255
Cultureel erfgoed	-24	-21	3
Musea	-87	-77	10
Media	-669	-697	-28
Subtotaal Kunst & Cultuur	-1.698	-1.458	240
Totale lasten programma Bedrijvigheid	**-3.032**	**-2.804**	**228**

Baten	Begroting 2019	Begroting 2020	Verschil
Thema Regionale economie			
Economische promotie	122	123	1
Bedrijfsloket en -regelingen	13	13	0
Subtotaal Regionale economie	135	136	1
Thema Kunst & Cultuur			
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	23	23	0
Media	233	233	0
Subtotaal Kunst & Cultuur	256	256	0
Totale baten programma Bedrijvigheid	**391**	**392**	**1**

Reserves	Begroting 2019	Begroting 2020	Verschil
Stortingen in reserves	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	90	0	-90
Totale reserves	**90**	**0**	**-90**
Afronding	0	1	1
Saldo programma Bedrijvigheid	**-2.551**	**-2.411**	**140**

Analyse van de verschillen:

Thema/Taakveld	Voordeel	Nadeel	Toelichting	Bedrag
Lasten				
Thema kunst & cultuur				
Cultuurpresentatie, -productie en -participatie	€ 255		Bij de Kadernota 2020 is een budget opgevoerd voor voortzetten cultuurbeleid	-€ 9
			Bij de Kadernota 2020 is een structureel budget opgevoerd voor Onderzoek en advies erfgoed	-€ 10
			Voor 2019 is een bezuiniging voor het accommodatiebeleid opgevoerd van € 175, vanaf 2020 is dat € 350	€ 175
			In de raming voor 2019 is een overhevelings-budget vanuit 2018 opgenomen voor onderhoud kunstvoorwerpen	€ 50
			In de raming voor 2019 is een overhevelings-budget vanuit 2018 opgenomen voor herziening accommodatiebeleid	€ 30
			Overige	€ 19
			subtotaal	**€ 255**
Cultureel erfgoed	€ 3		Overige	**€ 3**
Musea	€ 10		Overige	**€ 10**
Media		-€ 28	Bij de Kadernota 2020 is een structureel budget opgevoerd voor subsidie Streekomroep	-€ 30
			Overige	€ 2
			subtotaal	**-€ 28**
Totaal thema	**€ 240**		**Totaal**	**€ 240**
Totaal lasten	**€ 228**			**€ 228**
Baten				
Thema Regionale economie				
Economische promotie	€ 1		Overige	**€ 1**
Totaal baten		**€ 1**		**€ 1**
Reserves				
Onttrekkingen reserves		-€ 90	In 2019 vindt een onttrekking plaats aan de reserve Overhevelingen in verband met overhevelingsbudgetten 2018	-€ 90
Totaal reserves		**-€ 90**		**-€ 90**
Afronding	€ 1		Afronding	**€ 1**
Eindtotaal	**€ 140**			**€ 140**

Programma 4 Bestuur en ondersteuning

Bedragen x € 1.000

Lasten	Begroting 2019	Begroting 2020	Verschil
Thema Dienstverlening			
Burgerzaken	-591	-516	75
Beheer overige gebouwen	-132	-116	16
Subtotaal Thema Dienstverlening	-723	-632	91
Thema regionale samenwerking			
Bestuur	-1.498	-1.447	51
Totale lasten programma Bestuur & Ondersteuning	**-2.221**	**-2.079**	**142**

Baten	Begroting 2019	Begroting 2020	Verschil
Thema Dienstverlening			
Burgerzaken	330	330	0
Beheer overige gebouwen	144	138	-6
Subtotaal Thema Dienstverlening	474	468	-6
Thema regionale samenwerking			
Bestuur	0	0	0
Totale baten programma Bestuur & Ondersteuning	**474**	**468**	**-6**

Reserves	Begroting 2019	Begroting 2020	Verschil
Stortingen in reserves	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	747	220	-527
Totale reserves	**747**	**220**	**-527**
Afronding	1	0	-1
Saldo programma Bestuur & Ondersteuning	**-999**	**-1.391**	**-392**

Analyse van de verschillen:

Bedragen x € 1.000

Thema / Taakveld	Voordeel	Nadeel	Toelichting	Bedrag
Lasten				
Thema dienstverlening				
Burgerzaken	€ 75		In 2020 vinden geen verkiezingen plaats	€ 64
			Overige	€ 11
			subtotaal	**€ 75**
Beheer overige gebouwen	€ 16		Overige	**€ 16**
Totaal thema	**€ 91**		**Totaal**	**€ 91**
Thema regionale samenwerking				
Bestuur	€ 51		In 2019 is eenmalig een budget opgevoerd voor de energiemonitor	€ 19
			De raming voor 2019 bevat een overhevelingsbudget vanuit 2018 voor het MOP	€ 20
			Overige	€ 12
Totaal thema	**€ 51**		**Totaal**	**€ 51**
Totaal lasten	**€ 142**			**€ 142**
Baten				
Thema dienstverlening				
Beheer overige gebouwen		-€ 6	Overige	**-€ 6**
Totaal baten	**-€ 6**			**-€ 6**
Reserves				
Onttrekkingen reserves		-€ 527	In 2019 vindt een onttrekking plaats aan de reserve Overhevelingen in verband met overhevelingsbudgetten 2018	-€ 527
Totaal reserves		**-€ 527**		**-€ 527**
Afronding		-€ 1	Afronding	**-€ 1**
Eindtotaal		**-€ 392**		**-€ 392**

Algemene dekkingsmiddelen

Bedragen x € 1.000

Lasten	Begroting 2019	Begroting 2020	Verschil
Thema Algemene middelen			
Overhead	-9.451	-8.448	1.003
Treasury	63	269	206
Belastingen overig	-414	-414	0
Overige baten en lasten	36	-164	-200
Resultaat van de rekening van baten en lasten	0	0	0
Totale lasten Algemene middelen	**-9.766**	**-8.757**	**1.009**

Baten	Begroting 2019	Begroting 2020	Verschil
Overhead	0	0	0
Treasury	629	622	-7
OZB woningen	2.447	2.508	61
OZB niet woningen	1.846	1.893	47
Belastingen overig	2.261	2.262	1
Algemene uitkering	28.843	29.646	803
Overige baten en lasten	0	0	0
Totale baten Algemene middelen	**36.026**	**36.931**	**905**

Reserves	Begroting 2019	Begroting 2020	Verschil
Stortingen in reserves	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	0	0	0
Totale reserves	**0**	**0**	**0**
Afronding	0	1	1
Saldo Algemene middelen	**26.260**	**28.175**	**1.915**

Analyse van de verschillen:

Bedragen x € 1.000

Thema / Taakveld	Voordeel	Nadeel	Toelichting	Bedrag
Lasten				
Thema algemene middelen				
Overhead	€ 1.003		De bijdrage aan HLT komt € 758 lager uit, vooral veroorzaakt door overhevelingen vanuit 2018 voor een bedrag van € 507, die in de raming voor 2019 zijn opgenomen	€ 758
			De kapitaallasten nemen af, vooral als gevolg van het aflopen van kapitaallasten voor automatisering dat is achtergebleven bij de gemeente (€ 152)	€ 241
			De raming voor 2019 bevat een eenmalig budget voor participatie	€ 45
			Bij de Kadernota 2020 is een budget opgevoerd voor het opstellen van een MOP	-€ 15
			Overige	-€ 26
			subtotaal	**€ 1.003**
Treasury	€ 206		Lagere rentelasten	**€ 206**
Overige baten en lasten		-€ 200	De stelpost voor onvoorzien is in 2019 afgeraamd	-€ 200
			Een stelpost is opgevoerd voor hogere subsidies overige instellingen	-€ 75
			In 2020 is een stelpost van € 150 als bezuiniging opgenomen voor het aflopen van het sociaal plan ML. Bij de Kadernota 2020 werd verwacht dat dit voor het 1e halfjaar nog niet wordt gehaald	€ 75
			subtotaal	**-€ 200**
Totaal lasten	**€ 1.009**			**€ 1.009**
Baten				
Thema algemene middelen				
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	€ 803		De Algemene uitkering is gebaseerd op de Meicirculaire en komt voor 2020 € 994 hoger uit dan in 2019. De uitkeringen voor het sociaal domein nemen af met € 191	**€ 803**
Belastingen overig	€ 1		Overige	**€ 1**
OZB woningen	€ 61		Meer opbrengsten uit OZB woningen	**€ 61**
OZB niet-woningen	€ 47		Meer opbrengsten uit OZB niet-woningen	**€ 47**
Treasury		-€ 7	Lager treasuryresultaat kapitaallasten	**-€ 7**
Totaal baten	**€ 905**			**€ 905**
Reserves				
Mutaties reserves				€ 0
Totaal reserves		**€ 0**		**€ 0**
Afronding		€ 1	Afronding	**€ 1**
Eindtotaal	**€ 1.915**			**€ 1.915**

Overzicht van incidentele baten en lasten

Bedragen
x € 1.000

Omschrijving investering	Begroting		Begroting		Begroting			Begroting
(- = nadeel)	2020		2021		2022			2023
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
Programma Vitaliteit								
Kadernota:								
Pilots preventie jeugd	-25							
Preventieakkoord voor gezonde leefstijl	-10							
Bestaand beleid:								
Taalklassen/ISK	-20							
Aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt	-20							
WMO overige kosten	-52							
Uitvoeringskosten lokaal CJG	-20							
Tijdelijk fonds jeugdhulp	-321							
Subtotaal programma 1	***-468***	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
Programma Leefomgeving								
Kadernota:								
Groenbeheerplan	-20							
Verblijfsrecreatie	-10							
Verkeersadvies	-13							
Exploitatie Milieustraat 3.0	-10		-10					
Nieuw beleid:								
Implementatie Omgevingswet	-200		-80					
Omgevingsvisie	-75							
Bestaand beleid:								
Biodiversiteit versterken (waaronder natuurvriendelijke oevers)	-50							
Riolen opstellen rioolbeheerplan	-20							
Riolen actualisatie rioleringsplan	-31							
Gemeentelijke pilots circulair hergebruik reststoffen	-20							
Duurzaamheidsbeleid uitvoeren 0,5 fte	-40		-40					
Duurzaamheid uitvoeringsbudget	-160		-150					
Implementatie Omgevingswet	-40							
Woonvisie	-10		-10					
Uitvoeren veiligheidsbeleid	-20							
Ondermijning	-94		-94					
Pilot zorg en veiligheid jeugd	-19							
Subtotaal programma 2	***-832***	**-**	***-384***	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**

Bedragen
x € 1.000

Omschrijving investering	Begroting		Begroting		Begroting			Begroting
(- = nadeel)	2020		2021		2022			2023
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
Programma Bedrijvigheid								
Kadernota:								
Revitalisering Dorpshart	-50		-50					
Voortzetten cultuurbeleid	-9							
Bestaand beleid:								
Greenport economische agenda	-30							
Brede economische agenda	-244		-244					
Regionaal Gebiedsprogramma	-50							
Subsidie Open Monumentendag	-1							
Subtotaal programma 3	***-384***	***-***	***-294***	***-***	***-***	***-***	***-***	***-***
Programma Bestuur en ondersteuning								
Kadernota:								
Meerjarenonderhoudsplannen (MOP's)	-15							
Sociaal plan Meerlanden	-75							
Bestaand beleid:								
Programmabegroting 2019: Participatie	-10		-10					
Kapitaallasten automatisering achtergebleven	-16							
Automatisering Algemene reserve		180						
Duurzaamheid Algemene reserve		40		40		40		
Raad representatie/afscheid raadsleden					-3			
IT (Ipads) raad					-8			
Wethouders integriteitsonderzoek					-5			
Subtotaal programma 4	***-116***	***220***	***-10***	***40***	***-16***	***40***	***-***	***-***
Totaal incidentele baten en lasten	**-1.800**	**220**	**-688**	**40**	**-16**	**40**	**-**	**-**

Overzicht structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves

Structurele stortingen reserves bedragen x € 1.000

Lasten	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Omschrijving
Programma Vitaliteit						
Reserve Accommodatiebeleid	-630	-653	-685	-727	-771	Exploitatie
Reserve IHP	-1.218	-1.259	-1.315	-1.381	-1.450	Exploitatie
Totaal programma Vitaliteit	**-1.848**	**-1.912**	**-2.000**	**-2.108**	**-2.221**	
Totaal structurele stortingen reserves	**-1.848**	**-1.912**	**-2.000**	**-2.108**	**-2.221**	

Structurele onttrekkingen reserves bedragen x € 1.000

Lasten	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Omschrijving
Programma Vitaliteit						
Reserve Accommodatiebeleid	1.311	1.345	1.744	1.721	1.711	Exploitatie
Reserve IHP	2.247	2.171	2.382	2.085	2.062	Exploitatie
Reserve Overhevelingen	20	20	20	20	20	Leertuin Zorg en veiligheid
Reserve Kunstwerken	15	15	15	15	15	Onderhoud kunstwerken
Totaal programma Vitaliteit	**3.593**	**3.551**	**4.161**	**3.841**	**3.808**	
Programma Leefomgeving						
Regionaal investeringsfonds	410	410	410	410	410	Reg. Investeringen-strategie
Totaal programma Leefomgeving	**410**	**410**	**410**	**410**	**410**	
Totaal structurele onttrekkingen reserves	**4.003**	**3.961**	**4.571**	**4.251**	**4.218**	

Structureel begrotingsevenwicht

Bedragen x € 1.000

Programma	Begroting 2020		
	Lasten	Baten	Saldo
Vitaliteit	-26.332	4.492	-21.840
Leefomgeving	-14.594	7.634	-6.960
Bedrijvigheid	-2.804	392	-2.412
Bestuur en ondersteuning	-2.079	468	-1.611
Totaal lasten en baten	-45.809	12.986	-32.823
Algemene dekkingsmiddelen	-109	36.931	36.822
Overhead	-8.448	-	-8.448
VPB			
Onvoorzien	-200		-200
Subtotaal	-54.566	49.917	-4.649
Mutaties reserves	-1.912	4.181	2.269
Afronding			2
Totaal lasten en baten incl. mutaties reserves	-56.478	54.098	-2.378
Correctie incidentele baten en lasten	1.800	-220	1.580
Structureel resultaat begroting	**-54.678**	**53.878**	**-798**

Bedragen x € 1.000

Programma	Begroting 2021		
	Lasten	Baten	Saldo
Vitaliteit	-26.337	4.494	-21.843
Leefomgeving	-14.393	7.581	-6.812
Bedrijvigheid	-2.560	393	-2.167
Bestuur en ondersteuning	-2.111	468	-1.643
Totaal lasten en baten	-45.401	12.936	-32.465
Algemene dekkingsmiddelen	84	37.133	37.217
Overhead	-8.448	-	-8.448
VPB			
Onvoorzien	-200	-	-200
Subtotaal	-53.965	50.069	-3.896
Mutaties reserves	-2.000	4.611	2.611
Afronding			1
Totaal lasten en baten incl. mutaties reserves	-55.965	54.680	-1.284
Correctie incidentele baten en lasten	688	-40	648
Structureel resultaat begroting	**-55.277**	**54.640**	**-636**

Bedragen x € 1.000

Programma	Begroting 2022		
	Lasten	Baten	Saldo
Vitaliteit	-25.983	4.497	-21.486
Leefomgeving	-14.071	7.876	-6.195
Bedrijvigheid	-2.263	394	-1.869
Bestuur en ondersteuning	-2.127	468	-1.659
Totaal lasten en baten	-44.444	13.235	-31.209
Algemene dekkingsmiddelen	216	36.238	36.454
Overhead	-8.497	-	-8.497
VPB			
Onvoorzien	-200	-	-200
Subtotaal	-52.925	49.473	-3.452
Mutaties reserves	-2.108	4.291	2.183
Afronding			2
Totaal lasten en baten incl. mutaties reserves	-55.033	53.764	-1.267
Correctie incidentele baten en lasten	16	-40	-24
Structureel resultaat begroting	**-55.017**	**53.724**	**-1.291**

Bedragen x € 1.000

Programma	Begroting 2023		
	Lasten	Baten	Saldo
Vitaliteit	-25.907	4.500	-21.407
Leefomgeving	-14.024	7.510	-6.514
Bedrijvigheid	-2.266	394	-1.872
Bestuur en ondersteuning	-2.143	468	-1.675
Totaal lasten en baten	-44.340	12.872	-31.468
Algemene dekkingsmiddelen	277	36.500	36.777
Overhead	-8.494	-	-8.494
VPB			
Onvoorzien	-200	-	-200
Subtotaal	-52.757	49.372	-3.385
Mutaties reserves	-2.221	4.218	1.997
Afronding			4
Totaal lasten en baten incl. mutaties reserves	-54.978	53.590	-1.384
Correctie incidentele baten en lasten	-	-	-
Structureel resultaat begroting	**-54.978**	**53.590**	**-1.384**

Uiteenzetting van de financiële positie

Geprognosticeerde balans

Met het oog op een betere raming en beheersing van het EMU-saldo is in het nieuwe BBV een geprognosticeerde balans voorgeschreven. Dat geeft de raad meer inzicht in de ontwikkeling van onder meer investeringen, het aanwenden van reserves en voorzieningen, en in de financieringsbehoefte. Dit zorgt ervoor dat er in de beleidsvoorbereiding, de sturing en beheersing meer aandacht is voor het EMU-saldo.

Geprognosticeerde balans (in € 1.000)

ACTIVA	1 JAN. 2020	1 JAN. 2021	1 JAN. 2022	1 JAN. 2023
(Im)materiële vaste activa	94.768	104.989	105.989	103.390
Kapitaalverstrekkingen				
Leningen verbonden partijen	766	36	740	35
Langlopende leningen derden	8.580	9.233	8.451	9.076
Langlopende uitzettingen				
Voorraad bouwgrond inclusief onderhanden werk				
Overige voorraden				
Vorderingen & liquide middelen	14.862	15.342	13.886	14.697
Overlopende activa	2.141	2.197	2.189	2.176
Balanstotaal	**121.118**	**131.797**	**131.255**	**129.374**

PASSIVA	1 JAN. 2020	1 JAN. 2021	1 JAN. 2022	1 JAN. 2023
Algemene reserve	3.192	3.175	5.374	5.454
Bestemmingsreserves	20.842	18.850	16.335	14.247
Voorzieningen	5.475	6.025	6.427	6.889
Langlopende leningen	76.192	88.946	89.501	88.172
Kortlopende schulden	11.381	10.627	9.344	10.451
Overlopende passiva	4.034	4.174	4.274	4.161
Balanstotaal	**121.118**	**131.797**	**131.255**	**129.374**

EMU saldo

Overzicht EMU-saldo

Sinds 2006 zijn gemeenten verplicht een raming van de eigen bijdrage aan het EMU-saldo op te nemen. (EMU staat voor Economische en Monetaire Unie.) Aanleiding hiervoor was de overschrijding van de norm van het EMU-tekort van 3% waar Nederland in het verleden mee werd geconfronteerd. Om de cijfers tussen verschillende landen goed te vergelijken zijn in de Europese Unie afspraken gemaakt over de wijze van berekening van het EMU-saldo.

Het EMU-saldo wordt berekend op kasbasis, dus de feitelijke geldstromen die in een jaar plaatsvinden. Een negatief EMU-saldo wil niet zeggen dat de gemeente onmiddellijk een probleem heeft, omdat de gemeente werkt met het baten- en lastenstelsel.

Nr.	Vraag	+/-	Rekening	Begroting	Begroting
			2018	2019	2020
1	Wat is uw exploitatiesaldo **vóór** toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)?		-2.427	-7.511	-4.649
2	Wat zijn uw afschrijvingen ten laste van de exploitatie?	bij	3.080	3.525	3.239
3	Wat zijn uw bruto dotaties aan voorzieningen t.l.v. de exploitatie?	bij	3.141	895	932
4	Wat zijn uw uitgaven aan investeringen in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd?	af	6.692	1.782	4.848
5	Wat zijn de in mindering op de onder vraag 4 bedoelde investeringen gebrachte ontvangen bijdragen van het Rijk, de Provincies, de Europese Unie en overigen?	bij			
6a	Wat zijn uw verkoopopbrengsten uit desinvesteringen in (im)materiële vaste activa (tegen verkoopprijs)?	bij			
6b	en wat is daarin de te verwachten boekwinst?				
7	Hoeveel bedragen de uitgaven aan aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d.?	af	1.906	605	367
8a	Wat zijn de verkoopopbrengsten van grond (tegen verkoopprijs)?	bij	2.109	262	2.993
8b	en wat is daarin de te verwachten boekwinst?				
9	Wat zijn uw betalingen ten laste van de voorzieningen?	af	1.485	1.029	382
10	Zijn er voorts betalingen die niet via de onder vraag 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht en die nog niet vallen onder één van de bovenstaand vragen?				
11a	Gaat u deelnemingen en aandelen verkopen? (ja/nee)		nee	nee	nee
11b	Zo ja wat is bij verkoop de te verwachten boekwinst?				
Berekend EMU-saldo			**-4.180**	**-6.245**	**-3.082**

Investeringen 2020-2023

Bedragen x € 1.000

Omschrijving investering	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Afsch. termijn	Maatschappelijk of Economisch nut
	2019	2020	2021	2022	2023		
Programma Vitaliteit							
2011 Sportlaan Sportcomplex	594					40	economisch
2013 Brede School Don Bosco stichting	226					40	economisch
2016 Gymlokaal Frans Halsstraat	870					40	economisch
2016 Spartaan verbouw	60					40	economisch
Fioretti Nieuwbouw 2019	-6					40	economisch
Fitplein	25					15	maatschappelijk
Joseph	301					40	economisch
Led armaturen The Flags	23					15	maatschappelijk
Sociale investeringen sociaal domein	436					nvt	maatschappelijk
Sportpark herindeling	55					20	economisch
Trainingshal ter Specke	6.154					40	economisch
Vernieuwbouw Lisbloemschool			2.150			40	Economisch
Vervangen kunstgrasvelden FC Lisse		759				10	Economisch
Vervangen kunstgrasveld Hisalis			285			10	Economisch
Totaal programma Vitaliteit	**8.738**	**759**	**2.435**	**-**	**-**		
Programma Leefomgeving							
2011 Hobaho herinrichting	22					15	maatschappelijk
2011 Sportlaan WKO bouwkosten	111					40	economisch
2013 Greveling aanleg HWA riolering	18					50	economisch
2013 Rioolverbetering v.d. Veldstraat	161					50	economisch
2014 GRP zeeheldenbuurt	-3					50	economisch
2015 GRP Paulus Potterstraat	175					50	economisch
2015 HOV Noordwijk-Schiphol	-6					1	maatschappelijk
2015 Inzamelingmethodiek Afvalbeleidsplan	1.426					20	economisch
2016 Duurzaam veilig	130					15	maatschappelijk
2016 GRP Drainageaanleg	34					15	economisch
2016 GRP Drainageaanleg Zeeheldenwijk	-15					15	economisch
2016 GRP Vrijverval Schoolstraat	154					50	economisch
2016 Uitvoeren mobiliteitsplan	153					15	maatschappelijk
2016 Verlichtingsplan armaturen	122					20	maatschappelijk
2016 Vrijverval G.Flinck/V.v.Goghstr	91					50	economisch
2017 GRP bouwk.investeringen	-4					50	economisch
2017 Mobiliteitsplan/duurzaam veilig	190					15	maatschappelijk
2017 Parkeren in de wijken	76					20	maatschappelijk

Bedragen x € 1.000

Omschrijving investering	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Afsch. termijn	Maatschappelijk of Economisch nut
	2019	2020	2021	2022	2023		
2018 Meer-en Duinpolder waterstructuur	458					50	economisch
2018 Mendeldreef vervanging brug	33					40	maatschappelijk
2019 Beheerplan duikers	15					1	maatschappelijk
2019 Uitvoering baggerplan	344					1	maatschappelijk
2019 Verlichtingsplan, armaturen	162					15	maatschappelijk
Aanpassen rioleringsoverstorten	39					50	economisch
Afkoppelen 1e Havendwarsstraat	55					50	economisch
Afkoppelen Schilderswijk	128					50	economisch
Afkoppelplan Zeeheldenwijk 2019	150					50	economisch
Beukenhof	-1					5	economisch
Bouwkavel Greveling	42					5	economisch
Bouwkavels Achterweg	291					5	economisch
Bushalte Oranjelaan/ Kanaalstraat fietsparkeren	50					10	maatschappelijk
Catharijnelaan herinrichting	256					15	maatschappelijk
De Factorij	213					nvt	economisch
De Waterkanten voorbereiding	-16					nvt	economisch
Dever Zuid / Geestwater	123					5	economisch
Diverse pleinen	22					20	maatschappelijk
Don Bosco	285					nvt	economisch
Drainageaanleg Schilderswijk	74					15	economisch
Elka	96					nvt	economisch
Groenstructuur	91					nvt	maatschappelijk
GRP vrijverval	1.049					50	economisch
GRP, verbetering vrijvervalriolering 2019	124					50	economisch
GRP, vervanging vrijvervalriolering 2019	435					50	economisch
Haven grondverkopen	-12					nvt	economisch
Havengebied riolering aanleg	284					50	economisch
Havenkwartier	91					nvt	economisch
Herinr. Zeeheldenwijk W.deWstr./Evertsenstr. 2019	414					20	maatschappelijk
Herinrichting Grevelingstraat	596					20	maatschappelijk
Herinrichting Havengebied	783					20	maatschappelijk
Herinrichting Zeeheldenwijk fase 3	248					20	maatschappelijk
Nieuw Meerzicht	183					nvt	economisch
Nw.Josephschool	-62					5	economisch
Omgevingsvisie	68					nvt	maatschappelijk
Ontwikkeling Havenkwartier	215					nvt	economisch
Ophoging Zeeheldenwijk 2018	200					20	maatschappelijk
Opwaardering 1e Havendwarsstraat	70					20	maatschappelijk
Parkeren algemeen	65					20	maatschappelijk
Revitaliseren Bondstraat	200					20	maatschappelijk
Rioolverbetering Havendwarsstraat e.o.	107					50	economisch
Rioolverv. v.Ostade/J.Vermeer/J.Steenstr	222					50	economisch

Bedragen x € 1.000

Omschrijving investering	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Afsch. termijn	Maatschappelijk of Economisch nut
	2019	2020	2021	2022	2023		
Rioolvervanging Havendwarsstraat e.o.	215					50	economisch
Rioolvervanging Nassaustraat	25					50	economisch
Rioolvervanging Ooievaarstraat	95					50	economisch
Ruigrok / Den Dekker	371					nvt	economisch
Rustoord	38					5	economisch
Sloop MVO aandeel school	127					1	economisch
Sportlaan	1.993					nvt	economisch
Trompenburg	-6					5	economisch
Verbeteren oversteeksituatie IKC Ruishornlaan 2019	70					20	maatschappelijk
Revitalisering voorzijde gemeentehuis incl. parkeren uitvoering		1.000	-	-	-	40	Maatschappelijk
Reconstructies		-	455	-	455	20	Maatschappelijk
Reconstructie Heereweg/ Laan van Rijckevorsel		-	-	455	-	15	Maatschappelijk
Ophoging Zeeheldenbuurt De Ruijterstraat		356	-	-	-	20	Maatschappelijk
Ophoging Zeeheldenbuurt Van Speyckstraat		-	248	-	-	20	Maatschappelijk
Duurzaam Veilig		75	75	75	-	20	Maatschappelijk
Verkeersstructuur		818	818	-	-	15	Maatschappelijk
Verlichtingsplan, armaturen		193	167	166	195	25	Maatschappelijk
Vervangen Veenenburger brug		541	-	-	-	40	Maatschappelijk
Vervangen 2 voetgangersbruggen		-	-	120	-	40	Maatschappelijk
Vervangen voetgangersbrug Grote Beer Weegschaal		-	-	-	85	40	Maatschappelijk
Uitvoering baggerplan		60	58	24	-	1	Maatschappelijk
Transitievisie warmte		30	-	-	-	4	Maatschappelijk
GRP, rioolgemaal Meerenburgh		-	65	-	-	15	Maatschappelijk
GRP, drukriolering 3e Poellaan, Jachthavendam en Rijckevorsel		-	-	15	-	15	Maatschappelijk
GRP, individuele behandeling afvalwater Loosterweg Noord 2J		-	-	9	-	15	Maatschappelijk
GRP, randvoorziening Tasmanstraat		-	-	65	-	15	Maatschappelijk
GRP, rioolgemalen Van der Veldstraat en Grevelingstraat		-	-	61	-	15	Maatschappelijk
GRP, drukriolering buitengebied aanlegjaar 1985 electromechanisch		-	-	-	916	15	Maatschappelijk
GRP, rioolgemalen Driehuizenpark en De Engel electromechanisch		-	-	-	63	15	Economisch
GRP, verbetering vrijvervalriolering		252	323	105	487	50	Economisch
GRP, vervanging vrijvervalriolering		474	834	113	1.144	50	Economisch

					Bedragen x € 1.000		
Omschrijving investering	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Afsch. termijn	Maatschappelijk of Economisch nut
	2019	2020	2021	2022	2023		
GRP, vervanging vrijvervalriolering		-		-	-	50	Economisch
GRP, vervanging vrijvervalriolering		-	-		-	50	Economisch
GRP, vervanging vrijvervalriolering		-	-	-		50	Economisch
Totaal programma Leefomgeving	13.951	3.799	3.043	1.208	3.345		
Programma Bedrijvigheid							
Floralis verbouw BTW	223					40	economisch
Kunstwerk Havenkwartier	4					15	economisch
Kunstwerk Waterkanten	9					15	economisch
Opstellen uitvoeringsprogramma Centrum		50				5	Maatschappelijk
Renovatie openbare ruimte Blokhuis		100				15	Maatschappelijk
Gebiedsprogramma		100	50	25	25	1	Maatschappelijk
Cultuurhistorische waardenkaart		25				5	Maatschappelijk
Totaal programma Bedrijvigheid	236	275	50	25	25		
Programma Bestuur en ondersteuning							
2016 Zonnepanelen gebouwen	15					15	economisch
Fraudedocumentscanners	25					15	economisch
Totaal programma Bestuur en ondersteuning	40	-	-	-	-		
Algemene dekkingsmiddelen							
Wifi-netwerk		15					
Totaal Algemene dekkingsmiddelen		15	-	-	-	-	
Totaal investeringskredieten	**22.965**	**4.848**	**5.528**	**1.233**	**3.370**		

Reserves en voorzieningen 2020-2023

Verloopoverzicht reserves en voorzieningen

bedragen x € 1.000

Saldo 1 januari	2019	2020	2021	2022	2023
Reserves					
Algemene Reserve	2.095	3.192	3.175	5.374	5.454
Bestemmingsreserves					
Weerstandsvermogen	2.919	2.744	2.724	2.704	2.684
Verkoop gronden	0	0	0	0	0
Overheveling budgetten	99	0	0	0	0
Accommodatiebeleid/ Huisvesting onderwijs	17.578	15.910	14.347	12.263	10.605
Regionaal Investeringsfonds Holland Rijnland	2.517	2.107	1.697	1.287	877
Keukenhofbijdrage	0	0	0	0	0
Arbeidsgerelateerde kosten	81	81	81	81	81
Totaal reserves	**25.289**	**24.034**	**22.024**	**21.709**	**19.701**
Voorzieningen					
Stadsvernieuwing	313	313	313	313	313
Baggeren	507	282	350	420	524
Reiniging	0	0	0	14	23
Riolering	1.031	861	905	883	873
M.O.P. Gebouwen	604	557	583	554	487
M.O.P. Accommodaties	1	140	384	583	841
Herplantplicht bomen	16	16	16	16	16
Beschoeiingen	123	272	421	570	719
M.O.P Bruggen	46	66	85	105	125
Pensioenen wethouders	2.458	2.458	2.458	2.458	2.458
Wegen	511	511	511	511	511
Totaal voorzieningen	**5.609**	**5.475**	**6.025**	**6.427**	**6.889**
Totaal reserves en voorzieningen	**30.898**	**29.509**	**28.049**	**28.136**	**26.590**

Verloop van reserves 2020-2023

Stortingen reserves

bedragen x € 1.000

Lasten	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Omschrijving	I/S
Programma Vitaliteit							
Reserve Accommodatiebeleid	-630	-653	-685	-727	-771	Exploitatie	S
Reserve IHP	-1.218	-1.259	-1.315	-1.381	-1.450	Exploitatie	S
Reserve IHP	152					Vz MOP acc.	I
Totaal programma Vitaliteit	**-1.696**	**-1.912**	**-2.000**	**-2.108**	**-2.221**		
Programma Leefomgeving							
Algemene reserve	-8					Kavel Greveling	I
Totaal programma Leefomgeving	**-8**	**-**	**-**	**-**	**-**		
Totaal stortingen reserves	**-1.704**	**-1.912**	**-2.000**	**-2.108**	**-2.221**		

Onttrekkingen reserves

bedragen x € 1.000

Lasten	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Omschrijving	I/S
Programma Vitaliteit							
Reserve Accommodatiebeleid	1.311	1.345	1.744	1.721	1.711	Exploitatie	S
Reserve IHP	2.247	2.171	2.382	2.085	2.062	Exploitatie	S
Reserve Overhevelingen	20	20	20	20	20	Leertuin Zorg en veiligheid	S
Reserve Overhevelingen	770					Overh. 2018	I
Reserve Kunstwerken	15	15	15	15	15	Onderhoud Kunstwerken	S
Totaal programma Vitaliteit	**4.363**	**3.551**	**4.161**	**3.841**	**3.808**		
Programma Leefomgeving							
Regionaal investeringsfonds	410	410	410	410	410	Reg. Inv. strategie	S
Reserve Overhevelingen	610					Overh. 2018	I
Totaal programma Leefomgeving	**1.020**	**410**	**410**	**410**	**410**		
Programma Bedrijvigheid							
Reserve Overhevelingen	90					Overhevelingen uit 2018	I
Totaal programma Bedrijvigheid	**90**	**-**	**-**	**-**	**-**		
Programma Bestuur en ondersteuning							
Regionaal investeringsfonds	180	180				Automatisering HLT	I
Algemene reserve	40	40	40	40		Duurzaamheid	I
Reserve Overhevelingen	527					Overhevelingen uit 2018	I
Totaal programma Bestuur en ondersteuning	**747**	**220**	**40**	**40**	**-**		
Afronding	**-1**						
Totaal onttrekkingen reserves	**6.219**	**4.181**	**4.611**	**4.291**	**4.218**		

Bijlage; Overzicht baten en lasten per taakveld

De Financiële verordening bepaalt dat u autoriseert op het niveau van taakvelden. Een overzicht van lasten en baten op het niveau van taakvelden mag om die reden niet ontbreken.

Bedragen x € 1.000

Lasten	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Programma Vitaliteit						
Onderwijshuisvesting	-2.253	-2.546	-2.464	-2.676	-2.382	-2.361
Openbaar basisonderwijs	0	-141	-141	-141	-141	-141
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	-651	-818	-776	-737	-734	-734
Samenkracht en burgerparticipatie	-4.056	-2.133	-1.645	-1.588	-1.588	-1.588
Wijkteams	-608	-1.208	-1.284	-1.239	-1.239	-1.239
Inkomensregelingen	-4.880	-4.642	-4.301	-4.205	-4.205	-4.205
Arbeidsparticipatie	0	-199	-218	-223	-228	-235
Begeleide participatie	-2.070	-1.623	-1.738	-1.663	-1.590	-1.550
Maatwerkdienstverlening 18+	-2.322	-3.984	-4.500	-4.500	-4.500	-4.500
Maatwerkdienstverlening 18-	-2.684	-3.644	-3.656	-3.276	-3.276	-3.276
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	-818	-865	-865	-865	-865
Geëscaleerde zorg 18+	0	-25	-25	-25	-25	-25
Geëscaleerde zorg 18-	-336	-261	-401	-401	-401	-401
Sport	-71	-965	-1.029	-1.029	-1.029	-1.029
Sportaccommodaties	-2.723	-2.176	-2.114	-2.604	-2.615	-2.593
Volksgezondheid	-859	-1.035	-1.175	-1.165	-1.165	-1.165
Totaal programma Vitaliteit	**-23.513**	**-26.218**	**-26.332**	**-26.337**	**-25.983**	**-25.907**
Programma Leefomgeving						
Crisisbeheersing en brandweer	-1.347	-1.476	-1.579	-1.579	-1.579	-1.579
Openbare orde en veiligheid	-292	-650	-826	-787	-693	-632
Verkeer en vervoer	-2.328	-2.280	-2.393	-2.561	-2.626	-2.675
Parkeren	-67	-94	-110	-117	-117	-116
Ruimtelijke Ordening	-389	-503	-743	-508	-428	-428
Wonen en bouwen	-916	-857	-818	-817	-806	-806
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-1.835	-2.625	-2.178	-2.098	-2.098	-2.105
Riolering	-1.857	-1.963	-1.994	-1.994	-1.994	-1.994
Afval	-3.230	-3.047	-2.999	-2.979	-2.978	-2.977
Begraafplaatsen en crematoria	0	-3	-3	-3	-3	-3
Milieubeheer	-853	-877	-951	-950	-749	-709
Totaal programma Leefomgeving	**-13.114**	**-14.375**	**-14.594**	**-14.393**	**-14.071**	**-14.024**

Bedragen x € 1.000

Lasten	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Programma Bedrijvigheid						
Economische havens en waterwegen	-5	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	-1.098	-1.092	-1.119	-1.057	-763	-763
Economische promotie	0	-151	-151	-151	-151	-151
Fysieke bedrijfsinfrastructuur	0	-15	0	0	0	0
Bedrijfsloket en -regelingen	-23	-76	-76	-76	-76	-76
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	-738	-918	-663	-482	-479	-482
Cultureel erfgoed	0	-24	-21	-20	-20	-20
Musea	-103	-87	-77	-77	-77	-77
Media	-665	-669	-697	-697	-697	-697
Totaal programma Bedrijvigheid	**-2.632**	**-3.032**	**-2.804**	**-2.560**	**-2.263**	**-2.266**
Programma Bestuur en ondersteuning						
Burgerzaken	-639	-591	-516	-548	-548	-580
Beheer overige gebouwen	-38	-132	-116	-116	-116	-116
Bestuur	-1.487	-1.498	-1.447	-1.447	-1.463	-1.447
Totaal programma Bestuur & Ondersteuning	**-2.164**	**-2.221**	**-2.079**	**-2.111**	**-2.127**	**-2.143**
Algemene dekkingsmiddelen						
Overhead	-8.392	-9.451	-8.448	-8.504	-8.497	-8.494
Treasury	-1.938	63	269	443	519	580
Belastingen overig	-396	-414	-414	-414	-414	-414
Overige baten en lasten	-1	36	-164	-89	-89	-89
Resultaat van de rekening van baten en lasten	0	0	0	0	0	0
Totaal Algemene dekkingsmiddelen	**-10.727**	**-9.766**	**-8.757**	**-8.564**	**-8.481**	**-8.417**
Mutaties reserves						
Mutaties reserves	-2.084	-1.704	-1.912	-2.000	-2.108	-2.221
Afonding	2		1	2	3	4
Totale lasten	**-54.232**	**-57.316**	**-56.477**	**-55.963**	**-55.030**	**-54.974**

Baten	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Programma Vitaliteit						
Onderwijshuisvesting	196	318	319	320	322	324
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	0	108	108	108	108	108
Inkomensregelingen	3.613	3.550	3.670	3.670	3.670	3.670
Maatwerkdienstverlening 18-	113	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	444	394	395	396	397	398
Totaal programma Vitaliteit	**4.366**	**4.370**	**4.492**	**4.494**	**4.497**	**4.500**
Programma Leefomgeving						
Crisisbeheersing en brandweer	106	110	110	110	110	110
Openbare orde en veiligheid	0	36	40	40	40	40
Verkeer en vervoer	215	162	158	158	158	158
Parkeren	5	4	4	4	4	4
Ruimtelijke Ordening	-2	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	1.491	487	487	447	737	372
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	221	53	53	53	53	53
Riolering	2.751	2.790	2.790	2.790	2.790	2.790
Afval	3.427	3.198	3.992	3.979	3.984	3.983
Milieubeheer	3	0	0	0	0	0
Totaal programma Leefomgeving	**8.217**	**6.840**	**7.634**	**7.581**	**7.876**	**7.510**
Programma Bedrijvigheid						
Economische promotie	0	122	123	124	125	125
Bedrijfsloket en -regelingen	8	13	13	13	13	13
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	0	23	23	23	23	23
Media	191	233	233	233	233	233
Totaal programma Bedrijvigheid	**199**	**391**	**392**	**393**	**394**	**394**
Programma Bestuur en ondersteuning						
Burgerzaken	411	330	330	330	330	330
Beheer overige gebouwen	101	144	138	138	138	138
Bestuur	99	0	0	0	0	0
Totaal programma Bestuur & Ondersteuning	**611**	**474**	**468**	**468**	**468**	**468**

Baten	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Algemene dekkingsmiddelen						
Overhead	29	0	0	0	0	0
Treasury	2.619	629	622	615	608	600
OZB woningen	2.428	2.447	2.508	2.566	3.238	3.238
OZB niet woningen	1.831	1.846	1.893	1.936	2.449	2.449
Belastingen overig	2.350	2.261	2.262	2.263	116	116
Algemene uitkering	27.042	28.843	29.646	29.753	29.827	30.097
Overige baten en lasten	31	0	0	0	0	0
Totale Algemene dekkingsmiddelen	**36.330**	**36.026**	**36.931**	**37.133**	**36.238**	**36.500**
Mutaties reserves						
Mutaties reserves	6.314	6.219	4.181	4.611	4.291	4.218
Afonding	-1	1				
Totale baten	**56.036**	**54.321**	**54.098**	**54.680**	**53.764**	**53.590**

Bedragen x € 1.000

Resultaten	Realisatie 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Totaal lasten	-54.232	-57.316	-56.477	-55.963	-55.030	-54.974
Totaal baten	56.036	54.321	54.098	54.680	53.764	53.590
Afondingen			1	-1		
Resultaten	1.804	-2.995	-2.378	-1.284	-1.266	-1.384